

جمهوری اسلامی ایران

وزارت امور اقتصادی و دارایی

معاونت سیاست گذاری و راهبری اقتصادی

به نام خدا

پایش توسعه اقتصادی استان خراسان رضوی: تحلیل، مقایسه، سیاست گذاری

(سیاست گذاری منطقه‌ای مبتنی بر داده‌های اقتصادی)

ایران

استان خراسان رضوی

مشخصات عمومی استان

- نام استان: خراسان رضوی
- جمعیت: ۷,۱ میلیون نفر (برآورد ۱۴۰۳)
- مساحت: ۱۱۹۰۰۰ کیلومتر مربع (۷,۳ درصد سهم از کشور)
- تعداد شهرستانها: ۳۴ شهرستان
- ترسیم نقش استان در اقتصاد ملی

درآمد عمومی
(میلیارد ریال)
نهم ماهه ۱۴۰۴

۳۱۷,۱۲۹

تحقق درآمدهای عمومی
(درصد تحقق)
نهم ماهه ۱۴۰۴

۹۲/۶%

درآمد مالیاتی
(میلیارد ریال)
نهم ماهه ۱۴۰۴

۳۰۴,۸۲۸

تحقق درآمدهای مالیاتی
(درصد تحقق)
نهم ماهه ۱۴۰۴

۹۲/۹%

میزان سرمایه گذاری خارجی (مصوب)
(میلیون دلار)
نهم ماهه ۱۴۰۴

۶۳,۵

میزان سرمایه گذاری خارجی وارده (جذب شده و ثبت شده)
(هزار دلار)
نهم ماهه ۱۴۰۴

۱۷,۶۰۰

صادرات (قطعی)
(میلیون دلار)
هشت ماهه ۱۴۰۴

۱,۷۲۵

صادرات (قطعی)
(هزار تن)
هشت ماهه ۱۴۰۴

۲,۸۴۳

واردات
(میلیون دلار)
هشت ماهه ۱۴۰۴

۴۸۹

واردات
(هزار تن)
هشت ماهه ۱۴۰۴

۱۸۳

مانده کل سپرده بانکی (پس از کسر سپرده قانونی)
(میلیارد ریال)
تا پایان آبان ماه ۱۴۰۴

۵,۸۰۳,۱۴۹

مانده کل تسهیلات (جاری و غیر جاری)
(میلیارد ریال)
تا پایان آبان ماه ۱۴۰۴

۴,۳۴۲,۰۶۶

حق بیمه تولیدی
(میلیارد ریال)
سال ۱۴۰۳

۲۳۳,۷۲۹

ضریب نفوذ بیمه
(درصد)
سال ۱۴۰۳

۲/۹%

سهم استان در تولید ناخالص داخلی (بدون نفت)
(درصد)
سال ۱۴۰۰

۵/۳۲%

ارزش کل معاملات سهام
(میلیارد ریال)
نهم ماه سال ۱۴۰۴

۱۳۳,۳۳۴

تعداد کل سهام معامله شده
(میلیون سهم)
نهم ماه سال ۱۴۰۴

۴۰,۱۴۲

نرخ مشارکت
(درصد)
فصل تابستان سال ۱۴۰۴

۴۲/۳%

نرخ بیکاری
(درصد)
فصل تابستان سال ۱۴۰۴

۵/۳%

نرخ تورم
(درصد)
۱۲ ماهه منتهی به آذر ماه سال ۱۴۰۴

۴۲/۹%

* رتبه استان در هفت ماهه سال ۱۴۰۴ می باشد
** رتبه استان در هشت ماهه سال ۱۴۰۴ می باشد

خلاصه مدیریتی

جایگاه و نقش ملی و منطقه‌ای استان خراسان رضوی

استان خراسان رضوی با جمعیت ۷,۱ میلیون نفر و سهم ۷,۳ درصدی از مساحت کشور، یکی از استان‌های کلیدی اقتصاد ایران است. این استان با ۳۴ شهرستان و موقعیت ژئوپلیتیک ممتاز در مرزهای شرقی، به ویژه مرزهای افغانستان و ترکمنستان، و دسترسی به کریدورهای ترانزیتی ریلی و جاده‌ای، ظرفیت بالایی برای تبدیل شدن به یک مرکز ترانزیت و تجارت بین‌المللی دارد. همچنین برخورداری از ظرفیت‌های خدماتی و گردشگری گسترده در مشهد، این استان را به دومین مقصد مهم مذهبی جهان اسلام تبدیل کرده است.

ساختار اقتصادی استان

اقتصاد استان خراسان رضوی بر پایه سه بخش اصلی خدمات، صنعت و معدن و کشاورزی شکل گرفته است. سهم هر بخش در GDP استان در سال ۱۴۰۰ به ترتیب شامل خدمات ۶۰,۲٪، صنعت و معدن ۲۹,۵٪ و کشاورزی ۱۰,۳٪ بوده است. رتبه استان در میان استان‌های کشور، در بخش خدمات سوم، در کشاورزی چهارم و در صنعت یازدهم است. اقتصاد استان به‌طور غالب خدمات‌محور است:

- **خدمات:** ۶۰٪ تولید ناخالص داخلی استان؛
- **کشاورزی:** جایگاه ممتاز در محصولات استراتژیک و دامی؛
- **صنعت و معدن:** حضور صنایع فولادی، غذایی، نساجی و معادن مهم؛ اما نیازمند ارتقای بهره‌وری.

این ساختار، بر محوریت گردشگری، کشاورزی صادراتی و صنایع تبدیلی استوار است.

بخش کشاورزی: مزیت‌های راهبردی با چالش‌های زیرساختی

روندهای آماری پنج‌ساله نشان می‌دهد اگرچه استان همچنان جزو سه استان برتر کشور در تولیدات شاخص است، اما **رشد منفی** برخی اقلام مانند شیرخام، گوشت قرمز و زعفران طی سال‌های اخیر، چالش‌های اساسی را آشکار کرده است. وابستگی به نهاده‌های وارداتی، هزینه‌های بالای تولید و ضعف زنجیره ارزش باعث شده سهم استان از صادرات جهانی زعفران کاهش یابد؛ در حالی که افغانستان با تعرفه صفر در برخی بازارها به رقیبی جدی تبدیل شده است. افزایش بهره‌وری آب از طریق توسعه **سیستم‌های نوین آبیاری** و تمرکز بر **صنایع بسته‌بندی و فرآوری** می‌تواند ارزش افزوده بخش کشاورزی را چندبرابر کند.

مزیت‌ها

- رتبه اول کشور در: زعفران، زیره، خربزه، پنبه؛
- تنوع ژنتیکی بالای محصولات باغی و دارویی؛

- ظرفیت پرورش دام سبک و سنگین و تولید فرآورده‌های دامی.

چالش‌ها

- بحران آب و بهره‌وری پایین منابع؛
- وابستگی به نهاده‌های دامی وارداتی؛
- مشکلات صادرات و قیمت‌گذاری محصولات از جمله زعفران.

فرصت‌های توسعه

- ایجاد شهرک‌های گلخانه‌ای و صنایع تبدیلی؛
- توسعه کشت‌های کم‌آب‌بر و کشاورزی قراردادی؛
- توسعه پایانه صادراتی و شبکه حمل‌ونقل سردخانه‌ای.

صنعت و معدن: زیرساخت موجود و ضرورت نوسازی

تولیدات صنعتی شامل فولاد خام، فرش ماشینی و کاغذ است؛ اما نوسانات شدید ناشی از محدودیت‌های انرژی و خام‌فروشی معادن، ظرفیت واقعی استان را محدود کرده است. همچنین تحریم‌ها و مشکلات زیرساختی مانع رشد پایدار این بخش شده است. نوسانات تولید فولاد خام، الیاف مصنوعی و کاغذ طی دوره ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳ نشان‌دهنده حساسیت بالای بخش صنعت به انرژی و سیاست‌های ارزی است. با وجود سابقه صنعتی مناسب و دسترسی به بازارهای منطقه‌ای، فروسودگی خطوط تولید و محدودیت توسعه در شهرک‌های صنعتی، مانع جهش تولید است. بیش از ۵۸٪ معادن در حریم اراضی کشاورزی قرار دارند که مانع توسعه اصولی استخراج شده است. تمرکز بر فرآوری مواد معدنی به جای خام‌فروشی می‌تواند درآمد این حوزه را چندین برابر کند.

مزیت‌ها

- ظرفیت بالای فولاد، مواد غذایی، نساجی و شیمیایی؛
- وجود معادن ارزشمند (از جمله فیروزه نیشابور)؛
- شهرک‌ها و نواحی صنعتی گسترده.

موانع رشد

- قطعی انرژی (برق و گاز)؛
- خام‌فروشی مواد معدنی و ضعف در فرآوری؛

- فرسودگی تجهیزات صنعتی و مشکلات ارزی؛
- کمبود زمین صنعتی و ضعف زیرساختی برخی شهرک‌ها.

➤ فرصت‌های توسعه

- سرمایه‌گذاری در معدن و صنایع معدنی پیشرفته؛
- توسعه صنایع دانش‌بنیان و کاهش مصرف انرژی؛
- تقویت زیرساخت‌های صادرات محور و لجستیکی.

✚ خدمات و گردشگری: موتور پیشران اقتصاد استان

بخش خدمات عمدتاً بر گردشگری زیارتی متمرکز است؛ و حرم امام رضا (ع) نقش کلیدی در جذب گردشگر داخلی و بین‌المللی دارد. سهم این بخش از GDP استان پایدار است و رشد آن تحت تأثیر شوک‌های خارجی نوسانی بوده، اما نسبت به میانگین ملی عملکرد مناسبی دارد. سالانه حدود **ده‌ها میلیون زائر** وارد مشهد می‌شوند؛ اما به دلیل **تمرکز یکنواخت خدمات در اطراف حرم** و ضعف مدیریت مقاصد، متوسط اقامت و سرانه هزینه گردشگر پایین است. گردشگری سلامت فرصتی راهبردی است؛ اما **زنجیره خدمات از فرودگاه تا بیمارستان** نیازمند یکپارچگی است. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد توسعه زیرساخت‌های دیجیتال مانند **کیف پول گردشگر خارجی**، رزرو یکپارچه و پرداخت بین‌المللی، سهم خدمات صادراتی را به شدت افزایش خواهد داد.

➤ ظرفیت‌ها

- حرم مطهر امام رضا (ع)؛
- مرکز گردشگری سلامت ایران با بیمارستان‌های مجهز؛
- جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی در مشهد، نیشابور، توس، کلات و ... ،
- صنایع دستی و سوغات با ارزش صادراتی مانند فیروزه، فرش، زعفران.

➤ چالش‌ها

- کمبود پروازهای بین‌المللی و حمل و نقل مسافری؛
- نبود تنوع خدمات گردشگری و ضعف معرفی جاذبه‌ها؛
- کاهش قدرت خرید گردشگران داخلی.

فرصت‌ها

- توسعه گردشگری هوشمند و خدمات مالی بین‌المللی؛
- تکمیل پروژه‌های بزرگ گردشگری در شاندیز، توس و ...؛
- تبدیل مشهد به مقصد درمانی بین‌المللی.

تأمین مالی و فضای کسب و کار

- **سپرده‌ها:** سهم استان از کل سپرده‌های بانکی کشور از ۴,۱۹٪ در ۱۴۰۰ به ۳,۶۳٪ در نیمه اول ۱۴۰۴ کاهش یافته است.
- **تسهیلات:** سهم تسهیلات پرداختی از ۳,۳۰٪ به ۳,۲۵٪ کاهش یافته و نسبت مصارف به منابع پایین‌تر از میانگین کشوری است.
- **تأمین مالی غیر بانکی:** سهم پایین استان از بازار سرمایه و فقدان نهادهای مالی تخصصی و پیچیدگی فرآیندهای بورسی مانع جذب سرمایه می‌شود.
- استان در جذب **تسهیلات تبصره ۱۸** رتبه اول کشور را در برخی سال‌ها کسب کرده است.
- چالش‌های سیستمی، بروکراسی و تأخیر در تخصیص منابع هنوز مانع توسعه سرمایه گذاری است.
- ظرفیت‌های بازار سرمایه هنوز به‌طور کامل فعال نشده‌اند، اما پتانسیل بالایی برای تأمین مالی وجود دارد.
- **محیط کسب و کار و صدور مجوزها:** شاخص محیط کسب و کار استان در تابستان ۱۴۰۴ برابر ۵,۴۹ است که علی‌رغم دارا بودن رتبه اول در کشور، بدتر شدن عدد شاخص در مقایسه با بهار ۱۴۰۴ (۵,۱۶) نشان‌دهنده نگرانی فعالان اقتصادی از بی‌ثباتی قیمت‌ها، دشواری تأمین مالی و ناپایداری قوانین و مقررات است. چالش‌های صدور مجوز شامل مشکلات کد آیسیک، پروانه کار اتباع خارجی و فرآیندهای اداری دستگاه‌های دولتی است.

اولویت‌های سیاست‌گذاری توسعه استان

۱. **اصلاح و افزایش سهم منابع مالی** برای بخش خدمات و گردشگری؛
۲. **نوآوری و دیجیتال‌سازی** در کشاورزی، صنعت و خدمات؛
۳. **رفع گلوگاه‌های انرژی** و ساخت نیروگاه‌های تجدیدپذیر؛
۴. **توسعه زیرساخت‌های ترانزیتی** و پایانه‌های صادراتی؛
۵. **تسریع فرآیندهای مجوزدهی و جذب سرمایه‌گذار؛**
۶. **برندسازی جهانی محصولات** و توسعه بازارهای صادراتی؛
۷. **توانمندسازی نیروی کار** با مهارت‌های متناسب با صنایع هدف.

□ مزیت‌های جغرافیایی مرتبط با سرمایه‌گذاری و تجارت خارجی (مثال: مرز تجاری،

دسترسی به بنادر، قرارگیری در کریدورهای ترانزیتی)

الف – اهمیت خراسان رضوی در ترانزیت بین‌المللی به دو دلیل است:

از یک سو خراسان رضوی متصل به شبکه ریلی است که امکان انتقال حجم وسیع کالا را فراهم می‌سازد و مبدأ آن نیز در شهر مرزی سرخس است؛ و از سوی دیگر، مسیر جاده‌ای خراسان رضوی نیز دارای گستردگی و اتصال سریع به تمامی نقاط ایران است و از طریق مرز سرخس و دوغارون نیز به کشورهای هدف در آسیای مرکزی اتصال دارد.

اهمیت خراسان رضوی را در نقشه بزرگراه‌های آسیایی نیز می‌توان ملاحظه نمود:

تصویر ۱- شبکه بزرگراه آسیایی و موقعیت خراسان رضوی

همان‌گونه که مشخص است، سه مبدأ ورودی برای خراسان رضوی از طریق آسیای مرکزی در شبکه بزرگراه‌های آسیای ثبت شده است که هر یک با طی مسافتی کوتاه به شبکه اصلی جاده‌ای ایران متصل شده و مسیر آنها به سمت چهار بندر (چابهار، بندرعباس، بندر بوشهر و بندر امام) و مرز عراق و ترکیه در دسترس قرار گرفته است.

ترکیب مسیر ریلی و جاده‌ای خراسان رضوی در تصویر ۲ درج شده است:

تصویر ۲- موقعیت شبکه ارتباطی خراسان رضوی با مرزهای خاکی و دریایی ایران

بر این اساس است که خراسان رضوی از توانایی بالقوه جهت تبدیل شدن به مبدأ و مرکز ترانزیتی برای کشورهای آسیایی مرکزی برخوردار است.

ب- موقعیت ژئوپلیتیک استان خراسان رضوی

- ✓ قابلیت ارتباط گسترده اقتصادی از یک سو با آسیای میانه و افغانستان و از سوی دیگر با آبهای آزاد و اقیانوس هند؛
- ✓ قرار گرفتن در مسیر کریدورهای اصلی حمل و نقل کشور (راه آهن سرخس بندرعباس و جاده های آسفالت ترانزیتی) و شاهراه های ارتباطی منطقه؛
- ✓ برخورداری از موقعیت مرکزیت سیاسی منطقه ای و وجود بیش از چند کنسولگری (پاکستان، افغانستان، ترکمنستان و...).

سر فصل‌ها

پیشگفتار	• نمای کلی استان در یک نگاه اینفوگرافیک
فصل اول	• وضعیت بخش‌های اقتصادی استان
فصل دوم	• تسهیلات بانکی جذب شده در بخش‌های اقتصادی استان
فصل سوم	• تأمین مالی بنگاه‌های استان با روش‌های غیر بانکی
فصل چهارم	• وضعیت استان در شاخص‌های حوزه فضای کسب کار
فصل پنجم	• پروژه‌ها و طرح‌های اولویت‌دار در بخش‌های پیشران استان‌ها
فصل ششم	• وضعیت مناطق آزاد و ویژه اقتصادی در استان (در صورت وجود)
فصل هفتم	• نیازهای زیرساختی استان
فصل هشتم	• چشم‌انداز ۳ ساله استان

پیشگفتار

در برنامه‌ریزی منطقه‌ای، هدف استفاده بهینه از منابع برای توسعه منطقه است؛ بنابراین، شناخت پتانسیل‌ها، توانمندی‌ها و تنگناهای منطقه جزء مبانی کار است. با توجه به نقش بسیار مهم مناطق کشور در توسعه اقتصادی، ضرورت طرح مسئله توسعه اقتصادی مناطق کشور از دیدگاه اقتصادی و جایگاه اقتصادی آن در قالب نگرش برنامه‌ریزی منطقه‌ای لازم و ضروری است. برنامه‌ریزی منطقه‌ای نیز برنامه‌ریزی برای انسان‌ها، فعالیت‌ها و منطقه‌ای است که این فعالیت‌های انسانی در آن شکل می‌گیرد. به عبارتی، برنامه‌ریزی منطقه‌ای کوششی است متشکل و منظم برای انتخاب بهترین روش‌های موجود به منظور رسیدن به هدفی خاص در یک منطقه و نیز کوششی جهت بالا بردن سطح زندگی مردم منطقه و به دست آوردن حداکثر استفاده از منابع کمیاب موجود است.

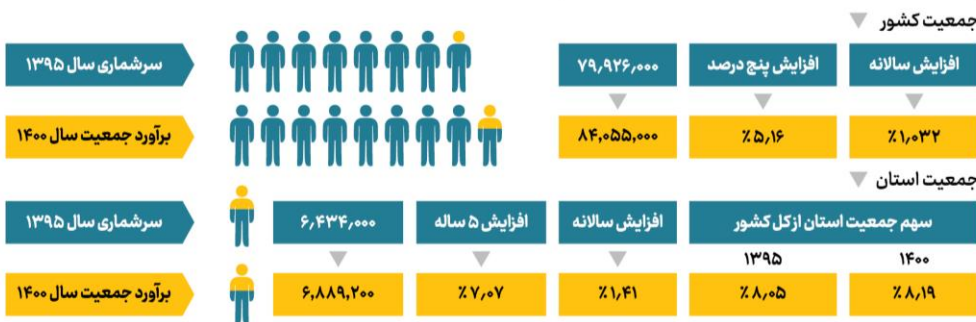
سیاست گذاری داده محور به معنای استفاده از داده‌ها و اطلاعات به عنوان ابزار اصلی در فرآیند تصمیم‌گیری و تدوین سیاست‌هاست. در این رویکرد، داده‌ها به عنوان منبعی برای تحلیل و پیش‌بینی وضعیت‌ها و روندها به کار گرفته می‌شوند تا سیاست‌ها با دقت و اثربخشی بیشتری طراحی و اجرا شوند. این روش، به دلیل استفاده از شواهد و آمار معتبر، به تصمیم‌گیری‌ها اعتبار و استحکام بیشتری می‌بخشد؛ همچنین، داده محوری در سیاست گذاری به سیاست‌گذاران این امکان را می‌دهد تا اثرات احتمالی تصمیمات خود را بر جامعه و اقتصاد بهتر درک کرده و راهکارهای جایگزین را بر اساس داده‌ها ارزیابی کنند. استفاده از داده‌ها در سیاست گذاری، همچنین به شفافیت و پاسخگویی بیشتر منجر می‌شود. با تدوین سیاست‌های مبتنی بر داده، دولت‌ها و نهادهای عمومی می‌توانند فرآیندهای تصمیم‌گیری خود را برای شهروندان شفاف‌تر کنند. از آنجا که این نوع سیاست گذاری بر پایه شواهد است، امکان بررسی و ارزیابی نتایج نیز فراهم می‌شود و بدین ترتیب سیاست‌گذاران می‌توانند نتایج سیاست‌های اجرا شده را با داده‌های واقعی مقایسه کنند و در صورت نیاز، آنها را بهینه کنند.

از آنجا که اتکای مستمر به داده، هم در عرصه علمی و هم در حوزه سیاست گذاری، بخش جدایی‌ناپذیر تفکر توسعه است؛ لذا کتابچه حاضر در راستای هدف پایش توسعه اقتصادی استان‌ها با رویکرد سیاست گذاری داده محور تلاش نموده است داده‌های آماری استان را در قالب تحلیلی، مقایسه‌ای و به صورت روندهای ۵ ساله تهیه نماید؛ تا ضمن ارائه تصویری دقیق‌تر از وضعیت اقتصادی استان خراسان رضوی، بستری برای هم‌راستا سازی برنامه‌های این استان با سیاست‌های ملی فراهم آورد. این کتابچه تلاش نموده است با استفاده از داده‌های واقعی و دسترسی در زمان مناسب، امکان پایش لحظه‌ای اقتصاد استان را فراهم سازد؛ و پارادیم جدیدی در حوزه سیاست گذاری استان برای سیاست‌گذاران مربوطه پدید آورد.

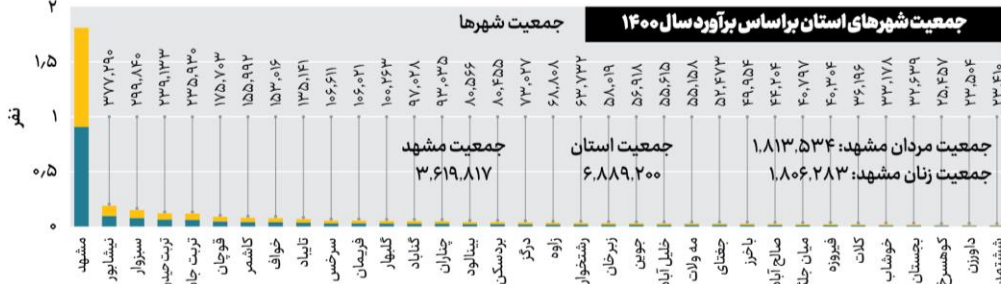

شاخص های کلیدی

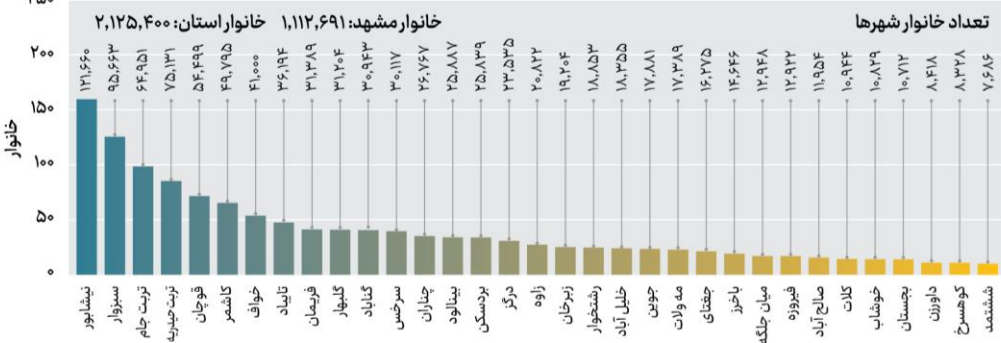
جمعیت استان و مقایسه با جمعیت کشور

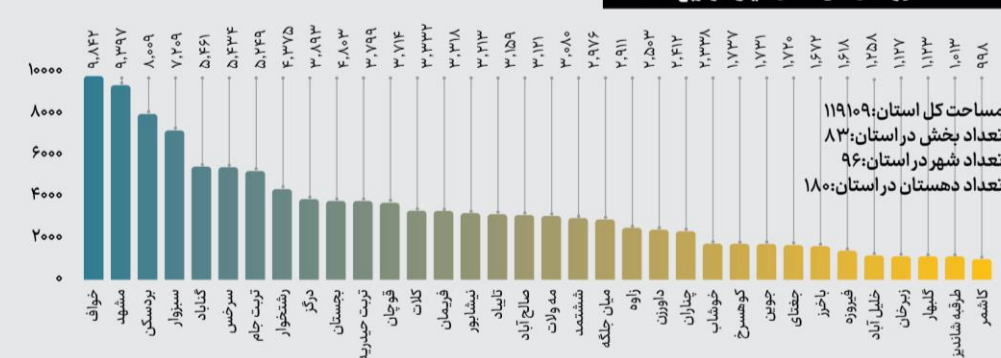
جمعیت شهرهای استان بر اساس برآورد سال ۱۴۰۰

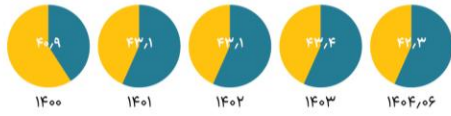

تعداد خانوار شهرها

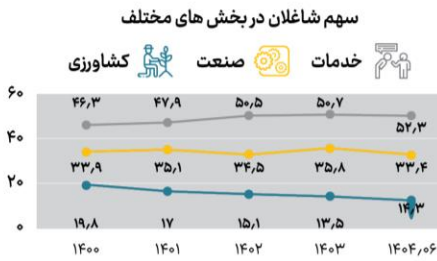
مساحت شهرستان های استان (کیلومتر مربع) - ۱۴۰۲

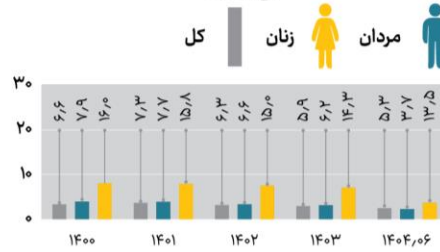
نرخ مشارکت اقتصادی

شاخص های نیروی انسانی استان (درصد)

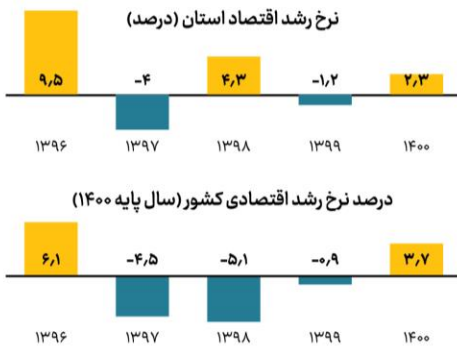

سهم شاغلان در بخش های مختلف

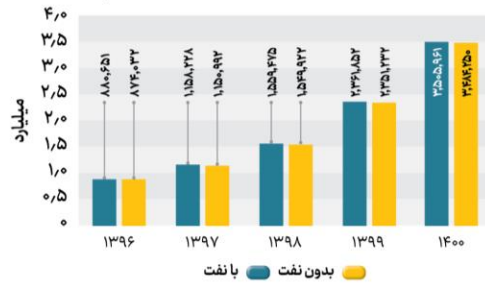
نرخ بیکاری

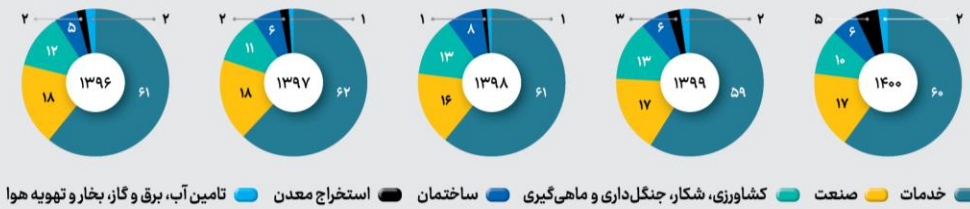
تولید داخلی و متوسط نرخ رشد اقتصادی استان

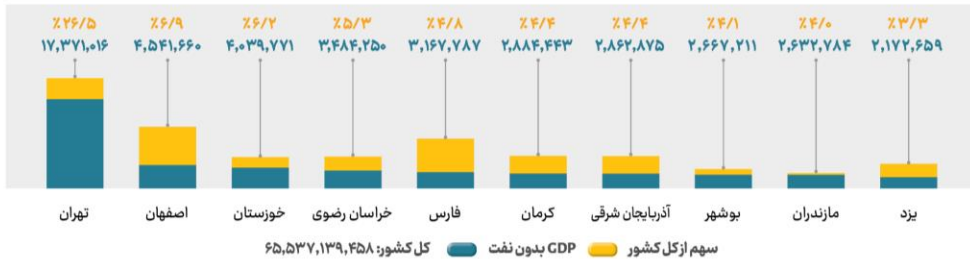
تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری - میلیارد ریال (سال پایه ۱۴۰۰)

سهم بخش های مختلف در محصول ناخالص داخلی استان (درصد)

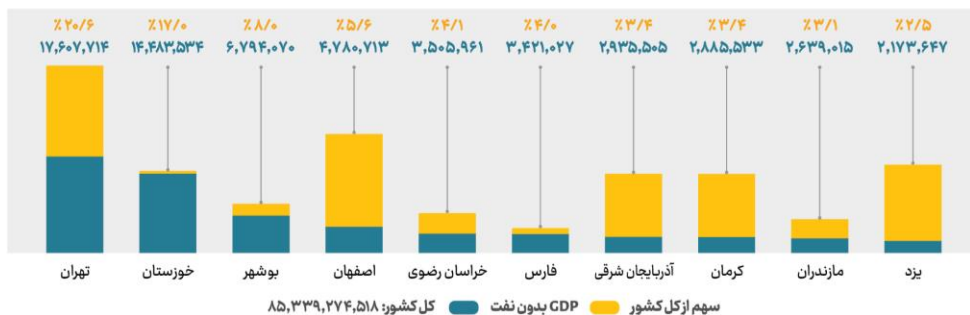

۱۰ استان دارای بیشترین سهم تولید ناخالص داخلی (بدون نفت) در سال ۱۴۰۰ - قیمت جاری - میلیارد ریال

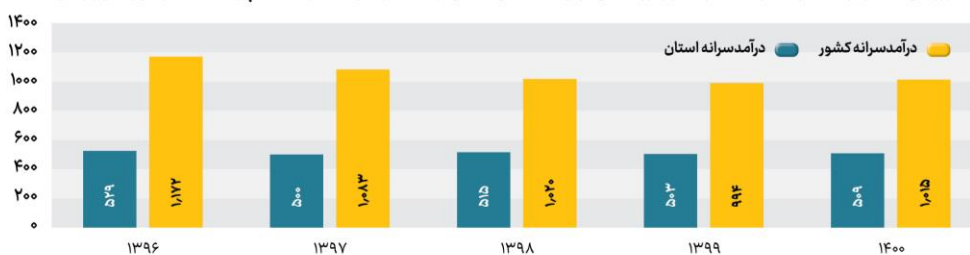

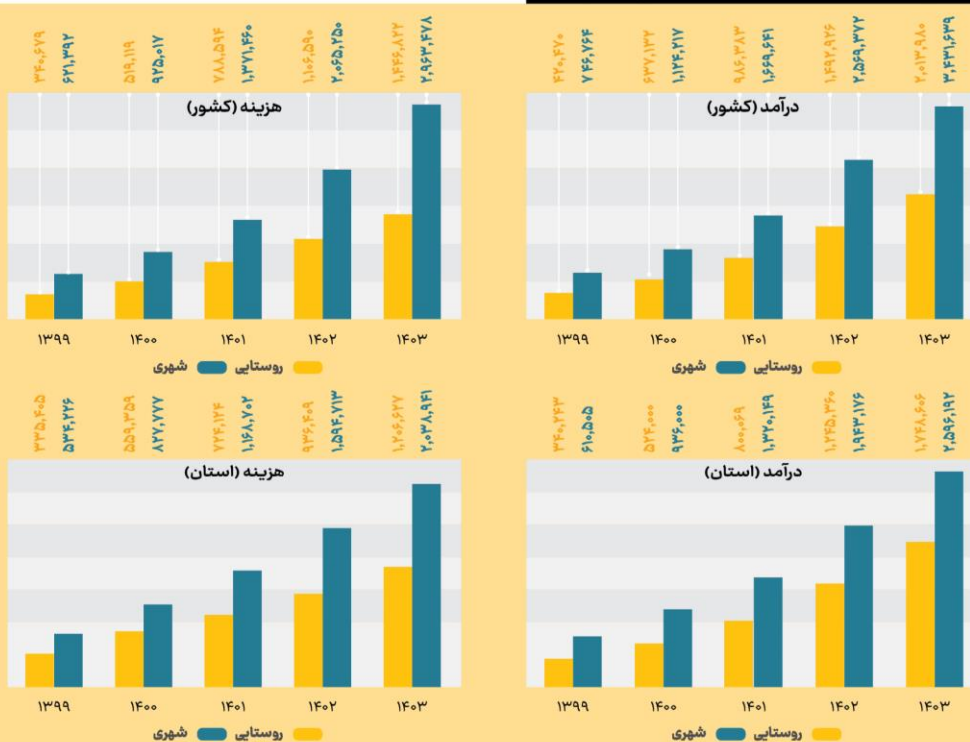
۱۰ استان دارای بیشترین سهم تولید ناخالص داخلی (با نفت) در سال ۱۴۰۰ - قیمت جاری - میلیارد ریال

بررسی مقدار درآمد سرانه در استان و کشور (بر اساس تولید ناخالص داخلی (با نفت) به قیمت ثابت سال پایه ۱۴۰۰) - ارقام به میلیون ریال

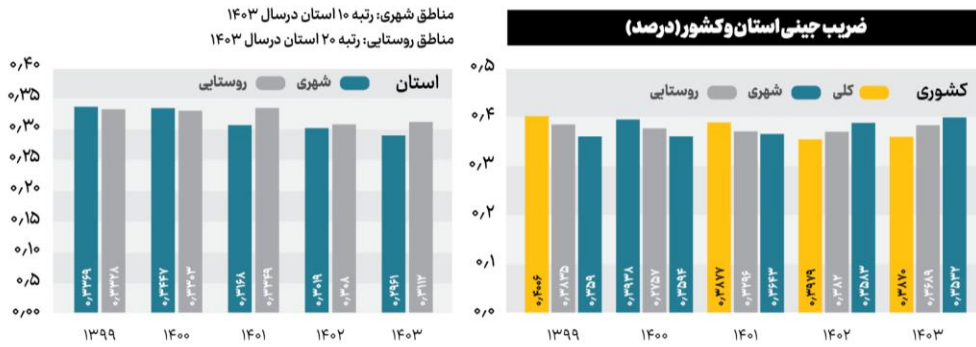

هزینه و درآمد کل خانوارهای شهری و روستایی (هزار ریال)

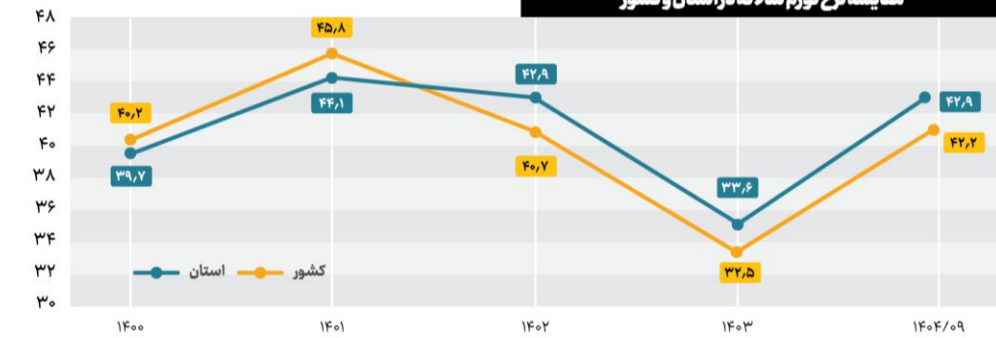

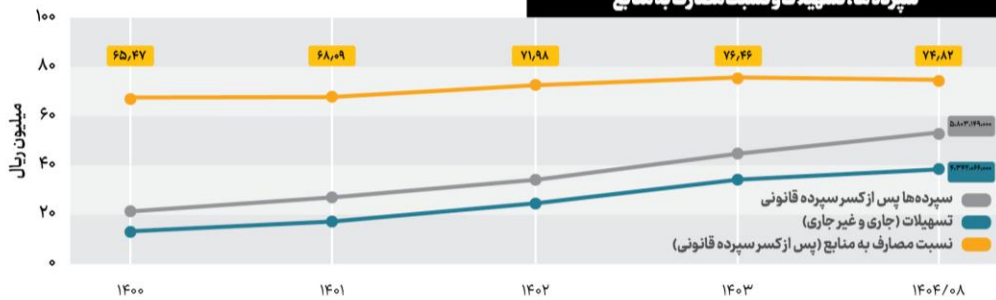
ضریب جینی استان و کشور (درصد)

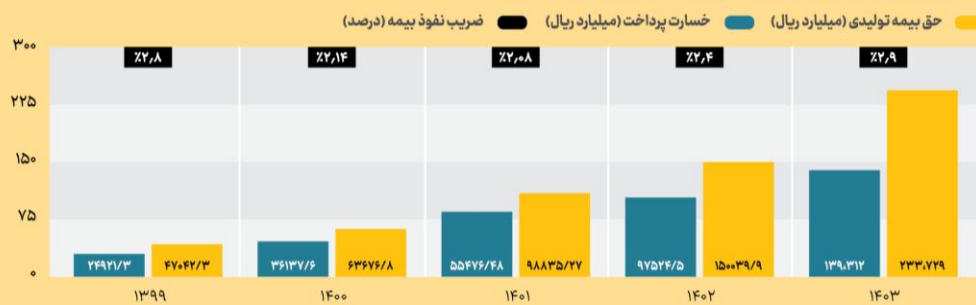
مقایسه نرخ تورم سالانه در استان و کشور

سپرده ها، تسهیلات و نسبت مصارف به منابع

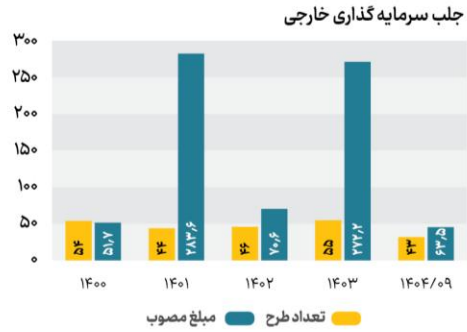
صنعت بیمه استان

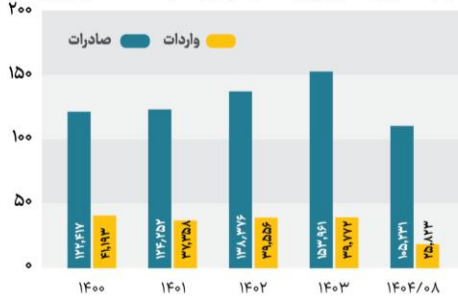
میزان سرمایه وارده (میلیون دلار)

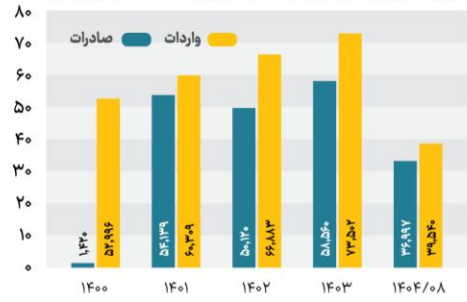
وضعیت سرمایه گذاری مستقیم خارجی در استان (میلیون دلار)

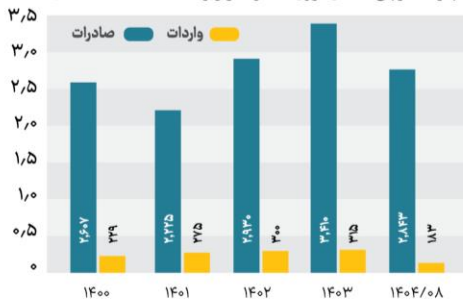
تجارت خارجی کشور (وزن صادرات و واردات) (هزار تن)

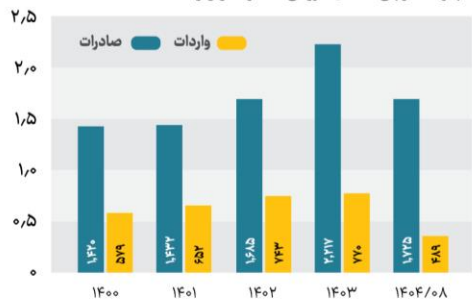
تجارت خارجی کشور (ارزش صادرات و واردات) (میلیون دلار)

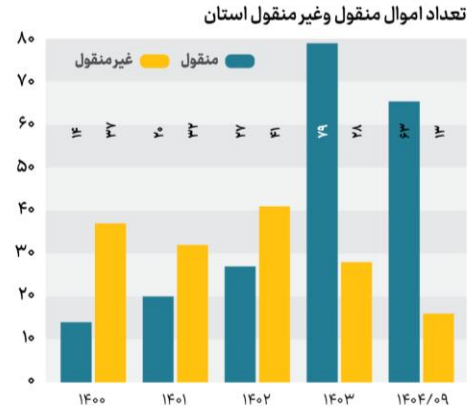
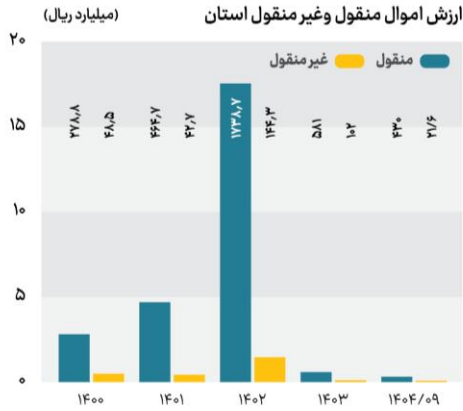
تجارت خارجی استان (وزن صادرات و واردات) (هزار تن)

تجارت خارجی استان (ارزش صادرات و واردات) (میلیون دلار)

اموال تملیکی

مقایسه عملکرد بورس منطقه ای استان

درصد تغییر نسبت به مدت مشابه سال قبل: ۱۹۲

درصد تغییر نسبت به مدت مشابه سال قبل: ۹۶

مقایسه عملکرد درآمدهای عمومی استان لغایت آذرماه ۱۴۰۴ با مدت مشابه سال قبل

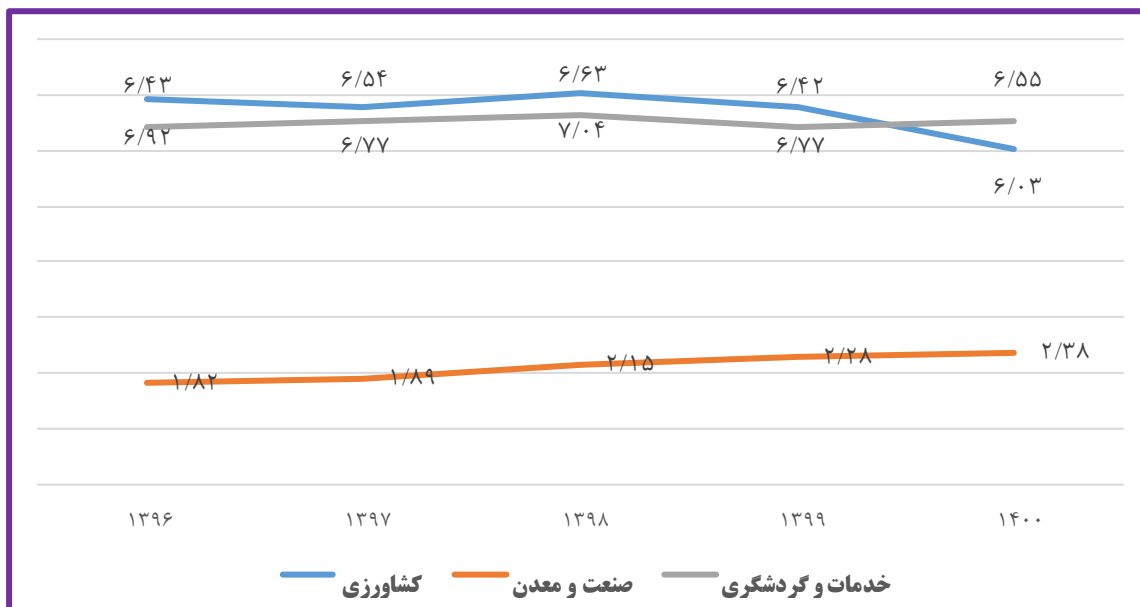

۱. وضعیت بخش‌های اقتصادی استان

(۱) ارائه آمار و تحلیل کلی از بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، خدمات و گردشگری

۱-۱- آمار تولیدات هر بخش به همراه سهم و رتبه در کشور

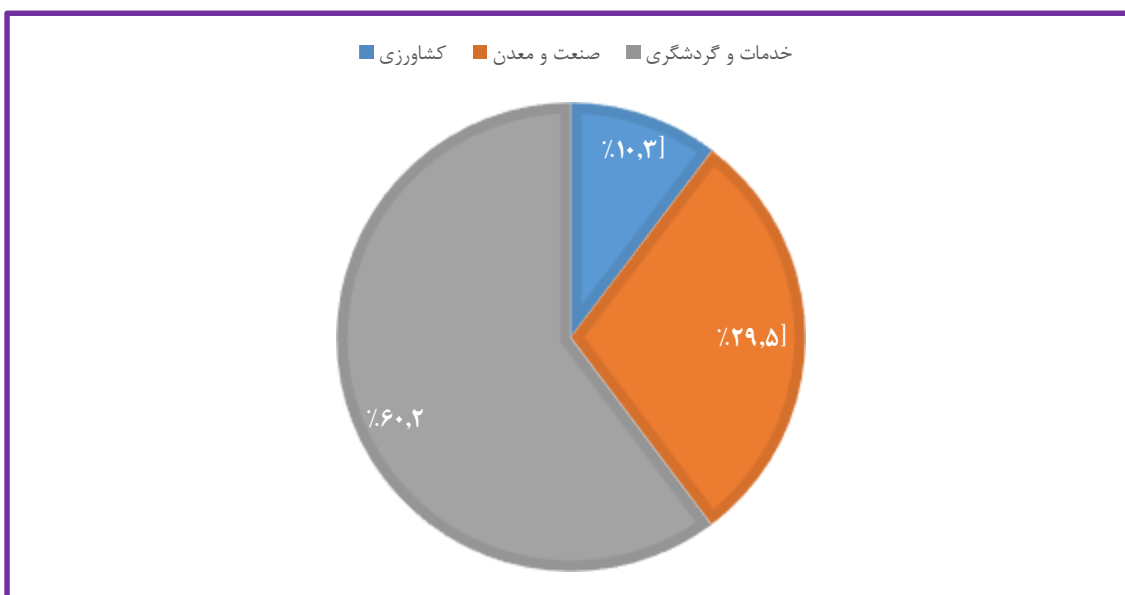
نمودار ۱-۱- سهم بخش‌های اصلی اقتصادی استان از کل کشور (درصد) طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران - تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال پایه ۱۴۰۰

این نمودار سهم سه بخش اصلی اقتصادی کشاورزی، خدمات و صنعت و معدن استان را از تولید ناخالص داخلی کشور از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. با توجه به اعداد، بخش خدمات و کشاورزی در مقایسه با سایر استان‌ها هر کدام بیشترین سهم کشوری را دارند؛ از طرفی سهم بخش خدمات در مقایسه با دو بخش دیگر، پایدارتر است و نوسان کمتری دارد.

نمودار ۱-۲- سهم بخش های اصلی اقتصادی استان از کل تولید ناخالص داخلی استان سال ۱۴۰۰

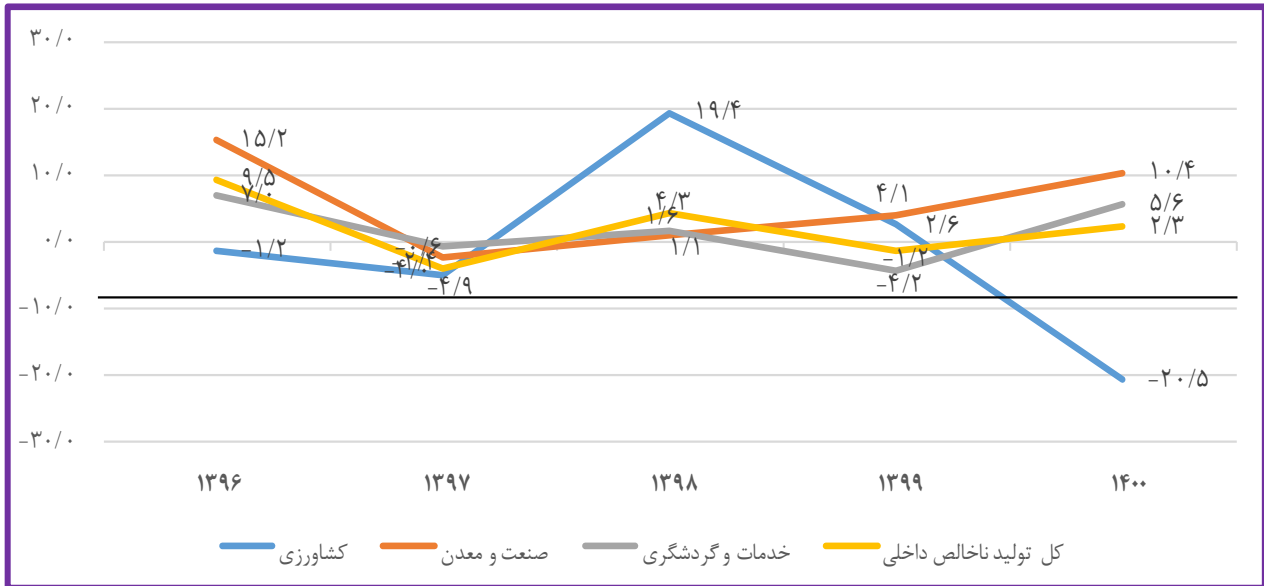

مأخذ: مرکز آمار ایران- تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال پایه ۱۴۰۰

بخش خدمات با ۶۰٫۲٪ سهم از کل تولید ناخالص داخلی استان، با فاصله ای قابل توجه از دو بخش دیگر در رتبه اول قرار گرفته است. این ساختار اقتصادی، نقش کلیدی خدمات به ویژه گردشگری را با توجه به محوریت حرم امام رضا (علیه السلام) در ایجاد ارزش افزوده در استان تأیید می کند. توسعه گردشگری و زیرساخت های آن تأثیر بسزایی در ایجاد اشتغال، کسب درآمد، جذب ارز و تقویت زیرساخت های اجتماعی دارد که موجب رشد و توسعه سایر صنایع خواهد شد.

توسعه اقتصادی و دیجیتال و فناوری اطلاعات، گسترش خدمات مالی و بانکی، بهبود خدمات سلامت، بهداشت، توسعه خدمات آموزشی و فنی و حرفه ای، گسترش خدمات حمل و نقل و حمایت از کسب و کارهای خدماتی، از مهم ترین برنامه های توسعه گردشگری در استان می باشد.

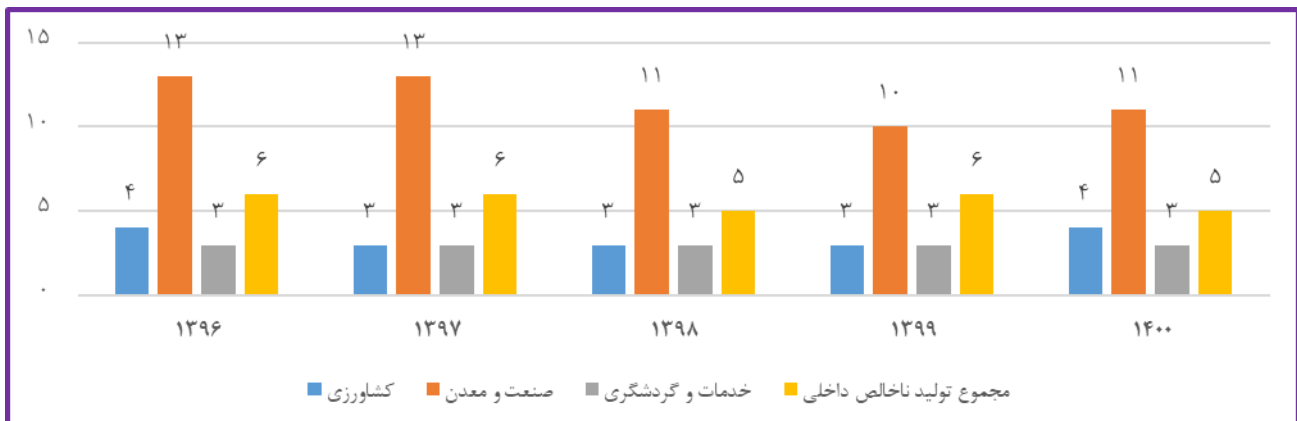
نمودار ۱-۳- نرخ رشد بخش های اصلی اقتصادی استان (درصد) طی سال های ۱۳۹۶-۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران- تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال پایه ۱۴۰۰

این نمودار رشد سالانه بخش های اقتصادی را طی پنج سال نشان می دهد. رشد بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰ به میزان قابل توجهی منفی شده که احتمالاً ناشی از خشکسالی و محدودیت های آبی (در کنار قطع برق چاه های کشاورزی) است. رشد بخش صنعت و معدن نیز بعد از سقوط در سال ۱۳۹۷ (به علت شوک اولیه ی خروج آمریکا از برجام) به تدریج مسیر مثبتی را طی کرده است. تغییرات بخش خدمات نیز نوسانی بوده و از جمله تحت تأثیر شیوع کرونا در سال ۱۳۹۹ قرار گرفته است.

نمودار ۱-۴- رتبه استان در مقایسه با سایر استان های کشور در بخش های اصلی اقتصادی طی سال های ۱۳۹۶-۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران- تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال پایه ۱۴۰۰.

۱-۱) آمار تولیدات هر بخش به همراه سهم و رتبه در منطقه و کشور*

جدول ۱-۱-۱- تولید ناخالص داخلی سال های ۱۴۰۰-۱۳۹۶ استان (به قیمت ثابت ۱۴۰۰)

شرح / سال		۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	
کشاورزی (کشور)		۶.۵۸۲.۷۴۳.۳۱۰	۷.۳۷۸.۵۸۸.۴۱۶	۶.۹۱۳.۰۸۸.۹۱۱	۶.۰۲۶.۳۲۵.۴۹۱	۶.۱۹۸.۱۶۵.۷۷۳	
صنعت (کشور)		۴۷.۷۵۱.۹۸۴.۱۳۳	۴۵.۰۳۲.۷۵۶.۶۱۹	۴۵.۹۱۴.۹۷۴.۷۶۴	۵۱.۶۱۹.۸۹۸.۳۱۲	۵۵.۰۰۶.۳۱۵.۲۲۷	
خدمات (کشور)		۳۵.۴۲۹.۴۴۲.۸۸۴	۳۴.۱۸۸.۶۸۵.۸۷۱	۳۴.۶۰۰.۶۷۰.۴۳۸	۳۴.۴۹۸.۱۱۰.۰۱۳	۳۵.۲۸۲.۸۰۵.۲۳۱	
کشاورزی (استان)		۳۹۶.۸۳۲.۳۸۶	۴۹۹.۴۰۵.۳۰۹	۴۸۶.۶۸۸.۹۰۸	۴۰۷.۶۹۴.۸۷۵	۴۲۸.۹۰۵.۵۷۶	
صنعت (استان)		۱.۱۳۴.۳۲۷.۷۰۲	۱.۰۲۷.۰۹۱.۲۰۳	۹۸۶.۹۲۴.۲۵۹	۹۷۶.۴۴۲.۰۹۹	۱.۰۰۰.۰۰۵.۳۱۳	
خدمات استان		۲.۳۱۹.۸۷۹.۲۸۷	۲.۱۹۵.۸۷۹.۲۴۴	۲.۲۹۳.۲۵۱.۱۸۷	۲.۲۵۷.۲۲۷.۴۰۲	۲.۲۷۰.۳۶۵.۲۵۱	
سهم کشاورزی استان از کشور / رتبه		۶/۰۳%	چهارم	۶/۷۷%	سوم	۶/۹۲%	چهارم
سهم صنعت استان از کشور / رتبه		۲/۳۸%	یازدهم	۲/۲۸%	دهم	۲/۱۵%	یازدهم
سهم خدمات استان از کشور / رتبه		۶/۵۵%	سوم	۶/۴۲%	سوم	۶/۴۳%	سوم

مأخذ: مرکز آمار ایران.

۱-۲) محصولات اصلی تولیدی استان و آمار صادرات محصولات اصلی به همراه رتبه و جایگاه کشوری و سری زمانی و تحلیل تغییرات

جدول ۱-۲-۱- الف- محصولات زراعی شاخص استان- بر حسب حجم تولید (تن)

نام محصول	جایگاه استان در کشور (۱۴۰۲)	سهم استان در کشور (درصد-۱۴۰۲)	حجم تولید سال ۱۴۰۳ (تن)	رشد تولید سال ۱۴۰۳ (درصد)	حجم تولید سال ۱۴۰۲ (تن)	رشد تولید سال ۱۴۰۲ (درصد)	حجم تولید سال ۱۴۰۱
خرنزه	اول	۳۶	۳۷۱,۵۴۹	-۱۶	۴۴۲,۲۷۳	۲	۴۳۳,۵۰۵
پنبه	دوم	۲۴	۴۱,۲۲۷	-۳۰	۵۹,۱۸۴	-۱۱	۶۶,۲۲۹
جو	دوم	۷	۳۵۶,۵۹۲	۱۰	۳۲۵,۵۰۳	-۲۹	۴۵۷,۷۱۸

چغندر قند	سوم	۱۸	۱,۲۰۸,۱۵۸	۱۳	۱,۰۶۵,۸۹۲	۳	۱,۰۳۵,۰۹۹
گوجه فرنگی	چهارم	۱۱	۵۰۵,۶۴۰	-	۵۰۷,۵۳۷	۲۰	۴۲۲,۰۹۴
ذرت علوفه‌ای	ششم	۹	۱,۳۵۲,۴۴۶	۱۱	۱,۲۱۳,۷۸۱	-۱	۱,۲۲۶,۱۹۶
گندم	نهم	۳	۶۳۳۵۰۳	۲۷	۴۹۹,۳۹۳	-۰/۵	۵۰۱,۹۶۵

مأخذ: - سالنامه آماری کشاورزی استان خراسان رضوی- سال ۱۴۰۳- سازمان جهاد کشاورزی استان.

- سالنامه آماری استان خراسان رضوی- فصل کشاورزی، جنگلداری و شیلات- سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲- مرکز آمار ایران.

جدول ۲-۲-۱-ب- محصولات باغی شاخص استان- بر حسب حجم تولید (تن)

نام محصول	جایگاه استان در کشور (۱۴۰۳)	سهم استان در کشور (درصد-۱۴۰۳)	حجم تولید سال ۱۴۰۳	رشد تولید سال ۱۴۰۳ (درصد)	حجم تولید سال ۱۴۰۲
زیره	اول	۵۰	۱۲,۱۹۵	۹	۱۱,۱۵۳
زعفران	اول	۶۲	۲۶۹	۷۷	۱۵۲
توت درختی	سوم	۱۳	۳,۱۵۹	-۳۵	۴,۸۴۹
آلو و آلو قطره طلا	دوم	۱۴	۶۲,۱۵۰	-۷	۶۶,۸۶۷
پسته	دوم	۱۷	۸۷,۶۱۲	۱۹	۷۳,۵۲۹
گللابی	سوم	۱۵	۳۱,۵۲۵	۳	۳۰,۶۳۹
آلبالو	سوم	۱۱	۲۳,۸۳۸	۹	۲۱,۸۴۳

مأخذ: سالنامه آماری کشاورزی استان خراسان رضوی- سال ۱۴۰۳ و ۱۴۰۲- سازمان جهاد کشاورزی استان.

این جداول حجم تولید، رشد و سهم استان در تولید محصولات شاخص زراعی و باغی را ارائه می‌دهند. محصولاتی مانند زعفران، پسته، زیره، خربزه و پنبه دارای جایگاه ملی برتری هستند، اما کاهش تولید برخی محصولات نشان از چالش‌هایی از جمله مشکلات صادرات، کم‌آبی و... دارد.

ج- فرآورده‌های دامی شاخص استان- بر حسب حجم تولید (تن)

جدول ۲-۲-۱-ج- محصولات دامی شاخص استان- بر حسب حجم تولید (تن)

نام محصول	جایگاه استان در کشور (۱۴۰۲)	سهم استان در کشور (درصد-۱۴۰۲)	حجم تولید سال ۱۴۰۳	رشد تولید سال ۱۴۰۳ (درصد)	حجم تولید سال ۱۴۰۲
گوشت قرمز	اول	۹	۸۶,۲۴۸	۴	۸۳,۰۲۰
شیر خام	سوم	۸	۱,۰۶۹,۷۵۴	۵	۱,۰۱۹,۶۰۶
گوشت مرغ	پنجم	۷	۲۶۱,۷۱۲	۱۰	۲۳۸,۳۷۰
تخم مرغ	پنجم	۷	۱۶۳,۶۸۲	۲	۱۶۰,۷۳۱

مأخذ: سالنامه آماری کشاورزی استان خراسان رضوی - سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ - سازمان جهاد کشاورزی استان.
در بخش دامی، استان به خصوص در تولید گوشت قرمز و شیرخام جایگاه خوبی دارد.

۲-۲-۲- تولیدات صنعتی

جدول ۲-۲-۱- تولیدات منتخب بخش صنعت - از سال ۱۴۰۰ تا هفت ماهه ۱۴۰۴

نام محصول	۱۴۰۰		۱۴۰۱		۱۴۰۲		۱۴۰۳		هفت ماهه ۱۴۰۴ (مقایسه رشد نسبت به هفت ماهه سال گذشته)	
	تولید	رشد (%)	تولید	رشد (%)	تولید	رشد (%)	تولید	رشد (%)	تولید	رشد (%)
فولاد خام (تن)	۱،۱۴۰،۱۳۸	-۲۴،۵	۸۶۰،۲۴۷	۳۴	۱،۱۵۲،۵۱۷	-۱۵	۹۷۹،۷۹۵	۹	۶۶۴،۲۹۷	۹
انواع الیاف مصنوعی (تن)	۱۷،۳۰۰	-۴۱،۰۴	۱۰،۲۰۰	-۶،۷	۹،۴۲۰	-۲۰،۸	۷،۴۶۰	-۴۰	۳،۰۰۰	-۴۰
فرش ماشینی (متر مربع)	۳،۰۰۲،۹۳۰	۱۲،۵	۳،۳۷۹،۲۵۲	۱،۲	۳،۴۵۱،۴۷۱	-۰،۸	۳،۴۲۴،۱۱۴	-۵	۱،۷۲۸،۲۷۶	-۵
کاغذ (تن)	۸۰،۲۶۰	-۴۳	۴۵،۶۹۰	۱۷۸	۱۲۷،۰۰۰	۳۷،۴	۱۷۴،۵۰۰	-۳۵	۱۰،۶۰۳	-۳۵

مأخذ: گزارش اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان خراسان رضوی.

در بخش صنعت، تولید فولاد خام و کاغذ نوسانات شدیدی داشته که ممکن است تحت تأثیر سیاست‌های ارزی، نوسانات برق و محدودیت‌های واردات باشد. همچنین کاهش تولید الیاف مصنوعی به چهارمین سال کاهش رسیده است و تولید فرش ماشینی برخلاف سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ که صعودی بوده، در سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ کاهش یافته است.

۳-۱-۳ چالش‌های اصلی هر بخش

۳-۱-۱- کشاورزی

- ❖ پایین بودن بهره‌وری نیروی انسانی و منابع آب در این بخش و محدود شدن توسعه آن به دلیل محدودیت منابع آب؛
- ❖ وابستگی به واردات نهاده‌های دامی؛
- ❖ تعرفه‌های سنگین صدور یا تمدید پروانه فروشگاه‌های سموم، مدت محدود اعتبار پروانه فروشگاه (دو سال) و نیز پروانه فعالیت مسئول فنی فروشگاه‌های سموم (یک سال)؛
- ❖ افزایش قیمت مواد پلی اتیلنی برای تولید لوله و اتصالات پلی اتیلنی؛
- ❖ عدم تخصیص تسهیلات بانکی برای طرح‌های آب و خاک؛
- ❖ اخذ عوارض ۳۰ درصدی از زعفران صادراتی ایران به برخی از کشورها از جمله هند و چین و عوارض صفر برای زعفران صادراتی کشور افغانستان به چین و در نتیجه عدم رقابت‌پذیری زعفران ایران و افزایش قاچاق زعفران؛
- ❖ افزایش مراکز تصمیم‌گیری در خصوص صنعت زعفران و عدم تفویض و تمرکز تصمیمات مرتبط به استان خراسان رضوی و ضرورت ایجاد سازمان زعفران با توجه به ارزآوری بالا و نقش زعفران در ایجاد اشتغال و تأمین معیشت کشاورزان در مناطق محروم مرزی؛
- ❖ قطع برق چاه‌های کشاورزی در تابستان علی‌رغم خشکسالی حاکم بر استان؛
- ❖ عدم وجود پایانه صادراتی برای صادرات محصولات تولیدی گلخانه‌ای در استان (مشوق بهره‌برداران جهت افزایش تولید و کسب

درآمد و اشتغال زایی).

۳-۱-۲- صنعت و معدن

- ❖ قطع برق و گاز صنایع در برخی فصول سال؛
- ❖ خرد مقیاس بودن بخش صنعت استان خراسان رضوی و برخورداری از تکنولوژی پایین؛
- ❖ بهره برداری غیراصولی و ضعف فنآوری دستگاه‌های استخراج معادن؛
- ❖ تأخیر در تخصیص ارز ورود ماشین‌آلات و مواد اولیه؛
- ❖ هزینه بالای حمل و نقل ریلی کالاهای صادراتی؛
- ❖ عدم وجود واحدهای فرآوری کافی و خام فروشی سنگ معدن؛
- ❖ موقعیت نامناسب صنایع آب‌بر استان در ارتباط با وضعیت دشت‌ها و فقر آبی شهرستان‌ها (۹۹ درصد صنایع آب‌بر استان در دشت‌های ممنوعه و بحرانی قرار دارند)؛
- ❖ خارج شدن محصولات صنعتی استان از چرخه رقابت با توجه به وجود نوسانات فصلی انرژی برق؛
- ❖ حذف معافیت گمرکی ماشین‌آلات خطوط تولیدی؛
- ❖ نبود زمین در شهرک‌های صنعتی؛
- ❖ محدودیت در تأمین زیرساخت واحدهای تولیدی شهرک‌های صنعتی؛
- ❖ مجاورت معادن با منابع آبی، نقاط سکونتگاهی، مناطق زیست محیطی و اراضی کشاورزی (تعداد ۹۵ معدن در حریم رودخانه‌ها، ۱۴۶ معدن در حریم قنوات و ۱۱۴ معدن در حریم چاه‌های آب، ۵۸ درصد معادن استان در حریم ۸۰۰ متری اراضی کشاورزی، ۱۵۲ معدن در مناطق چهارگانه محیط زیستی)؛
- ❖ عدم تأمین خوراک طرح‌های فولادی استان؛
- ❖ استهلاک و فرسودگی صنایع و تجهیزات واحدهای تولیدی.

۳-۱-۳- خدمات و گردشگری

- ❖ ضعف ناوگان حمل و نقل مسافربری استان نسبت به حجم بالای زائران به خصوص در ایام شلوغ مسافرتی؛
- ❖ کمبود پروازهای بین‌المللی در استان؛
- ❖ عدم توجه کافی به نقش حوزه گوهرسنگ‌ها در توسعه و رونق گردشگری، علی‌رغم نامگذاری مشهد به عنوان "شهر جهانی گوهرسنگ‌ها"؛
- ❖ کاهش قدرت خرید و عدم توان مردم برای سفر؛
- ❖ عدم نگاه یکپارچه و هدفمند به مفهوم گردشگری با محوریت زیارت در استان؛ به نحوی که مفهوم زیارت صرفاً محدود به حرم مطهر رضوی شده است؛ و سایر ارکان استان کمتر رنگ و بوی زیارتی دارند؛
- ❖ عدم استفاده بهینه از ظرفیت گردشگری سلامت در استان؛
- ❖ عدم اطلاع‌رسانی مناسب در خصوص جاذبه‌های زیارتی (به غیر از حرم مطهر رضوی) و غیر زیارتی استان.

۴-۱) فرصت‌ها و مزیت‌های هر بخش

۴-۱-۱- کشاورزی

- ❖ مزیت نسبی در تولید محصولات باغی شامل پسته، گلابی، بادام، آلبالو، آلو، سیب و توت درختی؛
- ❖ مزیت نسبی در تولید محصولات زراعی نظیر گندم، جو، پنبه، خربزه، یونجه، ذرت علوفه‌ای، چغندر قند، هندوانه، گوجه فرنگی و نخود و زعفران و برنج و زیره؛
- ❖ مزیت نسبی در دامداری و دامپروری و پرورش دام سبک؛
- ❖ مزیت نسبی در پرورش دام سنگین و به تبع آن پتانسیل تولید چرم؛
- ❖ مزیت نسبی در پرورش طیور؛
- ❖ مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل و تولید عسل به‌ویژه در بخش‌هایی که سطح باغات و مراتع با وجود گیاهان دارویی شرایط مناسب پرورش را ایجاد کرده است؛
- ❖ مزیت نسبی در تولید گیاهان دارویی و صنعتی با توجه به تنوع گیاهان دارویی در شهرستان‌های استان.

۴-۱-۲- صنعت و معدن

- ❖ وجود شهرک‌ها و نواحی صنعتی متعدد در استان؛
- ❖ مزیت نسبی در وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن؛
- ❖ مزیت نسبی در ایجاد واحدهای فرآوری کرم ابریشم و صنایع تبدیلی وابسته به آن؛
- ❖ مزیت نسبی در ایجاد واحدهای بسته بندی و صنایع تبدیلی وابسته به زعفران، زرشک و ...؛
- ❖ مزیت نسبی در وجود بزرگ‌ترین و مشهورترین معدن سنگ فیروزه جهان در بخش مرکزی شهرستان فیروزه؛
- ❖ مزیت نسبی در وجود پالایشگاه گاز خانگیران؛
- ❖ مزیت نسبی و وجود پتانسیل در ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی (صنایع لبنی) وابسته به دامداری و دامپروری.

۴-۱-۳- گردشگری

- ❖ وجود حرم مطهر حضرت امام رضا (علیه‌السلام) در شهر مقدس مشهد و هم‌چنین به عنوان یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های مذهبی کشور که نقش مهمی در رونق اقتصادی شهر و مناطق محروم استان دارد؛
- ❖ مزیت نسبی در وجود جاذبه‌های تاریخی فرهنگی گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با گردشگری؛
- ❖ مزیت نسبی در وجود جاذبه‌های طبیعی و کوه‌های مرتفع هزارمسجد در شهرستان کلات و سرخس که این منطقه را به قطب کوهنوردی تبدیل کرده است؛
- ❖ مزیت نسبی در وجود مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای در شهرستان‌های استان و ارائه خدمات آموزشی فنی و حرفه‌ای جهت توانمندسازی ساکنین در حرفه‌های متناسب با توانمندی‌ها و پتانسیل‌های استان.

۵-۱) مشکلات و چالش‌هایی که از طریق مداخله وزارت اقتصاد و دستگاه‌های زیر مجموعه ملی قابل حل است

به همراه راهکار پیشنهادی این چارچوب برای هر ۳ بخش بالا به تفکیک ارائه می شود.

۵-۱-۱- کشاورزی

- ❖ هدایت اعتبارات (تسهیلات تبصره ۱۸ و ...) به سمت توسعه طرح های آبخیزداری، استفاده از آب های سطحی و بهینه سازی مصرف آب کشاورزی؛
- ❖ هدایت اعتبارات (تسهیلات تبصره ۱۸ و ...) به سمت طرح های گلخانه ای و کم آب بر؛
- ❖ هدایت اعتبارات (تسهیلات تبصره ۱۸ و ...) به سمت توسعه کشت علوفه و نهاده های مورد نیاز با توجه به اقلیم کشور.

۵-۱-۲- صنعت و معدن

- ❖ هدایت اعتبارات (تسهیلات تبصره ۱۸ و ...) به سمت توسعه توان نیروگاه های تجدیدپذیر؛
- ❖ هدایت اعتبارات (تسهیلات تبصره ۱۸ و ...) به سمت توسعه زیرساخت های حمل و نقل کالای بین شهری؛
- ❖ بازبینی و کاهش زمان روند تخصیص ارز ورود ماشین آلات و مواد اولیه.

۵-۱-۳- خدمات و گردشگری

- ❖ بازبینی سهم تسهیلات تبصره ۱۸ دستگاه ها متناسب با سهم بالای بخش خدمات و گردشگری از تولید ناخالص داخلی استان؛
- ❖ هدایت اعتبارات (تسهیلات تبصره ۱۸ و ...) به سمت توسعه زیرساخت های حمل و نقل مسافر بین شهری؛
- ❖ بررسی طرح های اعطای تسهیلات به گردشگران داخلی.

الف) کشاورزی

با تمرکز بر فرصت های صادراتی و صنایع تبدیلی

• محصولات اصلی صادراتی

از جمله مهم ترین محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان می توان به زعفران، پسته، زیره، انگور، محصولات باغی و خشکبار اشاره کرد. زعفران این استان به ویژه در سطح بین المللی شناخته شده و سهم قابل توجهی از صادرات غیرنفتی کشور را به خود اختصاص داده است. این محصولات نه تنها به لحاظ اقتصادی اهمیت دارند، بلکه نقش مهمی در اشتغالزایی و توسعه پایدار منطقه ایفا می کنند. بررسی روند محصولات کشاورزی استان طی سال های ۱۳۹۸ الی ۱۴۰۲ حاکی از آن است که چهار محصول زعفران، پسته، سیب تازه و سیب زمینی عمده ترین محصولات صادراتی استان هستند. در این میان زعفران (در بسته بندی بیش از سی گرم) در هشت ماهه سال ۱۴۰۴ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل با رشد ۳۰۵ درصدی در ارزش و رشد ۲۵۹ درصدی در وزن روبرو بوده است. همچنین، پسته (دهان باز) در بازه مذکور با رشد ۲۶ درصدی در ارزش و ۶۶ درصدی در وزن روبرو بوده است. جدول زیر روند تغییرات صورت گرفته در ارزش و وزن ۶ قلم عمده صادراتی بخش کشاورزی در ۵ سال اخیر را ارائه می دهد:

جدول ۵- الف- اقلام عمده صادراتی استان در بخش کشاورزی طی سال‌های ۱۴۰۰- هشت ماهه نخست ۱۴۰۴ (هزار کیلوگرم/هزار دلار)

محصول	سال ۱۴۰۰		سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۳		هشت ماهه نخست ۱۴۰۴	
	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن
پسته‌ها با پوست تازه یا خشک	۷۵،۴۰۳	۱۳،۰۵۶	۷۷،۶۱۹	۱۵،۷۳۸	۹۱،۸۹۲	۷،۲۷۰	۵۹،۷۹۶	*	*	*
زعفران در بسته‌بندی بیش از ۳۰ گرم	۶۹،۴۹۸	۱۴۵	۱۶۴،۵۴۴	۱۳۲	۱۲۴،۳۹۴	۸۶	۷۴،۲۸۶	۹۹	۹۴،۳۴۲	۹۹
سیب تازه	۶۲،۴۸۴	۱۲۵،۷۸۸	۴۹،۲۱۶	*	*	*	*	*	*	*
انواع زعفران در بسته‌بندی ۱۰-۳۰ گرم آماده برای خرده‌فروشی	۳۹،۲۲۵	۱۴	۱۶،۲۳۱	۲۲	۲۴،۹۲۰	۴۰	۳۷،۴۴۴	*	*	*
سیب‌زمینی تازه یا سرد کرده	۲۰۰،۷۸۴	۳۰،۱۹۴	*	*	۱۴۳،۴۵۰	۴۳،۶۵۳	۸۱،۷۰۳	۲۵،۹۹۹	۷۲،۷۸۰	۲۵،۰۸۳
پسته خندان درون غلاف سخت (دهان باز)	*	*	*	*	*	*	۲۰،۴۱۵	۱۶۰،۸۵۱	۱۷،۵۶۶	۱۰۵،۰۰۳

مأخذ: گزارشات گمرکات استان طی سال‌های مورد بررسی.

• صنایع تبدیلی مورد نیاز برای تکمیل زنجیره ارزش

در ارتباط با صنایع تبدیلی کشاورزی در استان که نقش بسزایی در تکمیل زنجیره ارزش استان دارند طی سال‌های مختلف و تاکنون ۱،۸۶۰ فقره واحد تولیدی با سرمایه ثابت ۱۳۸،۲۳۰ میلیارد ریال، اشتغال ۳۳،۵۴۴ نفر و ظرفیت اسمی ۱۱،۱۲۸ هزار تن به فعالیت مشغول بوده‌اند که با توجه به نوع فعالیت به شرح گروه‌های زیر می‌باشند:

- ❖ صنایع تبدیلی باغی: ۶۹۵ واحد تولیدی با سرمایه ثابت ۴۱،۶۰۷ میلیارد ریال، ۸،۳۰۶ نفر اشتغال و ظرفیت اسمی ۷۵۸ هزار تن؛
- ❖ صنایع تبدیلی دامی: ۳۵۲ واحد تولیدی با سرمایه ثابت ۲۷،۷۰۱ میلیارد ریال، اشتغال ۹،۰۸۲ نفر و ظرفیت اسمی ۲،۳۷۴ هزار تن؛
- ❖ صنایع تبدیلی شیلاتی: ۱ واحد تولیدی با سرمایه ثابت ۶۰ میلیارد ریال و اشتغال ۲۵ نفر؛
- ❖ خوراک دام و طیور: ۱۲۶ واحد تولیدی با سرمایه ثابت ۱۷،۳۲۳ میلیارد ریال، اشتغال ۵،۴۸۳ نفر و ظرفیت اسمی ۴،۵۸۴ هزار تن؛
- ❖ سردخانه: ۷۷ واحد با سرمایه ثابت ۹،۱۴۱ میلیارد ریال، اشتغال ۱،۳۲۶ نفر و ظرفیت اسمی ۴۲۳ هزار تن؛
- ❖ کود: تعداد ۹۵ فقره با سرمایه ثابت ۱،۴۹۹ میلیارد ریال، اشتغال ۸۱۸ نفر و ظرفیت اسمی ۴۸۶ هزار تن.

• فرصت‌های جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی

از جمله مهمترین فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان در این بخش می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف) کشاورزی

- ❖ احداث شهرک دامی؛
- ❖ احداث شهرک کشاورزی گلخانه‌ای؛
- ❖ شهرک گلخانه‌ای گیاهان دارویی؛
- ❖ تکمیل مجتمع گاو شیری قوچان؛

- ❖ توسعه ظرفیت مرغ مادر گوشتی استان؛
- ❖ تولید پلت سوختی از باگاس نیشکر.

➤ توصیه‌های سیاستی

با توجه به اهمیت بالای بخش کشاورزی در اقتصاد خراسان رضوی و نقش کلیدی صنایع تبدیلی در تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی، با اجرای این سیاست‌ها خراسان رضوی می‌تواند از یک تولیدکننده صرف محصولات خام کشاورزی به یک قطب بزرگ تولید محصولات کشاورزی با ارزش افزوده بالا تبدیل شود؛ این امر نقش مهمی در رشد اقتصادی، افزایش اشتغال و ارزآوری استان خواهد داشت.

۱. تقویت و توسعه زیرساخت‌های صنایع تبدیلی کشاورزی

ایجاد شهرک‌های تخصصی صنایع غذایی و کشاورزی در مناطق تولیدمحور استان، با ارائه مشوق‌های ویژه نظیر معافیت‌های مالیاتی، تسهیلات ارزیان‌قیمت و واگذاری زمین، زمینه مناسبی برای فرآوری محصولات استراتژیک مانند زعفران، پسته، انگور و گیاهان دارویی فراهم می‌کند.

۲. جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی هدفمند

استاندارداری و سازمان‌های متولی باید با شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در حوزه صنایع تبدیلی (مانند بسته‌بندی، خشک‌کردن، اسانس‌گیری، کنسانتره‌سازی و...) و ارائه طرح‌های توجیهی شفاف، اقدام به معرفی این فرصت‌ها در نمایشگاه‌های بین‌المللی و رویدادهای اقتصادی کنند. همچنین تسهیل صدور مجوزها و کاهش بروکراسی اداری برای سرمایه‌گذاران الزامی است.

۳. ایجاد زنجیره‌های ارزش یکپارچه

حمایت از تشکیل زنجیره‌های تولید تا بازار (از کشاورز تا مصرف‌کننده) با مشارکت بخش خصوصی، تعاونی‌ها و نهادهای توسعه‌گر باعث انسجام در فرآیند تولید، فرآوری، بسته‌بندی و صادرات می‌شود. این رویکرد می‌تواند با استفاده از الگوهای موفق «کشاورزی قراردادی» اجرا شود.

۴. توانمندسازی نیروی انسانی و ارتقای فنآوری

سرمایه‌گذاری در آموزش بهره‌برداران، کارشناسان و کارگران شاغل در بخش صنایع تبدیلی، به‌همراه ترویج فنآوری‌های نوین فرآوری و بسته‌بندی، موجب افزایش کیفیت محصولات نهایی و ارتقای جایگاه محصولات کشاورزی استان در بازارهای جهانی خواهد شد.

۵. توسعه بازارهای صادراتی و برندینگ محصولات

ایجاد برندهای منطقه‌ای برای محصولات کشاورزی فرآوری‌شده، استفاده از ظرفیت دیپلماسی اقتصادی و شرکت‌های مدیریت صادرات می‌تواند ضمن افزایش سهم بازار، زمینه‌ساز ورود سرمایه‌های خارجی به زنجیره ارزش کشاورزی استان شود.

ب) صنعت و معدن

با تمرکز بر صنایع دارای مزیت رقابتی و صادرات‌محور

● واحدهای صنعتی شاخص

- خوشگوار مشهد؛
- شهر بابانا؛
- دیناتوس؛
- نیسان شرق؛

- زمزم مشهد؛
- صنایع پودر شیر مشهد؛
- شیر پاستوریزه پگاه خراسان؛
- صنایع شیر فجر آساک قوچان؛
- صنایع قهوه پارت سازان؛
- سهامی تولیدی و صنعتی فصل نیشابور.
- معادن و صنایع معدنی دارای ظرفیت سرمایه گذاری
  - ورق نورد گرم فولاد آلیاژی و فولاد زنگ نزن؛
  - اسلب فولادی آلیاژی؛
  - تولید کاغذ از پودر میکرونیزه کربنات کلسیم؛
  - بازیافت شیشه؛
  - تولید سیلیکون.
- صنایع قابل واگذاری یا نیازمند تأمین مالی

صنایع معدنی

- ورق نورد گرم فولاد آلیاژی و فولاد زنگ نزن؛
- اسلب فولادی آلیاژی؛
- تولید کاغذ از پودر میکرونیزه کربنات کلسیم؛
- بازیافت شیشه؛
- تولید سیلیکون.

صنایع برق و الکترونیک

- منابع مخابراتی outdoor با قابلیت پشتیبانی تکنولوژی G⁵؛
- موتورهای مغناطیسم دائم (PMSM) به همراه اینورتر با راندمان بالا مخصوص کولر آبی؛
- سلولهای خورشیدی فتوولتائیک؛
- فست شارژ ایستگاهی؛
- اتوماسیون صنعتی و سنسورهای پیشرفته؛
- توربین های بادی؛
- انواع پرینترهای ۳ بعدی با اکسترودرهای مختلف / انواع فیلامنت؛

صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی

- تجهیزات تصویر برداری پزشکی (سی تی اسکن، رادیولوژی و...)
- تجهیزات فیزوتراپی و توان بخشی.

صنایع شیمیایی

- کائوچو صنعتی؛
- تولید تایر نیمه سنگین و سنگین؛
- تولید پلیمرهای زیست تجزیه پذیر؛
- تولید نانو پوشش‌های ضد آب و ضد خش؛
- تولید چسب‌های پیشرفته صنعتی با کاربردهای خاص (فوق العاده قوی برای صنایع خودروسازی و ساختمان).

صنایع نساجی

- تولید الیاف اکریلیک و رنگرزی الیاف و تاپس آکریلیک؛
- نخ بی سی اف پلی پروپیلن و پلی استر؛
- پارچه چادر مشکی؛
- رنگرزی و تکمیل پارچه.

صنایع غذایی

- صنایع غذایی سلامت محور؛
- مواد غذایی و محصولات پت و حیوانات خانگی.

توصیه‌های سیاستی

در شرایط فعلی ایران که با محدودیت‌های مالی، تحریم‌ها و نوسانات اقتصادی مواجه است، توجه ویژه به بهبود زیرساخت‌ها، تسهیل سرمایه‌گذاری، توسعه فناوری و آموزش نیروی انسانی، و همچنین تمرکز بر بازارهای صادراتی منطقه‌ای، می‌تواند مسیر رشد و توسعه صنایع مزیت‌دار استان خراسان رضوی را هموار سازد و آنها را به موتورهای اصلی رونق اقتصادی استان و کشور تبدیل کند. خراسان رضوی با تکیه بر تنوع صنایع و ظرفیت‌های منطقه‌ای خود، می‌تواند علاوه بر بخش کشاورزی، در صنایع فولاد، مواد غذایی، مصالح ساختمانی، نساجی، پتروشیمی و گردشگری نیز مزیت رقابتی قابل توجهی ایجاد کند. توسعه زیرساخت‌های صادراتی، تسهیل فرآیندهای سرمایه‌گذاری و تمرکز بر فناوری‌های نوین، کلید بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها خواهد بود. برای رونق صنایع دارای مزیت رقابتی و صادرات محور استان خراسان رضوی، چند توصیه سیاستی کلیدی و کاربردی می‌توان ارائه داد که با توجه به محدودیت‌ها و فرصت‌های موجود، به توسعه پایدار و افزایش رقابت‌پذیری این صنایع کمک می‌کند:

۱. تسهیل دسترسی به منابع مالی و سرمایه‌گذاری هدفمند

با توجه به محدودیت‌های نقدینگی و مشکلات مالی در کشور، ایجاد صندوق‌های مالی تخصصی استانی و استفاده از منابع حمایتی بانک‌ها و نهادهای توسعه‌ای برای تأمین سرمایه در گردش و توسعه خطوط تولید ضروری است.

۲. تقویت زیرساخت‌های لجستیکی و حمل‌ونقل

با توجه به اهمیت صادرات و نیاز به حمل سریع و مطمئن کالا، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل زمینی، ریلی و هوایی در استان به ویژه در مسیرهای ارتباطی با کشورهای همسایه (افغانستان، ترکمنستان، پاکستان و آسیای میانه) حیاتی است. این امر باعث کاهش هزینه‌ها و افزایش جذابیت بازارهای صادراتی می‌شود.

۳. تمرکز بر فناوری و نوآوری

سرمایه گذاری در فناوری های نوین تولید، بسته بندی و فرآوری، به ویژه فناوری های صرفه جوی انرژی و محیط زیست، باعث افزایش کیفیت محصولات و کاهش هزینه ها می شود. ایجاد مراکز تحقیق و توسعه تخصصی در کنار صنایع کلیدی می تواند روند نوآوری را تسریع کند.

۴. تقویت همکاری های منطقه ای و بین المللی

استفاده از ظرفیت توافق نامه های منطقه ای و دیپلماسی اقتصادی برای تسهیل ورود محصولات به بازارهای هدف، ایجاد توافق نامه های همکاری صنعتی و تبادل فناوری، از اهمیت بالایی برخوردار است.

ج) خدمات و گردشگری

با تمرکز بر سرمایه گذاری در گردشگری و اثرات اقتصادی آن

- جاذبه های گردشگری با ظرفیت صادرات خدمات

از جمله مهمترین جاذبه های گردشگری با ظرفیت صادرات خدمات می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. حرم مطهر امام رضا (ع)

مشهد به عنوان پایتخت معنوی ایران و دومین شهر مذهبی جهان اسلام، سالانه میزبان میلیون ها زائر داخلی و خارجی است. ظرفیت بالای این بخش در صادرات خدمات اقامتی، درمانی، حمل و نقل، راهنمایی زائر، بسته های زیارتی و فرهنگی کاملاً مشهود است.

۲. گردشگری سلامت

وجود بیمارستان های مجهز، پزشکان متخصص، هزینه های درمانی رقابتی و خدمات با کیفیت، مشهد را به یکی از قطب های گردشگری سلامت ایران تبدیل کرده است. خدمات صادراتی شامل: جراحی، دندانپزشکی، درمان ناباروری، زیبایی، ارتوپدی، طب سنتی و فیزیوتراپی.

۳. گردشگری تاریخی و فرهنگی

صادرات خدمات شامل تورهای فرهنگی، صنایع دستی، اقامتگاه های بوم گردی و محصولات فرهنگی شامل شهر تاریخی توس و آرامگاه فردوسی، آرامگاه خیام، عطار، کمال الملک، کاخ خورشید در کلات نادری و ...

۴. سوغات و صنایع دستی

فرش مشهد، انگشترهای فیروزه نیشابور، زعفران، نبات، تسبیح و چادر نماز، عطرها سنتی و سرمه از محبوب ترین سوغات صادرات محور هستند. ایجاد بازارچه های مرزی و فروشگاه های اینترنتی صادراتی، امکان صادرات غیرمستقیم خدمات گردشگری را فراهم می کند.

- فرصت های سرمایه گذاری در بخش گردشگری

استان خراسان رضوی با برخورداری از جایگاه ممتاز در حوزه گردشگری مذهبی، فرهنگی، تاریخی، درمانی و طبیعی، یکی از پر ظرفیت ترین مناطق کشور برای توسعه صنعت گردشگری و جذب سرمایه گذاری در این حوزه به شمار می آید. وجود سالانه میلیون ها زائر و گردشگر داخلی و خارجی، زیرساخت های اولیه گسترده در شهر مشهد و دیگر نقاط استان، و تنوع بالای جاذبه های گردشگری، زمینه ای کم نظیر برای سرمایه گذاری در بخش هایی مانند هتل سازی، مراکز تفریحی و رفاهی، گردشگری سلامت، اقامتگاه های بوم گردی، حمل و نقل هوشمند و خدمات گردشگری دیجیتال فراهم کرده است. با توجه به رویکرد جدید کشور در توسعه صادرات خدمات و رونق اقتصاد گردشگری، خراسان رضوی می تواند به یکی از قطب های اصلی جذب سرمایه گذار داخلی و خارجی در این صنعت تبدیل شود. در این راستا از جمله مهمترین فرصت های سرمایه گذاری

در استان می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ❖ هتل بیمارستان پنج ستاره مشهد؛
- ❖ تأمین زیرساخت های گردشگری شاندیز؛
- ❖ احداث منطقه نمونه بین المللی گردشگری توس.

- پروژه های اولویت دار در حوزه خدمات نوین مالی و دیجیتال

در شرایط کنونی که گردشگری هوشمند به عنوان یکی از محورهای توسعه پایدار گردشگری در دنیا مطرح است، استان خراسان رضوی - با محوریت شهر مشهد به عنوان قطب زیارتی، درمانی و فرهنگی - نیازمند توسعه و سرمایه گذاری در پروژه های خدمات نوین مالی و دیجیتال است تا بتواند تجربه گردشگری را برای زائران و گردشگران بهبود بخشد، بازده اقتصادی را افزایش دهد و رقابت پذیری منطقه را در سطح ملی و بین المللی ارتقاء دهد.

۱. زیرساخت پرداخت الکترونیک بین المللی (ارزهای رایج و رمزارزها)

ایجاد سامانه های پرداخت برای گردشگران خارجی که بتوانند از طریق کارت های بین المللی یا کیف پول های دیجیتال (رمزارزها، ریال دیجیتال، و...) پرداخت های خود را در هتل ها، مراکز درمانی، فروشگاه ها و خدمات گردشگری انجام دهند. این سامانه ها می تواند سبب تسهیل تجربه گردشگر خارجی، افزایش تمایل به مصرف و خرید و حذف مشکل تبادل ارز برای گردشگران شود.

۲. پلتفرم جامع گردشگری هوشمند استان

ایجاد یک اپلیکیشن یا سامانه یکپارچه شامل خدمات رزرو هتل، بلیت، راهنمای مجازی، اطلاعات مکان های دیدنی، حمل و نقل درون شهری، مشاوره پزشکی برای گردشگران سلامت، خرید سوغات آنلاین و... با هدف تسهیل دسترسی گردشگر به خدمات، کاهش نیاز به واسطه ها، ایجاد بانک داده برای سیاست گذاری و بازاریابی و یکپارچه سازی خدمات شهری مشهد و سایر شهرهای گردشگری استان.

۳. کیف پول دیجیتال ویژه زائر و گردشگر

ایجاد کیف پول موبایلی اختصاصی برای گردشگران که به صورت **NFC، QR Code** یا درگاه های خاص در مراکز خدماتی و فروشگاه ها قابل استفاده باشد. این قابلیت می تواند جایگزین امن و سریع پول نقد بوده و قابلیت اتصال به خدمات تخفیف، اعتبار یا خدمات بانکی ویژه گردشگر در کنار رصد رفتار مالی گردشگران برای تحلیل بازار داشته باشد.

۴. سامانه مالی شفاف برای پرداخت نذورات، هدایای زیارتی و گردشگری مذهبی

ایجاد زیرساخت دیجیتال برای دریافت نذورات، وقف، هدایای زائران و گردشگران خارجی به صورت آنلاین، شفاف و قابل پیگیری، با قابلیت اتصال به درگاه های خارجی و کیف پول ها با هدف شفاف سازی مالی، جذب منابع خیرین بین المللی و ارتقا اعتماد عمومی و توسعه گردشگری مذهبی پایدار.

۵. پلتفرم سرمایه گذاری جمعی (Crowdfunding) برای پروژه های گردشگری

طراحی سامانه ای برای جذب سرمایه خرد مردم (داخلی و خارجی) جهت تأمین مالی پروژه های گردشگری مانند اقامتگاه های سنتی، مراکز تفریحی، مرمت آثار تاریخی، یا استارت آپ های گردشگری دیجیتال با هدف جذب سرمایه غیردولتی، مشارکت پذیری اجتماعی در توسعه گردشگری و شناسایی پروژه های مردمی و سودآور.

۶. سیستم احراز هویت دیجیتال برای گردشگران خارجی

راه اندازی سامانه شناسایی و ثبت اطلاعات گردشگران بین المللی با رعایت استانداردهای حفاظت از داده ها و حفظ حریم خصوصی، جهت ارائه خدمات یکپارچه و امنیت بالاتر با هدف شناسایی بهتر نیازها و الگوهای رفتاری گردشگران، تسهیل دسترسی به خدمات بانکی، درمانی و امنیتی و ایجاد بانک اطلاعاتی قوی برای مدیریت سفرهای ورودی.

➤ توصیه های سیاستی

با توجه به جایگاه ویژه خراسان رضوی در گردشگری مذهبی، ظرفیت های درمانی، جاذبه های فرهنگی و طبیعی، و دسترسی به بازارهای منطقه ای، این استان می تواند به یکی از قطب های اصلی گردشگری چندوجهی ایران تبدیل شود. تحقق این هدف نیازمند سیاست گذاری منسجم، سرمایه گذاری هدفمند، توانمندسازی منابع انسانی و مشارکت فعال بخش خصوصی و مردم است. همچنین، با توجه به جایگاه راهبردی استان خراسان رضوی در گردشگری مذهبی، سلامت و فرهنگی، بهره گیری از رویکردهای نوآورانه و فناورانه نه تنها می تواند کیفیت خدمات گردشگری را افزایش دهد، بلکه زمینه ساز جذب گردشگر خارجی، توسعه صادرات خدمات و رونق اقتصادی استان خواهد بود. اتخاذ سیاست های هوشمند، تسهیل گر و سرمایه پذیر در سطح استانی و ملی، کلید موفقیت بلندمدت گردشگری نوین در خراسان رضوی است. در این راستا پیشنهادات ذیل جهت توسعه گردشگری در استان ارائه می شود:

۱. توسعه زیرساخت های حمل و نقل و دسترسی گردشگر

- بهبود و توسعه خطوط ریلی و هوایی بین المللی (به ویژه در مشهد به عنوان هاب منطقه ای)؛
- بهسازی جاده ها و مسیرهای دسترسی به مناطق گردشگری کمتر توسعه یافته مانند کلات، درگز، خواف و تربت جام؛
- ایجاد و تجهیز پایانه های مدرن مسافرتی در مبادی ورودی استان (زمینی و هوایی).

۲. توسعه گردشگری سلامت به عنوان مزیت رقابتی استان

- تسهیل صدور ویزای درمانی و ایجاد سامانه خدمات یکپارچه برای بیماران خارجی؛
- توسعه همکاری میان مراکز درمانی، شرکت های گردشگری سلامت و بیمارستان های بین المللی.

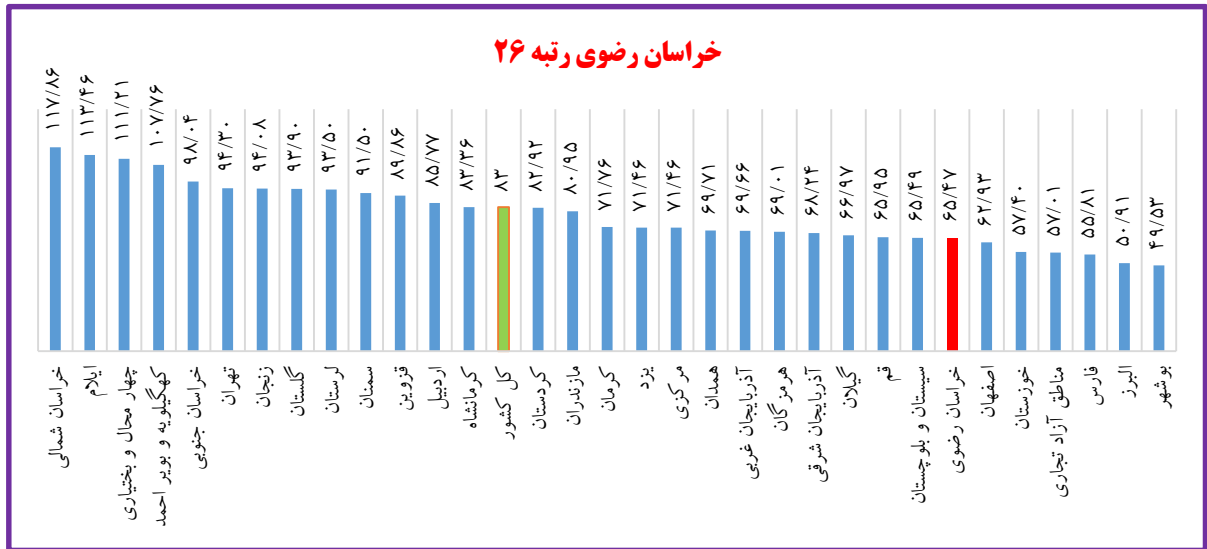
۳. تشویق و تسهیل سرمایه گذاری در پروژه های گردشگری

- اولویت دادن به پروژه های اقامتی، تفریحی، درمانی و زیرساختی در مجاورت جاذبه های گردشگری؛
- ارائه مشوق های مالیاتی، واگذاری زمین با قیمت مناسب، تسهیلات بانکی با بهره کم؛
- ایجاد پنجره واحد سرمایه گذاری برای کاهش بروکراسی اداری در صدور مجوزها.

۲. تسهیلات بانکی جذب شده در بخش های اقتصادی استان

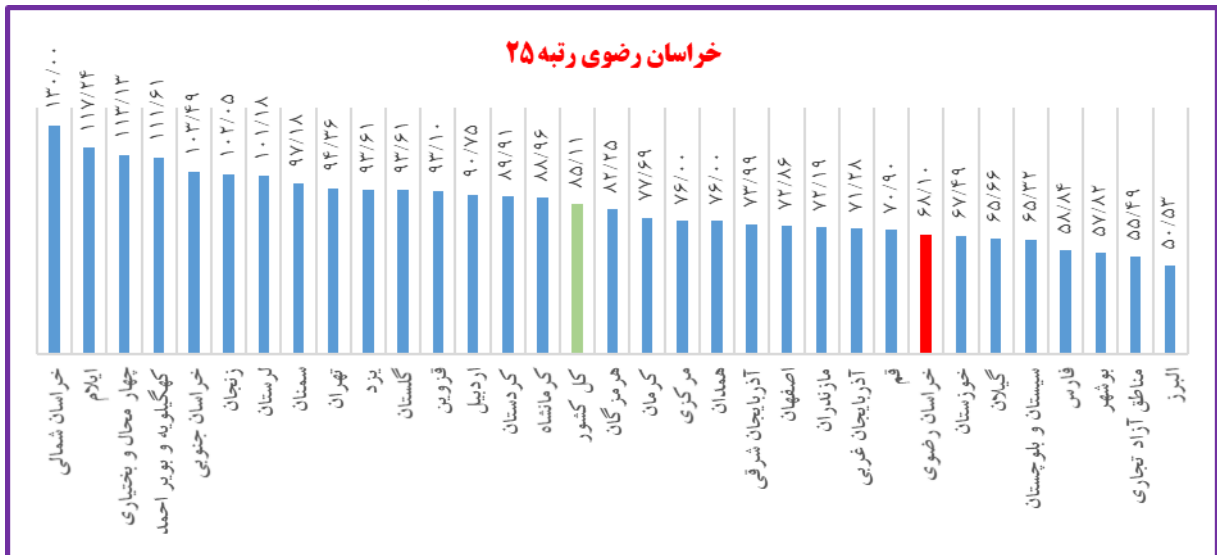
۱-۲) آمار تسهیلات بانکی جذب شده در بخش ها به همراه رتبه و جایگاه در منطقه و کشور و سری زمانی و تحلیل تغییرات

نمودار ۲-۱-۱ - نسبت مصارف به منابع استان‌ها در سال ۱۴۰۰ - (پس از کسر سپرده قانونی)

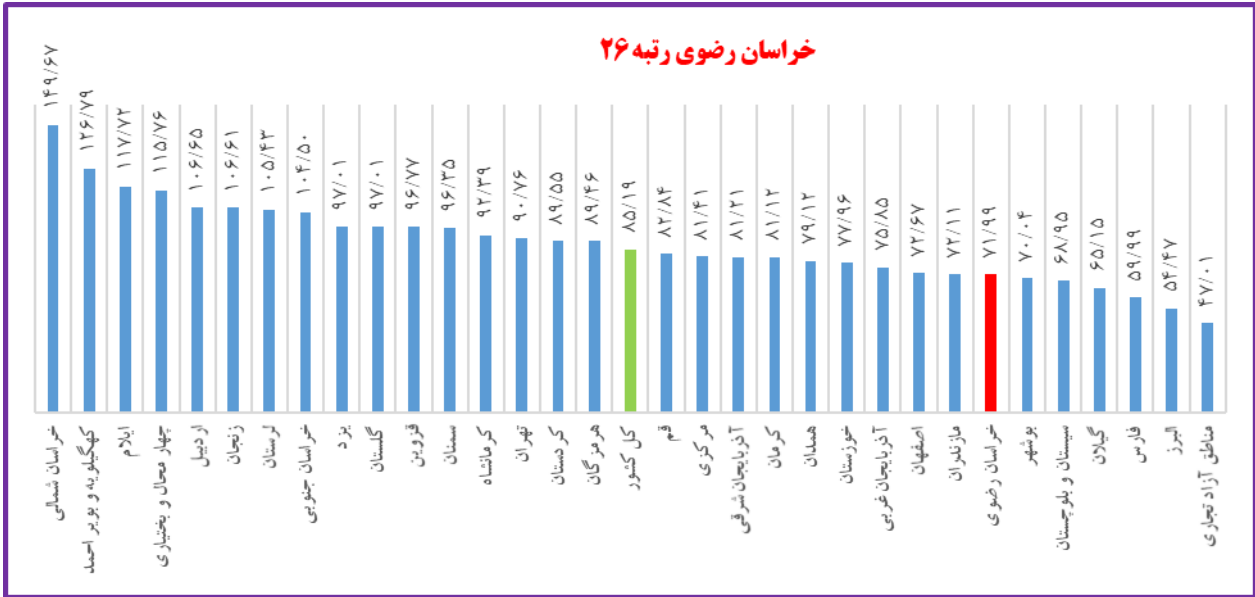
مأخذ: بانک مرکزی.

نمودار ۲-۱-۲ - نسبت مصارف به منابع استان‌ها در سال ۱۴۰۱ - (پس از کسر سپرده قانونی)

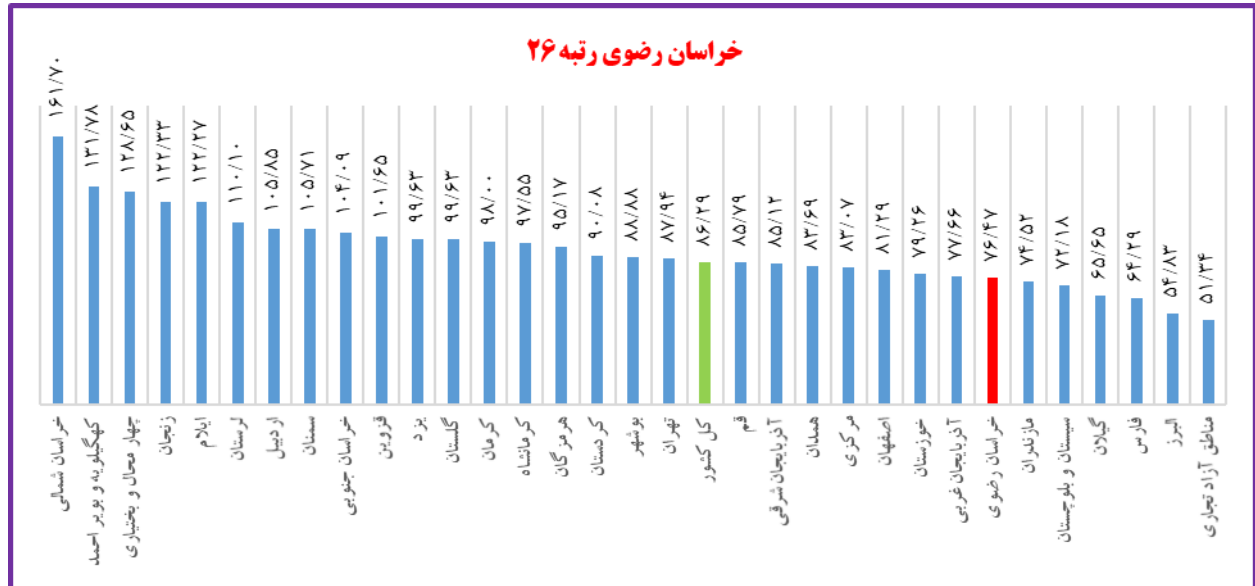
مأخذ: بانک مرکزی.

نمودار ۲-۱-۳- نسبت مصارف به منابع استان‌ها در سال ۱۴۰۲- (پس از کسر سپرده قانونی)

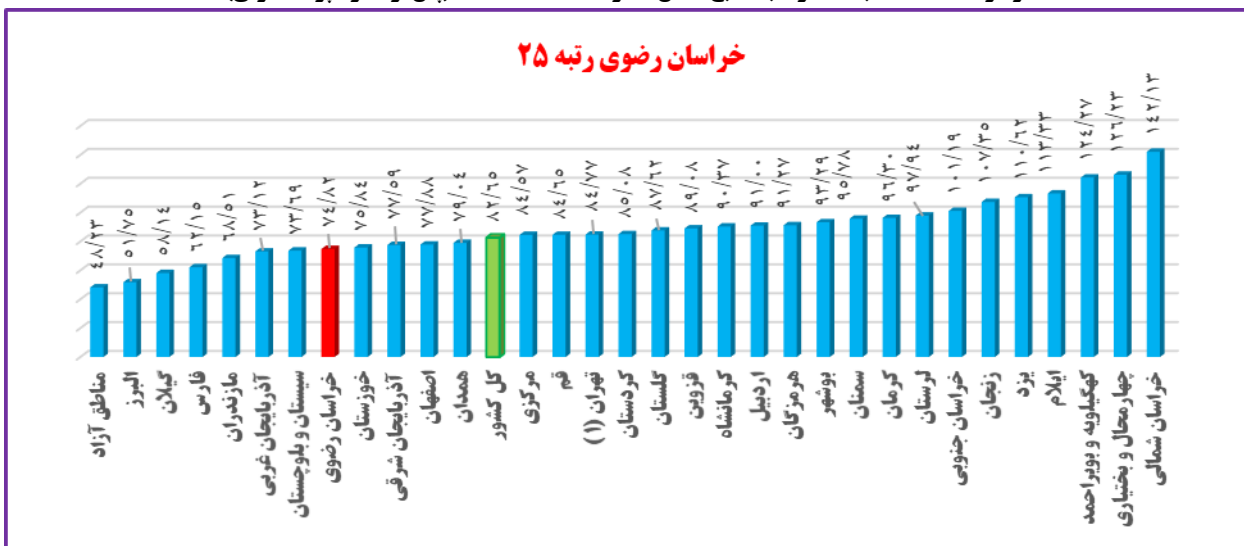
مأخذ: بانک مرکزی.

نمودار ۲-۱-۴- نسبت مصارف به منابع استان‌ها در سال ۱۴۰۳- (پس از کسر سپرده قانونی)

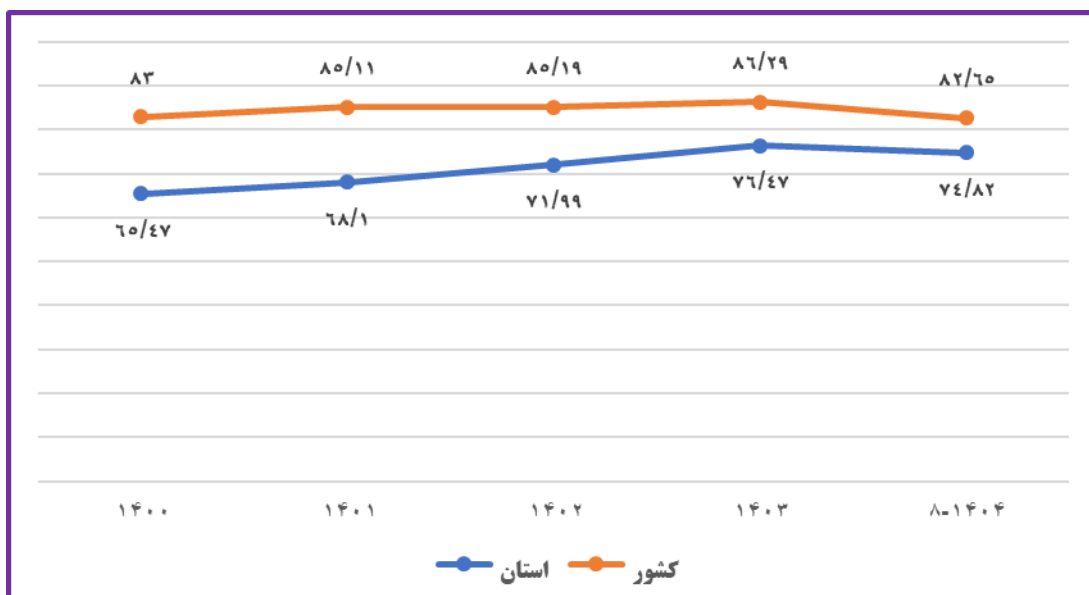
مأخذ: بانک مرکزی.

نمودار ۲-۱-۵- نسبت مصارف به منابع استان‌ها در هشت ماهه ۱۴۰۴ (پس از کسر سپرده قانونی)

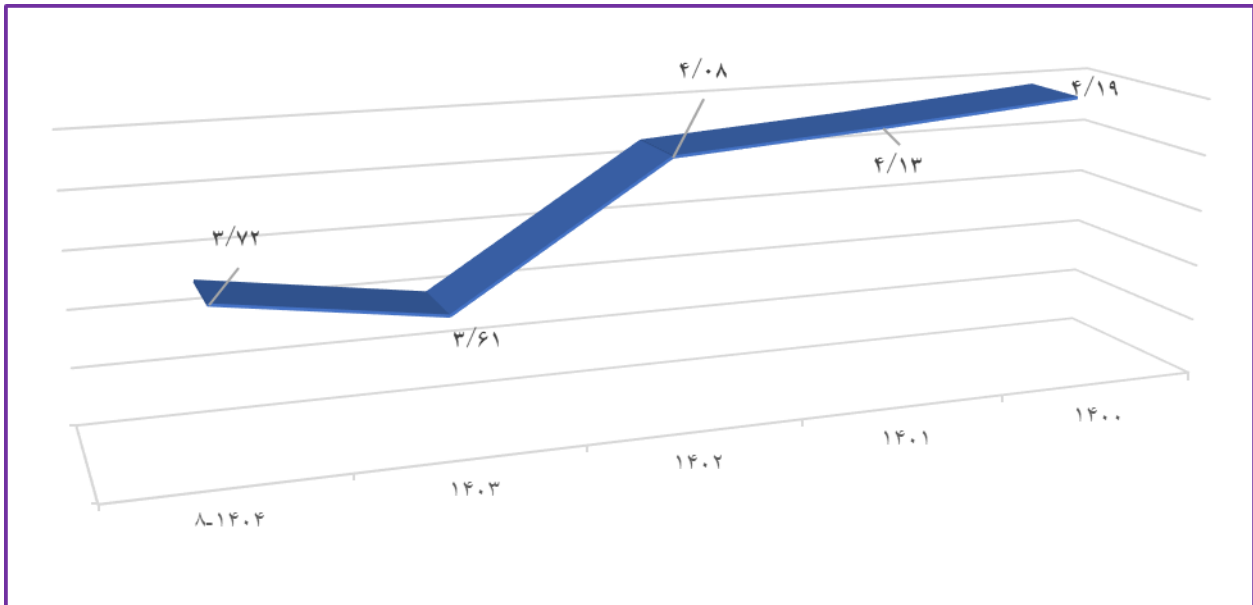
مأخذ: بانک مرکزی.

نمودار ۲-۱-۶- روند نسبت مصارف به منابع استان طی سال‌های ۱۴۰۰-آبان ماه ۱۴۰۴

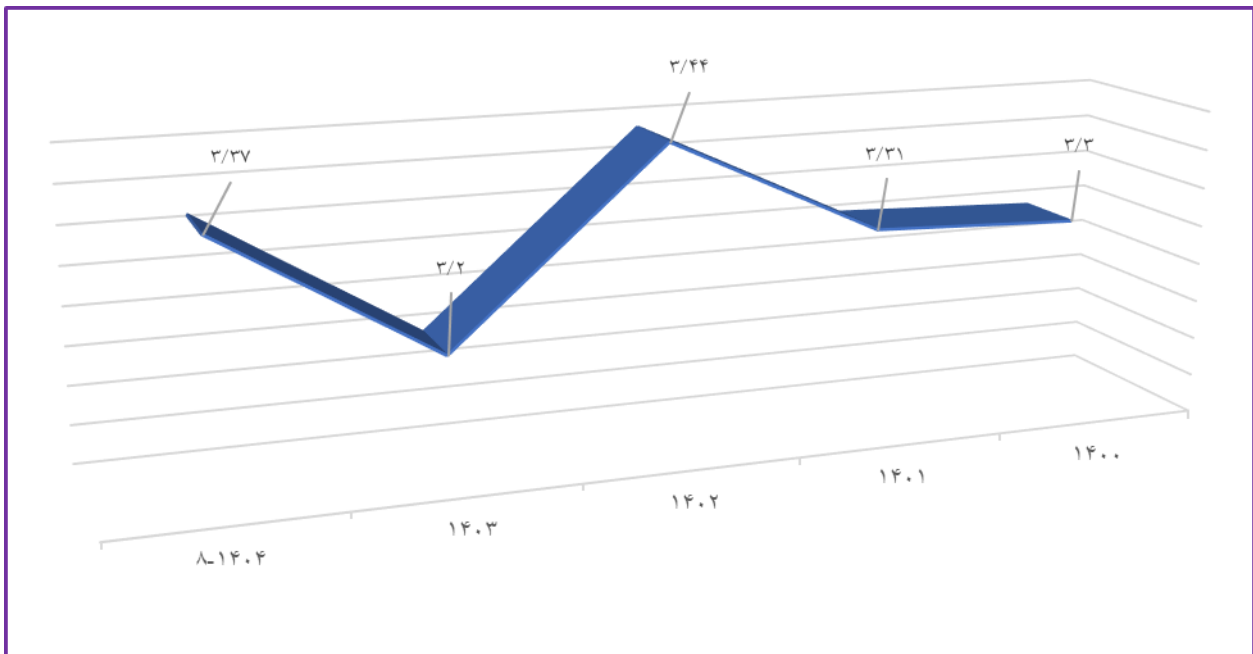

روند نسبت مصارف به منابع کشور طی دوره مورد بررسی تا سال ۱۴۰۳ صعودی اما در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ کاهش یافته است؛ این روند برای استان خراسان رضوی هم بصورت مشابه بوده ضمن اینکه هدف گذاری استان برای سال ۱۴۰۴ رسیدن نسبت مصارف به منابع استان به حداقل میانگین کشوری است.

نمودار ۲-۱-۷- سهم سپرده استان (پس از کسر سپرده قانونی) به سپرده کل کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-آبان ماه ۱۴۰۴

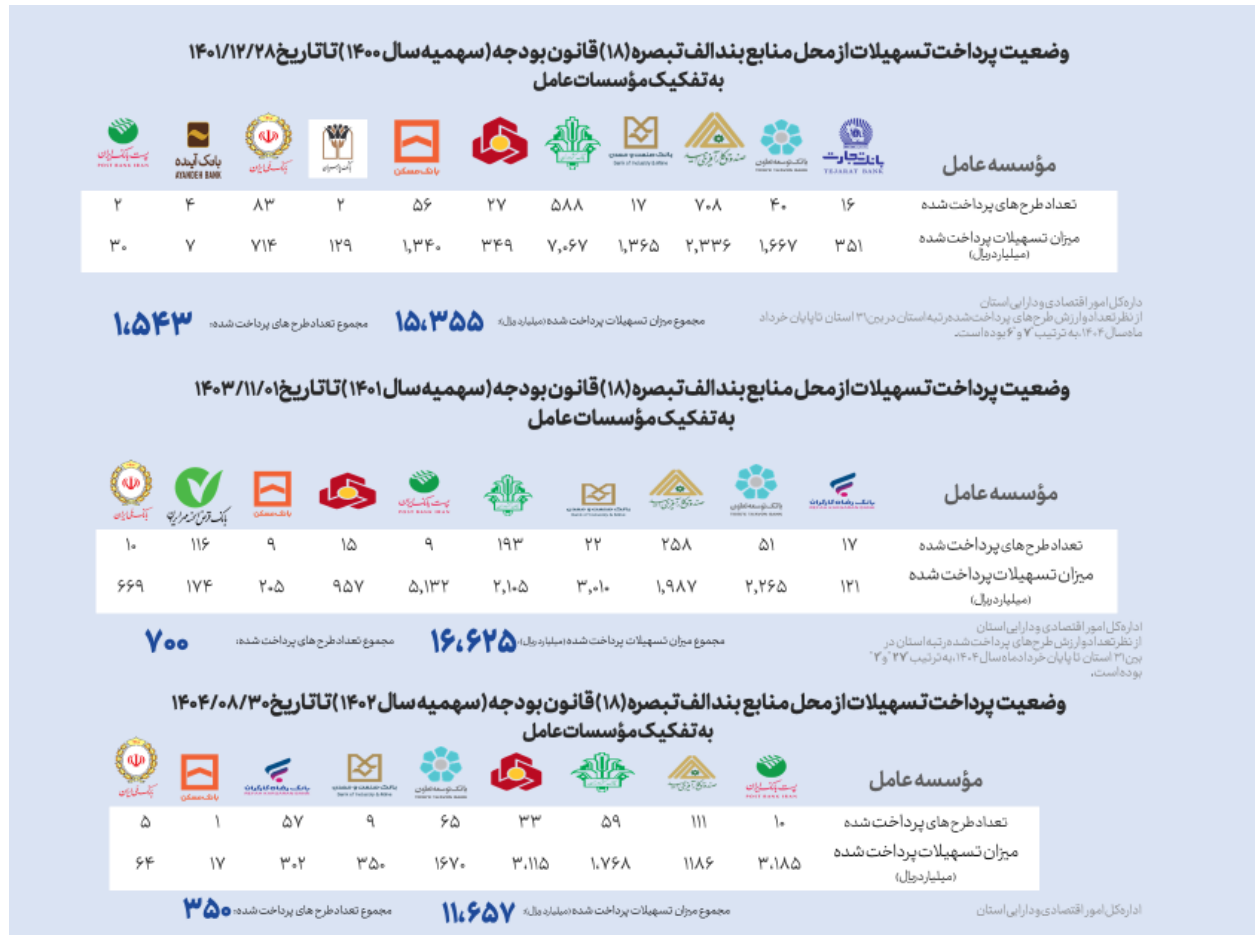

نمودار ۲-۱-۸- سهم تسهیلات استان به تسهیلات کل کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-آبان ماه ۱۴۰۴

۲-۲- آمار تسهیلات تبصره‌ای دولت در بخش‌ها به همراه رتبه و جایگاه در منطقه و کشور و سری زمانی و تحلیل تغییرات

۲-۲-۱- عملکرد تسهیلات تبصره ۱۸ در استان

- ❖ از نظر عملکرد طرح‌های پرداخت شده به اعتبار ابلاغی، رتبه استان در بین ۳۱ استان (بر اساس سهمیه سال ۱۴۰۰)، دوم بوده است.
- ❖ از نظر ارزش طرح‌های پرداخت شده رتبه استان در بین ۳۱ استان در بین ۳۱ استان (بر اساس سهمیه سال ۱۴۰۱) اول بوده است.
- ❖ از نظر ارزش طرح‌های پرداخت شده رتبه استان در بین ۳۱ استان تا پایان شهریور ۱۴۰۴ اول بوده است.

۲-۲-۲- عملکرد جزء ۳-۴- بند ب تبصره ۱۸

گزارش عملکرد جزء ۳-۴- بند ب تبصره ۱۸ سال ۱۴۰۲ استان خراسان رضوی	
مجموع	۸۱,۳۲۷
معاونت توسعه روستایی (دبیرخانه شورای جهاد)	۲۰۳
کمیته امداد امام خمینی (ره)	۱,۳۲۲
قرارگاه مهارت آموزی نیروهای مسلح	۴۹۸
سازمان بهزیستی	۱,۱۳۰
سازمان امور عشایر ایران	۴۰۰
سازمان امور زنان ها	۳۲۴
جهاد دانشگاهی	۱۴۶
بنیاد کرامت رضوی (آستان قدس رضوی)	۷۰
بنیاد علوی (بنیاد مستضعفان)	۳۹۹
بنیاد شهید و امور ایثارگران	۹۳۳
بنیاد برکت	۱,۶۱۳
بسیج سازندگی	۱,۲۷۸
انجمن حامیان فرهنگ قرض الحسنه و کارآفرینی اجتماعی	۱۲
بانک عامل	میزان تسهیلات پرداخت شده (میلیارد ریال)
شرح	جز ۳
	میزان تسهیلات پرداخت شده (میلیارد ریال)
	جز ۴

گزارش عملکرد جزء ۳-۴- بند ب تبصره ۲ سال ۱۴۰۲ استان خراسان رضوی

گزارش عملکرد جزء ۳-۴- بند ب تبصره ۲ سال ۱۴۰۲ استان خراسان رضوی	
مجموع	۸۰,۳۳
نهادهای نیکوکاری	-
فنی و حرفه ای	-
بنیاد علوی	۳۹۴
حامیان فرهنگ قرض الحسنه	۱۲
بنیاد سپهر	۰
بنیاد کرامت	۷۰
بهزیستی	۱,۰۸۱
جهاد دانشگاهی	۱۲۷
سازمان زنان ها	۳۰۹
بسیج سازندگی	۱,۱۸۷
کمیته امداد	۱۲۸۲
بنیاد برکت	۱۵۹۳
بنیاد شهید	۹۲۹
کارکنان وظیفه	۴۷۶
سازمان امور عشایر	۳۷۳
معاونت روستایی	۲۰۰
نام دستگاه	میزان تسهیلات پرداخت شده (میلیارد ریال)
شرح	جز ۳
	میزان تسهیلات پرداخت شده (میلیارد ریال)
	جز ۴

مأخذ: سامانه تک وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی.

۳-۲) چالش های عدم جذب تسهیلات در بخش های اقتصادی استان
۳-۲-۱- چالش های شبکه بانکی

- ❖ عدم همکاری بانک های خصوصی برای ارائه اطلاعات و آمار؛
- ❖ محدودیت در سقف اختیارات بررسی و پرداخت تسهیلات؛
- ❖ محدودیت در بررسی به موضوعات پرونده های اختلافی در استان؛
- ❖ محدودیت در ارزش گذاری طلا، نقره و سنگ های قیمتی و زینتی در گمرکات استان ها.

۳-۲-۱- چالش‌های موجود در جذب منابع (تبصره ۱۸)

- ❖ با توجه به تأخیر در ابلاغ اعتبارات تبصره ۱۸ سال ۱۴۰۲ (اواخر سال ۱۴۰۳) و راه‌اندازی سامانه کات توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی، بطور کلی فرآیند شروع عملیات اجرایی تبصره ۱۸ نسبت به سنوات قبل با تأخیر مواجه شد.
- ❖ برخی از دستگاه‌های اجرایی دارای سامانه تخصصی تسهیلاتی، از جمله وزارت صمت، گردشگری، ارتباطات، معاونت علمی ریاست جمهوری، بازآفرینی شهری نسبت به اتصال سامانه خود با سامانه کات مقاومت داشتند؛ که تا اواخر اسفند با رایزنی‌های فراوان وزارت اقتصاد موفق شد اتصال سامانه‌ها را برقرار نماید.
- ❖ از ۱۵ اسفندماه سیستم شبکه بانکی پرداخت تسهیلات (اسمارت) توسط بانک مرکزی به مانند سنوات قبل بسته شده و تا اواخر خرداد ماه سال بعد نیز کماکان در پرداخت تسهیلات تبصره‌ای متوقف بوده است؛ در حالی که بسیاری از مصوبات قبل از سال به مؤسسات عامل ابلاغ شده بود؛
- ❖ صندوق کارآفرینی امید استان که بیشترین قرارداد عاملیت در تنوع دستگاه‌های اجرایی را دارد؛ تا اواسط تیرماه به دلیل تغییرات سیستمی درون شبکه‌ای و به دلیل انتخاب استان خراسان رضوی به عنوان استان پابلوت در کشور، قادر به پرداخت تسهیلات به متقاضیان نبوده است؛
- ❖ از تاریخ ۲۲ خرداد ماه با وقوع تعرض وحشیانه رژیم صهیونیستی، سامانه کات و سامانه اسمارت بانک مرکزی به مدت ۲۰ روز (حتی یک هفته پس از جنگ) نیز از دسترس خارج بوده است؛ و معرفی و پرداخت طرح عملاً غیر ممکن بوده است؛
- ❖ برخی از مجوزهای بهره‌برداری حقوقی گردشگری در سامانه تخصصی دستگاه ارجاع نمی‌شوند که غالباً مجوزهایی هستند که تاریخ صدور مجوز آنها قبل از سال ۱۴۰۲ است و باعث طولانی شدن فرآیند معرفی متقاضی به سامانه کات شده است؛
- ❖ علوم پزشکی به منظور تأیید طرح‌ها در مرحله کارگروه دستگاه بایستی تأیید کارگروه وزارت بهداشت را اخذ نماید که فرآیند معرفی متقاضی بسیار طولانی و خارج از ضوابط آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱۸ می‌باشد.

۲-۴) اقدامات انجام شده جهت رفع چالش‌ها و راهکارهای پیشنهادی

- ✓ مکاتبه استاندار با مدیران عامل بانک‌ها جهت افزایش اختیارات تسهیلات تا مبلغ یک هزار میلیارد ریال؛
- ✓ مکاتبه استاندار با مدیران عامل بانک‌ها جهت افزایش اختیارات تعهدات (ضمانت‌نامه و اعتبار اسنادی) تا مبلغ سه هزار میلیارد ریال؛
- ✓ اختیار اجرای مصوبات کارگروه ستاد تسهیل و رفع موانع تولید به مدیریت امور شعب استان بدون ضرورت اخذ استعلام از هیأت مدیره بانک؛
- ✓ اختیار اجرای مصوبات شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی بدون ضرورت اخذ استعلام از هیأت مدیره بانک.

➤ توصیه‌های سیاستی

- ۱- با توجه به اینکه سهم استان‌ها از منابع تسهیلات تبصره ۱۸ به صورت مساوی و یکسان می‌باشد؛ به نظر می‌رسد اینگونه توزیع منابع بانکی موجب عدم کارایی می‌شود؛ لذا پیشنهاد می‌شود در تقسیم منابع شاخص‌هایی مانند تولید ناخالص داخلی استان‌ها، جمعیت، نرخ بیکاری، سهم در منابع بانکی و منابع درآمدی و سایر شاخص‌های تأثیرگذار مورد نظر قرار گیرد.
- ۲- تأمین منابع مالی صنایع در استان از طریق افزایش نسبت مصارف به منابع بانکی با توجه به سهم بالای استان در منابع بانکی.

۳. تأمین مالی بنگاه‌های استان با روش‌های غیر بانکی

۳-۱) میزان تأمین مالی با روش‌های غیربانکی به همراه رتبه و جایگاه در منطقه و کشور

جدول ۳-۱- میزان تأمین مالی شرکت های استان خراسان رضوی از بازار سرمایه (غیر بانکی)

سال ۱۴۰۴ (۹ ماهه)		سال ۱۴۰۳		روش تأمین مالی
تعداد شرکت	میلیارد تومان	تعداد شرکت	میلیارد تومان	
۲	۳۷۹	۱۳	۶۰۴۴	افزایش سرمایه
۶	۱۰۳۸۰	۲	۶۵۰	انتشار اوراق بدهی
۱	۲۰۴	۴	۸۱۷	پذیرش در بازار سرمایه
-	۱۰۹۶۳	۱۹	۷۰۵۱۱	جمع تأمین مالی از طریق بازار سرمایه

مأخذ: سایت کدال و www.TSE.IR

جدول ۳-۲- میزان تأمین مالی شرکت های استان خراسان رضوی در مقایسه با کل کشور از بازار سرمایه (غیر بانکی)

توضیحات	کشوری - سال ۱۴۰۳	سال ۱۴۰۳		روش تأمین مالی غیر بانکی
	مبلغ (میلیارد تومان)	تعداد طرح / شرکت	مبلغ (میلیارد تومان)	
از محل آورده نقدی + سود انباشته + اندوخته + مازاد تجدید ارزیابی	۱,۱۱۵,۲۰۲	۱۳	۶,۰۴۴	افزایش سرمایه
-	۶۹۰,۷۵۵ دولتی و غیردولتی	۲	۶۵۰ خصوصی	انتشار اوراق بدهی
	۷,۰۸۳	۴	۸۱۷	پذیرش در بازار سرمایه
	۱,۸۱۴,۷۸۰	۱۹	۷,۵۱۱	جمع

مأخذ: سایت کدال و www.TSE.IR

۳-۲) تعداد طرح های احصاء شده جهت تأمین مالی با ابزارها و روش های غیر بانکی

❖ در این ستون منظور از تعداد طرح های احصاء شده جهت تأمین مالی با ابزارها و روش های غیر بانکی؛ تعداد شرکت های تولیدی در استان می باشد؛ که بر اساس جدول ۳-۱ تعداد ۱۳ شرکت در سال ۱۴۰۳ و تعداد ۶ شرکت در ۵ ماهه نخست سال ۱۴۰۴ در استان فعال می باشند.

۳-۳) چالش ها و دلایل عدم یا ضعف در بکارگیری روش ها و ابزارهای نوین تأمین مالی در استان

❖ فقدان دفاتر مرکزی نهادهای مالی در استان؛

❖ بالا بودن نرخ تأمین مالی؛

❖ طولانی بودن تشریفات فرایند تأمین مالی؛

❖ عدم شناخت ابزارهای تأمین مالی توسط مدیران بنگاه های اقتصادی.

۳-۴) اقدامات انجام شده جهت رفع چالش ها و راهکارهای پیشنهادی

❖ برگزاری همایش های تخصصی با هدف آشنایی مدیران بنگاه های اقتصادی با بازار سرمایه و تسهیل تأمین مالی از این طریق؛

❖ احصاء فهرست پروژه های مناسب برای تأمین مالی از طریق شرکت پروژه؛

❖ ارائه پیشنهاد تأسیس مرکز تأمین مالی در استان و پیگیری برای ایجاد آن؛

❖ ارائه پیشنهاد تأسیس شرکت تأمین سرمایه در استان و حمایت از متقاضیان بالقوه؛

❖ آگاه‌سازی مدیران استانی از ظرفیت‌های تأمین مالی از بازار سرمایه.

➤ **توصیه‌های سیاستی**

- ۱- واقعی نمودن نرخ بهره بانکی؛
- ۲- تأمین مالی مولدسازی با استفاده از ابزارهای نوین مالی از جمله توکن‌سازی.

۴. وضعیت استان در شاخص‌های حوزه فضای کسب کار

۴-۱) وضعیت استان در شاخص‌های حوزه کسب و کار

شاخص استانی محیط کسب و کار استان در مقایسه با کل کشور ۱۴۰۰- تابستان ۱۴۰۴

درصد تغییرات فصل بهار نسبت به *		تابستان ۱۴۰۴	بهار ۱۴۰۴	تابستان ۱۴۰۳	سال ۱۴۰۳	سال ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰	شرح
فصل مشابه سال گذشته	فصل گذشته								
۱/۱۷	۲/۴۲	۶/۰۹	۵/۹۵	۶/۰۲	۶/۰۱	۶/۰۵	۶/۰۳	۵/۸۹	کشور
-۶/۹۸	۶/۳۹	۵/۴۹	۵/۱۶	۵/۹۰	۵/۸۲	۶/۲۱	۶/۰۴	۵/۶۱	خراسان رضوی
-	-	۱	۱	۱۰	۷	۲۸	۱۸	۵	خراسان رضوی (رتبه)

* مثبت بودن درصد تغییرات به معنای بدتر شدن وضعیت نسبت به فصل گذشته است.

مأخذ: گزارش "پایش ملی محیط کسب و کار ایران تابستان ۱۴۰۴" - مرکز پژوهش‌های اتاق ایران.

- ❖ نتایج پایش ملی محیط کسب و کار ایران در تابستان ۱۴۰۴ عدد ۶/۰۹ (نمره بدترین ارزیابی ۱۰ است) را به عنوان شاخص ملی نشان می‌دهد که نامساعدتر از وضعیت این شاخص در ارزیابی فصل گذشته (بهار ۱۴۰۴ با میانگین ۵/۹۵) است. این ارزیابی بیانگر آن است که از نظر فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، وضعیت برهی مؤلفه‌های مؤثر بر محیط کسب و کار ایران در تابستان نامساعدتر شده است.
- ❖ نتایج ارزیابی طرح پایش در تابستان ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که از منظر وضعیت مؤلفه‌های محیط کسب و کار، استان‌های خراسان رضوی، اصفهان و البرز دارای محیط کسب و کار مساعدتری نسبت به سایر استان‌ها بوده‌اند. قابل ذکر است که عدد شاخص برای حدود ۴۲ درصد استان‌های کشور از عدد شاخص ملی فضای کسب و کار کمتر بوده است. همچنین اختلاف عدد شاخص وضعیت محیط کسب و کار در بهترین و بدترین استان حداکثر معادل ۱/۰۸ واحد است که نشانگر عدم وجود تفاوت قابل توجه در وضعیت عدد شاخص استان‌ها نسبت به یکدیگر است.
- ❖ رتبه استان خراسان رضوی طی سال‌های مورد بررسی از رتبه ۵ در سال ۱۴۰۰ به رتبه ۱ (اول) در تابستان ۱۴۰۴ ارتقاء یافته است.
- ❖ در تابستان ۱۴۰۴، فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، سه مؤلفه: ۱- غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، ۲- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها، ۳- بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار را نامناسب‌ترین مؤلفه‌های محیط کسب و کار کشور نسبت به سایر مؤلفه‌ها ارزیابی نموده‌اند.
- ❖ علاوه بر این، مهمترین موانع کسب و کار بیان شده توسط فعالان اقتصادی زیرمجموعه هریک از سه اتاق بازرگانی، تعاون و اصناف

ایران نیز به ترتیب اولویت شامل: اولویت اول در هر سه اتاق، غیر قابل پیش بینی بودن و تغییر قیمت مواد اولیه و محصولات عنوان شده است. اولویت دوم در هر سه اتاق، دشواری تأمین مالی از بانک ها عنوان شده است. اولویت سوم در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون ایران بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر بر کسب و کار و در اتاق اصناف ایران تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیر استاندارد و تقلبی در بازار عنوان شده است.

توصیه های سیاستی

- ۱- تقویت سازوکارهای تبادل مالی با کشورهای همسایه استان (ترکمستان، افغانستان و پاکستان) با استفاده از پیمان های پولی دو یا چند جانبه غیردلاری و مصون از تحریم در راستای گسترش تجارت خارجی و توسعه بازارهای فروش بین المللی؛
- ۲- شناسایی قوانین و مقررات مخل کسب و کار، اصلاح قوانین و مقررات دستورالعمل ها و آیین نامه های مرتبط؛
- ۳- تکمیل نرخی کردن نرخ ارز جهت جلوگیری از فساد و رانت های ارزی؛
- ۴- ایجاد ثبات سیاسی با اتخاذ سیاست خارجی مناسب جهت به حداقل رساندن نوسانات نرخ ارز و بهبود شرایط تولید.

۲-۴ اقدامات انجام شده در حوزه نظارت به مجوزها

۱-۲-۴ اقدامات مرتبط با درگاه ملی مجوزهای کشور (از ابتدای شروع به کار درگاه ملی تا تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۳۰)

ردیف	اقدامات	توضیحات
۱	ارسال گزارشات مستمر به مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود فضای کسب و کار/ استانداری/ مجمع نمایندگان استان در مجلس شورای اسلامی/ فرمانداران/ اداره کل بازرسی و... همچنین پیگیری وضعیت درخواست مجوز های ثبت شده در درگاه ملی مجوز های کشور از طریق دستگاه های اجرایی صادر کننده مجوز و مرکز ملی پایش و بهبود محیط کسب و کار.	۲۲۷ مکاتبه با مراجع ذیربط
۲	پیگیری مشکلات ارجاع شده مربوط به درخواست مجوز در درگاه ملی مجوز های کشور	۲۸۷ مورد
۳	اطلاع رسانی در خصوص قوانین مرتبط با بهبود محیط کسب و کار و درگاه ملی مجوز های کشور	۲۴۱ مورد
۴	پیگیری شکایات ثبت شده در درگاه ملی مجوز های کشور (طبق شیوه نامه ارسالی از سوی وزارت خانه) لازم به ذکر است به صورت میانگین روزانه بیش از ۱۰ مورد مراجعه حضوری و یا درخواست تلفنی توسط متقاضیانی که دارای مشکل می باشند در این اداره کل پیگیری می شود. با توجه به ارائه کار تابل اختصاصی بررسی شکایات استانی تعداد ۱۳ شکایت ارجاع شده به استان نیز بررسی و مرتفع گردید.	تعداد کل شکایات: ۲۷۰ مورد -تعداد شکایات بررسی شده: ۱۶۳ (۷۴ مورد رفع مشکل و ۸۹ مورد در دست پیگیری است) پیگیری بیش از ۴۰۰ مشکل متقاضی
۵	اقدامات مربوط به اخذ شناسه یکتا شامل مکاتبه با دستگاه های اجرایی، اتاق های اصناف، فرمانداری ها و... در مشهد و سایر شهرستان های استان/ حضور در جلسات، بازدید از اتحادیه ها و ...	۹۶ مورد

گزارش وضعیت درخواست مجوزهای ثبت شده در درگاه ملی مجوزهای کشور از تاریخ ۱۴۰۱/۰۱/۰۱ تا تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۳۰

وضعیت درخواست	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	نه ماهه ۱۴۰۴	مجموع
صدور مجوز	۱۴,۰۳۵	۷۰,۰۴۹	۹۲,۷۱۹	۷۱,۸۲۹	۲۴۸,۶۳۲
رد درخواست	۱۶,۶۶۹	۴۲,۰۶۸	۴۹,۱۶۴	۳۰,۴۱۰	۱۳۸,۳۱۱
در انتظار تکمیل مدارک توسط متقاضی	۱۱۲	۶۷۴	۲,۱۷۴	۴,۰۶۹	۷,۰۲۹
در انتظار پاسخ استعلام از دستگاههای استعلام شونده	۵۰	۵۶۴	۲,۶۲۸	۲,۱۲۱	۵,۳۶۳
در انتظار تایید مدارک توسط دستگاه اجرایی	۲۲۲	۲۱۴	۷۰۳	۱,۸۰۶	۲,۹۴۵
انصراف/ لغو/ ابطال/ ...	۴,۱۵۶	۱۰,۳۲۱	۷,۶۶۲	۴,۲۲۹	۲۶,۳۶۸
جمع کل درخواست	۳۵,۲۴۴	۱۲۳,۸۹۰	۱۵۵,۰۵۰	۱۱۴,۴۶۴	۴۲۸,۶۴۸

مأخذ: داشبوردهای استانی درگاه ملی مجوزهای کشور.

۴-۲-۲) سایر اقدامات در حوزه نظارت بر بهبود محیط کسب و کار

ردیف	اقدامات	توضیحات
۱	پیگیری مشکلات فعالین اقتصادی داخلی و خارجی در حوزه وظایف وزارت امور اقتصادی و دارایی و سایر موارد مرتبط با حوزه کسب و کار و صدور مجوز (برگزاری جلسه/مکاتبه با دستگاههای اجرایی/حضور در جلسات مرتبط و...)	۱۶۴ مورد (مکاتبه و برگزاری جلسه با نمایندگان دستگاههای اجرایی مرتبط)
۲	پیگیری و مکاتبه مستمر از دستگاههای اجرایی برای معرفی و به روزرسانی اطلاعات نمایندگان بهبود فضای کسب و کار /معاون و کارشناس در راستای اجرای ماده (۱۴) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار	۴۹ مکاتبه با دستگاههای اجرایی و معرفی ۶۸ نماینده کسب و کار
۳	ایجاد پنجره واحد خدمت در مرکز خدمات سرمایه گذاری استان با حضور نمایندگان ۱۹ دستگاه اجرایی صادر کننده مجوز، پاسخ دهنده استعلام، تشکل ها و نهادهای اقتصادی استان	
۴	بررسی، پایش و اصلاح فرآیندهای صدور مجوزهای سرمایه گذاری در قالب طرح پایش استانی/ در این فرآیند مجوزهای پر مخاطب از منظر چهار عامل زمان، هزینه، مدارک و مراحل از طریق مصاحبه با فعالان بخش خصوصی و متولیان دولتی ذیربط بررسی شده و اصلاحات به تصویب شورای برنامه ریزی استان رسیده است	
۵	برگزاری همایش تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی در تاریخ ۱۴۰۰/۰۹/۳۰ با حضور مقامات ملی و استانی و جمعی از سرمایه گذاران و فعالین خارجی استان با هدف: تشویق سرمایه گذاری خارجی جدید/ رفع مشکلات و موانع موجود در حوزه سرمایه گذاری و تجارت خارجی/ توسعه تبادلات و مراودات تجاری بین کشور ایران و افغانستان در محل باغ گیاهشناسی مشهد	
۶	تهیه طرح پیشنهادی مربوط به ایجاد سامانه پنجره واحد صدور استعلامات مجوزهای کسب و کار استانی	
۷	برگزاری همایش سرمایه گذاری و تامین مالی از بازار سرمایه با حضور استاندار محترم، مدیران و کارشناسان دستگاههای اجرایی، مدیران ارشد سازمان بورس و اوراق بهادار تهران انجمن توسعه سرمایه گذاری و عمران استان (در حاشیه همایش نمایشگاه محصولات شرکت های دانش بنیان و بیش از ۶ کارگاه تخصصی و آموزشی برگزار گردید)	برگزاری جلسات هماهنگی/ مکاتبه با دستگاههای اجرایی/ مکاتبه و پیگیری از شرکت های دانش بنیان و انجام سایر هماهنگی ها برای برگزاری همایش
۸	تهیه طرح مربوط به ایجاد لینک مربوط به فرآیند و شرایط اخذ تسهیلات در درگاه ملی مجوزهای کشور	
۹	ایجاد دفتر ویژه پلیس مهاجرت و گذرنامه فراجا در مشهد (ارائه کلیه خدمات اقامتی به سرمایه گذاران و فعالین اقتصادی در محل اداره کل امور اقتصادی و دارایی)	
۱۰	پیگیری مستمر موضوع سند طبقه بندی ملی فعالیت های اقتصادی کسب و کارهای ایران (IRSIC) به عنوان نسخه توسعه یافته و بومی شده آیسیک بین المللی از دستگاههای اجرایی	بیش از ۱۷ مکاتبه (اطلاع رسانی و پاسخ دستگاههای اجرایی)

ردیف	اقدامات	توضیحات
۱۱	طرح موضوع معرفی شاخص جدید بانک جهانی برای ارزیابی محیط کسب و کار کشورها (BR) با حضور معاون مرکز پایش و بهبود محیط کسب و کار، مدیران دستگاههای اجرایی، تشکل های بخش خصوصی و نمایندگان بهبود محیط کسب و کار (شهریور ماه ۱۴۰۳)	
۱۲	برگزاری سمینار تخصصی راهنمای حقوق فعالین اقتصادی در مواجهه با قوانین و مقررات با حضور مشاور معاونت حقوقی رئیس جمهور و معاون مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار، مدیران دستگاههای اجرایی، تشکل های بخش خصوصی و نمایندگان بهبود محیط کسب و کار (بهمن ماه ۱۴۰۳)	
۱۳	برگزاری جلسات کمیته تامین مالی استان با هدف پیگیری برای رفع مشکلات نقدینگی طرح های اولویت دار استان	برگزاری ۱۱ جلسه و تصویب ۲۱۳ طرح در کمیته و معرفی ۱۴۰ طرح به بانک های عامل

۴-۳ احصاء قوانین و مقررات مخل کسب و کار

تهیه کاربرگ شناسایی قوانین و مقررات مزاحم و مخل کسب و کار	
سال	تعداد کاربرگ های ارسالی به مرکز ملی پایش و بهبود محیط کسب و کار
سال ۱۳۹۹	۲۷
۱۴۰۰	۸
۱۴۰۱	۱۸
۱۴۰۲	۳۷
۱۴۰۳	۳۰
۹ ماهه سال ۱۴۰۴	۲۸
مجموع کاربرگ های ارسالی تا تاریخ ۱۴۰۴/۰۶/۳۱	۱۴۸

طرح و بررسی ۶۷ موضوع ارسالی در ۱۴ جلسه کمیته کارشناسی هیات مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار با حضور کارشناسان و نمایندگان مرتبط با موضوع بخش دولتی و خصوصی استان

۴-۴ پایش مصوبات هیئت مقررات

توضیحات	اقدامات
۵۲ مکاتبه با بیش از ۳۳ دستگاه اجرایی استان	ارسال مصوبات ۵۲ جلسه هیات مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار (از جلسه ۳۸ تا ۹۰) به دستگاههای اجرایی مرتبط با موضوع در استان
۷۷ مکاتبه با دستگاههای اجرایی و دریافت ۷۸ گزارش پایش و ۸۹ کاربرگ پایش	پیگیری نحوه اجرایی شدن مصوبات / ارسال گزارش یا کاربرگ پایش مصوبات هیات مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار

۴-۵ چالش های استان در حوزه کسب و کار

۱. اجرای پروژه کد آپسیک در درگاه ملی مجوزهای کشور: باعث به وجود آمدن مشکلاتی از جمله حذف برخی رسته های شغلی برای صدور پروانه کسب و برخی عناوین مجوزهای دستگاههای اجرایی و ایجاد مشکلات در جستجوی عناوین مجوزها و سردرگمی متقاضی شده است.

۲. مشکلات فنی مربوط به استعمال پروانه کار اتباع خارجی در درگاه ملی مجوزهای کشور از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، توضیح اینکه: علیرغم اعتبار پروانه کار اتباع خارجی در استعمال برخط درگاه ملی مجوزهای کشور از وزارت کار، در بسیاری موارد پیغام عدم اعتبار پروانه کار برای متقاضی دیده میشود و امکان ادامه فرآیند برای اخذ مجوز نمی باشد. همچنین پروانه کارهای اتباع خارجی که توسط مناطق ویژه اقتصادی و مناطق آزاد تجاری صادر می شود در سامانه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قابل رصد نیست و باعث توقف در ادامه فرآیند اخذ مجوز متقاضی می گردد.

۳. عدم امکان استعمال سامانه پلیس من (اداره کل اماکن) برای پاسخ استعمال فعالین اقتصادی خارجی

با توجه به اینکه استعمال اداره کل اماکن در درگاه ملی مجوزهای کشور به صورت برخط تعریف شده است اما احراز هویت در سامانه پلیس من فقط براساس شماره ملی تعریف شده است و امکان احراز هویت برای اتباع خارجی وجود ندارد؛ در نتیجه ادامه فرآیند اخذ مجوز برای فعالین اقتصادی خارجی در همین مرحله متوقف می شود.

۴. در خصوص موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی، در مجوز صادره مشخصات و نام بالاترین مقام مجموعه ذکر می شود. با توجه به اینکه مجوز برای آن نهاد صادر میشود و مربوط به شخص نمی باشد و از طرفی مدیران در حال تغییر می باشند بسیاری از مدیران نهادها تمایلی به صدور مجوز به نام خود ندارند.

۴-۶ اقدامات انجام شده جهت رفع چالش ها و راهکارهای پیشنهادی

چالش ۱ (در خصوص پروژه کد آیسیک) - اضافه شدن امکان جستجو براساس عنوان مجوز (در کنار امکان جستجو براساس عنوان کسب و کار که در حال حاضر فعال است) در درگاه ملی مجوزهای کشور و همچنین اضافه شدن امکان جستجو براساس کد آیسیک.

چالش ۲ (در خصوص مشکل استعمال پروانه کار اتباع خارجی) - رفع مشکلات فنی اطلاعات سامانه استعمال پروانه کار از طرف وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و درگاه ملی مجوزهای کشور.

چالش ۳ (در خصوص عدم امکان استعمال پلیس اماکن برای اتباع خارجی) - امکان احراز هویت و ثبت درخواست از طریق شماره گذرنامه و یا کد فراگیر برای فعالین اقتصادی غیر ایرانی در سامانه پلیس من.

چالش ۴ (در خصوص مجوز نهادهای دولتی یا عمومی غیردولتی) - مجوز های مربوط به نهادها و موسسات عمومی غیردولتی به نام مجموعه صادر شود تا در صورت تغییر مدیران نیاز به اصلاحیه مجدد نداشته باشد.

➤ توصیه های سیاستی

۱- ایجاد ثبات اقتصادی و پرهیز اکید از تغییرات ناگهانی و غافلگیرکننده قوانین و مقررات، رویه های اجرایی، آیین نامه ها و دستورالعمل های صادره و... از سوی دستگاههای اجرایی صادر کننده مجوز؛

۲- حذف کمیته ها، کمیسیون ها و کارگروه های زائد استانی در دستگاه های اجرایی صادر کننده مجوز و پاسخ دهنده استعمال؛

۳- ایجاد گروه پایش استانی با همکاری دستگاه های اجرایی و تشکل های بخش خصوصی و قرار گرفتن عملکرد گروه پایش به عنوان شاخص ارزیابی معاونت اقتصادی استان ها و همچنین لحاظ نمودن نحوه همکاری دستگاه های اجرایی با گروه پایش کسب و کار به عنوان شاخص ارزیابی دستگاه های اجرایی؛

۴- تفویض اختیارات لازم در حوزه صدور مجوزهای کسب و کار از سوی دستگاه های ملی به دستگاه های استانی.

۵. پروژه‌ها و طرح‌های اولویت‌دار در بخش‌های پیشران استان‌ها

۱-۵) معرفی ۵ طرح اولویت‌دار در بخش‌های پیشران استان مطابق با ضوابط سند آمایش سرزمین در راستای اجرایی کردن ابعاد مختلف اولویت‌های راهبردی و ابر پروژه‌های کلیدی وزارت امور اقتصادی و دارایی (ابلاغی از سوی جناب‌عالی) از جمله راهبرد «توسعه نظام تامین مالی و سرمایه‌گذاری» از طریق ابر پروژه «تامین مالی پروژه‌های پیشران کشور» مهمترین پروژه‌های پیشنهادی استان جهت تامین مالی بشرح ذیل:

۱. آزاد راه حرم تا حرم؛
۲. قطار سریع‌السیر تهران- مشهد؛
۳. برقی کردن قطار تهران- مشهد؛
۴. پارک و قطب مرکز داده امام رضا علیه‌السلام؛
۵. پارک فاوا پردیس رضوی؛
۶. شبکه فیبر نوری؛
۷. تکمیل خط ریلی چابهار- سرخس؛
۸. طرح تأمین آب مشهد از طریق جایگزینی پساب تصفیه شده با آب کشاورزی؛
۹. زیرسازی راه آهن خواف - هرات (بخش ایران)؛
۱۰. احداث آزاد راه حرم تا حرم (قم-گرمسار- مشهد)؛
۱۱. طرح آبرسانی از دریای عمان به شرق کشور؛
۱۲. توسعه نیروگاه‌های خورشیدی؛
۱۳. تکمیل نیروگاه سیکل ترکیبی راشد تربت حیدریه؛
۱۴. اتصال دوغارون به شبکه ریلی (راه آهن مشهد- فریمان- تایباد- دوغارون).

۲-۵) چالش‌های اجرائی طرح‌های اولویت‌دار در زمینه‌های مجوز، تأمین مالی، تسهیلات بانکی و موانع صادراتی و گمرکی

با توجه به شرایط اقتصادی و سیاسی استان از جمله مهترین چالش‌های اجزایی در طرح‌های اولویت‌دار می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۲-۵-الف - مشکلات تأمین مالی

دسترسی به منابع مالی پایدار یکی از بزرگ‌ترین موانع برای طرح‌های اولویت‌دار است. نبود زیرساخت‌های مالی مناسب، نرخ بهره بالا و ریسک‌های غیرشفاف باعث شده تأمین مالی از طریق بانک‌ها و بازار سرمایه به سختی انجام شود. همچنین، محدودیت‌های تحریم‌های اقتصادی، باعث کاهش دسترسی به منابع خارجی و سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی شده است.

۲-۵-ب - محدودیت‌های تسهیلات بانکی

سیستم بانکی ایران با مشکلات ساختاری و نقدینگی مواجه است که موجب محدودیت در ارائه تسهیلات با نرخ‌های مناسب و در زمان‌بندی

متناسب با نیاز پروژه‌ها شده است. علاوه بر این، روندهای پیچیده و زمان‌بر در ارزیابی و اعطای تسهیلات، فرآیند اجرایی طرح‌ها را کند می‌کند و ریسک مالی برای سرمایه‌گذاران افزایش می‌یابد.

۵-۲-ج- موانع صادراتی و گمرکی

روندهای گمرکی پیچیده و غیرشفاف، تعرفه‌های بالا و محدودیت‌های غیرتعرفه‌ای باعث می‌شود صادرات کالاهای تولید شده با مشکلات جدی مواجه شود. ضعف زیرساخت‌های لجستیکی و محدودیت‌های مربوط به حمل و نقل بین‌المللی، علاوه بر افزایش هزینه‌های صادرات، موجب کاهش رقابت‌پذیری محصولات ایرانی در بازارهای جهانی می‌گردد. همچنین تحریم‌ها و مشکلات سیاسی بر روی تجارت خارجی اثر منفی دارد.

۵-۳- اقدامات قابل انجام توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی

وزارت امور اقتصادی و دارایی ایران در راستای حل چالش‌های اجرایی طرح‌های اولویت‌دار در حوزه‌های مجوز، تأمین مالی، تسهیلات بانکی و موانع صادراتی و گمرکی، اقداماتی را در دستور کار قرار داده است. در ادامه، به برخی از این اقدامات اشاره می‌شود:

۵-۳-الف- تسهیل فرآیندهای گمرکی و تجاری

وزارت امور اقتصادی و دارایی، به‌ویژه گمرک جمهوری اسلامی ایران، مکلف به اصلاح سازوکارهای گمرکی شده است. بر اساس قوانین برنامه‌ای، این وزارتخانه موظف است برای کالاهای وارداتی با بالاترین تعرفه گمرکی و کالاهای صادراتی با بیشترین ارزش، شناسه بین‌المللی کالا (HS) و شناسه اختصاصی تعرفه (TSC) صادر و ارزش‌گذاری نماید. این اقدام به شفاف‌سازی فرآیندهای گمرکی و تسهیل تجارت خارجی کمک می‌کند.

۵-۳-ب- توسعه دولت الکترونیک و تسهیل فرآیندهای مالیاتی و بیمه‌ای

برای تسهیل در فرآیندهای مالیاتی و بیمه‌ای، وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف به ایجاد سامانه‌ای شدند که در آن، فرآیند وصول حق بیمه توسط سازمان امور مالیاتی کشور انجام شود. این اقدام به منظور تسریع و تسهیل در پرداخت و وصول مالیات و کسور بیمه از طرف واحدهای کسب و کار طراحی شده است.

۵-۳-ج- تأمین مالی جمعی و استفاده از بازار سرمایه

با توجه به محدودیت منابع بانکی، وزارت امور اقتصادی و دارایی به توسعه روش‌های نوین تأمین مالی مانند تأمین مالی جمعی (Crowdfunding) و استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه توجه کرده است. این روش‌ها به بنگاه‌ها این امکان را می‌دهند که منابع مالی موردنیاز خود را از طریق سرمایه‌گذاران خرد تأمین کنند. شرکت فرابورس ایران در حال اجرای این روش‌ها است و بنگاه‌ها می‌توانند برای تأمین مالی از این روش‌ها استفاده کنند.

۵-۳-د- رفع موانع مالی و بانکی در تجارت با کشورهای همسایه

در راستای توسعه روابط تجاری با کشورهای همسایه، وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت، اقداماتی را برای رفع موانع مالی و بانکی در تجارت با کشورهای همسایه انجام داده است. به‌عنوان مثال، در مذاکرات با ارمنستان و اتحادیه اقتصادی اوراسیا، موضوع رفع موانع مالی و بانکی و ایجاد تسهیلات برای تجار مورد بررسی قرار گرفته است.

❖ تأمین مالی پروژه‌های پیشران از محل شرکت پروژه و سایر روش‌های غیربانکی؛

❖ افزایش منابع از طریق انتقال حساب شرکت‌های بزرگ به استان؛

❖ استقرار شرکت تأمین مالی در استان در راستای توسعه بازار سرمایه؛

❖ ایجاد و تکمیل سامانه جامعه اطلاعات سرمایه‌گذاری استان؛

❖ شناسایی فرصت‌ها، بسته‌ها و طرح‌های سرمایه‌گذاری، مشوق‌های سرمایه‌گذاری و تسهیلات قابل ارائه به سرمایه‌گذاران خارجی.

۴-۵) اقدامات انجام شده توسط مسئولان استان جهت رفع مشکلات اجرایی

در استان خراسان رضوی، اقدامات متعددی برای رفع چالش‌های اجرایی طرح‌های اولویت‌دار در حوزه‌های مختلف انجام شده است از جمله:

۴-۵- الف- معرفی پروژه‌های اولویت‌دار دارای مصوبه شورای اقتصاد

با توجه به پروژه‌های دارای اولویت در استان، تاکنون تعداد ۶ پروژه مهم در راستای تسریع در بهره‌برداری، مصوبه شورای اداری استان را اخذ نموده اند که به شرح جدول زیر می‌باشند:

پروژه‌های دارای مصوبه شورای اقتصاد استان

عنوان پروژه	دستگاه مجری
احداث قطار حومه ای کلانشهر مشهد به شهر جدید گلبهار و چناران	شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید (شرکت عمران شهر جدید گلبهار)
احداث شبکه انتقال و فوق توزیع برق شهر مشهد	وزارت نیرو (شرکت برق منطقه ای خراسان)
احداث راه آهن گرگان- بجنورد- مشهد	وزارت راه و شهرسازی- شرکت ساخت و توسعه زیربنای حمل و نقل کشور
اجرای تصفیه خانه شماره ۲ فاضلاب خین عرب- طرح ایجاد تاسیسات فاضلاب مشهد	وزارت نیرو (شرکت آب و فاضلاب مشهد)
تامین ۱۰۰۰ واگن قطار شهرهای کشور غیر از تهران (۲۱۰ واگن سهم شهر مشهد)	وزارت کشور- سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور
قطار برقی مشهد-تهران	وزارت راه و شهرسازی

۴-۵- ب- تشکیل کمیته تأمین مالی ستاد توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر استان

در راستای رفع ناترازی انرژی در سطح کشور (و استان) موضوع احداث نیروگاه‌های تجدیدپذیر به عنوان یکی از پروژه‌های اولویت‌دار استان در راستای از سوی استاندار محترم خراسان رضوی مطرح گردید. در همین راستا استانداری خراسان رضوی به منظور تسریع در دستیابی به برنامه‌های هدف‌گذاری شده احداث نیروگاه‌های تجدیدپذیر اقدام به تشکیل «کمیته تأمین مالی» ذیل ستاد توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر استان نمود و اداره کل امور اقتصادی و دارایی را به عنوان رئیس این کمیته منصوب نمودند (طی نامه شماره ۳۸/۱/۶۹۷۳ مورخ ۱۴۰۴/۰۳/۲۱ استانداری خراسان رضوی).

لذا اقدامات صورت گرفته تاکنون با محوریت موضوعات فوق به شرح ذیل می‌باشند:

- برگزاری ۴ جلسه کمیته تأمین مالی و نشست با استاندار محترم و دبیر ستاد توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر استان، بررسی درخواستهای متقاضیان تسهیلات بانکی جهت سرمایه‌گذاری در توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر، هماهنگی و تعامل بانکها در خصوص استفاده از ظرفیت‌ها و منابع موجود و ...؛
- پیگیری اجرای تفاهم‌نامه‌های همکاری مشترک رویداد تخصصی بورس، بانک، بیمه و سرمایه‌گذاری مشهد اینوکس و فاینکس در زمینه توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر؛

- هماهنگی با مرکز ملی تأمین مالی تولید و بررسی ظرفیت‌های قانونی موجود برای تأمین مالی پروژه‌های تجدیدپذیر؛
- برگزاری همایش تأمین مالی انرژی‌های تجدیدپذیر با همکاری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی استان؛
- بررسی ظرفیت‌های قانونی موجود برای استفاده از معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی در خصوص ایجاد و توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر از اداره کل امور مالیاتی استان؛
- ارتباط با دفتر امور بیمه و صندوق های بیمه‌ای وزارت متبوع و پیگیری راهکارهای عملیاتی برای ورود شرکت‌های بیمه‌ای به منظور ایجاد انگیزه و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در طرح‌های انرژی‌های تجدیدپذیر؛
- پیگیری وضعیت قراردادهای عاملیت منعقد شده فی‌مابین بانک تجارت با صندوق توسعه مالی در حوزه نیروگاه‌های تجدیدپذیر؛
- احصاء ظرفیت‌ها و چالش‌های موجود در تأمین مالی نیروگاه‌های تجدیدپذیر از سیستم بانکی استان؛
- پیگیری ایده تهاتر بدهی‌های مالیاتی اشخاص از طریق احداث نیروگاه‌های خورشیدی بر پشت بام مدارس استان از اداره کل امور مالیاتی استان؛
- اعلان عمومی فراخوان‌های شماره (۲) و (۳) ساتبا در استان برای بهره‌برداری متقاضیان تأمین مالی از ظرفیت‌های اعلان شده؛
- طرح موضوع «تأمین و تأیید تضمین تسهیلات احداث نیروگاه‌های تجدیدپذیر به پشتوانه درآمدهای آتی نیروگاه‌های تجدیدپذیر» و پیگیری موضوع از ساتبا؛
- احصاء انواع روش‌های تأمین مالی از سیستم بانکی و انعکاس ظرفیت‌های موجود به متقاضیان تسهیلات بانکی در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر؛

۶. وضعیت مناطق آزاد و ویژه اقتصادی در استان

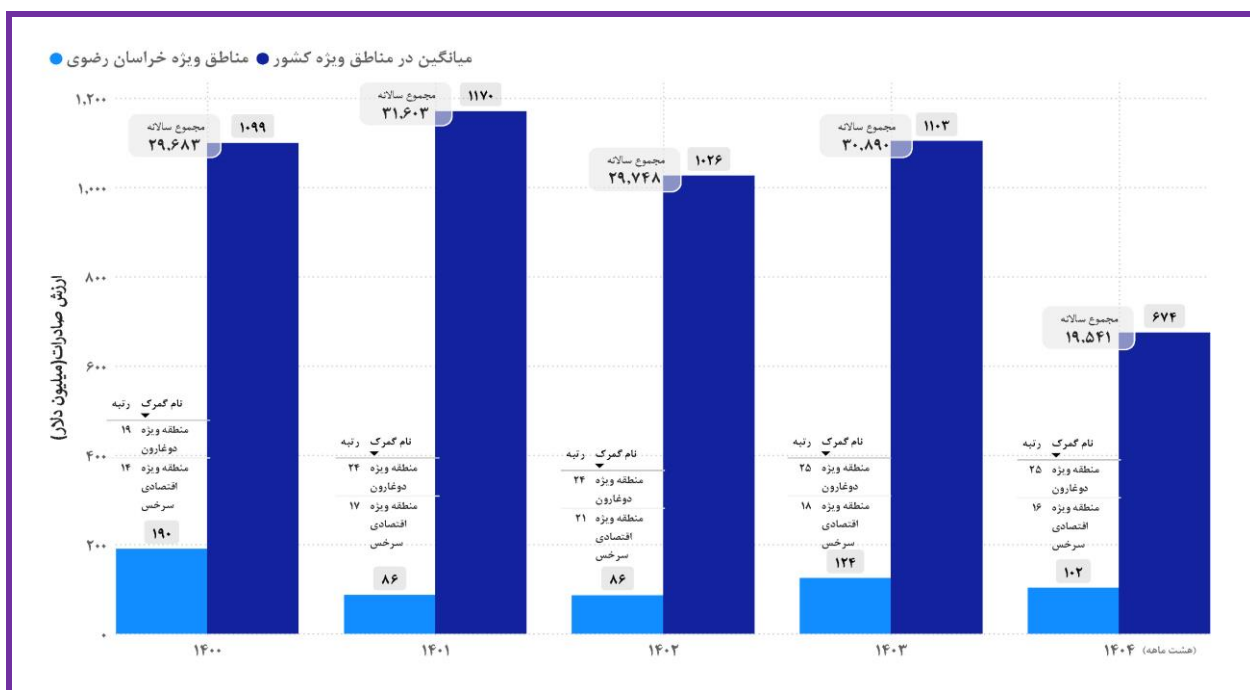
۶-۱) حجم صادرات و واردات از مناطق آزاد استان و رتبه و جایگاه در بین مناطق آزاد و ویژه در کشور

- ✓ میانگین ارزش واردات مناطق ویژه اقتصادی کشور از ۱۳۰۹/۸ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ به ۱۵۲۰/۵ میلیون دلار در سال ۱۴۰۳ افزایش یافت (رشد ۱۶٫۱ درصدی)، که در هشت‌ماهه ۱۴۰۴ به ۸۷۷/۹ میلیون دلار بوده است. مناطق ویژه خراسان رضوی در ارزش واردات رشد ۳۲ درصدی داشت اما همچنان تنها ۱۴ الی ۲۰ درصد میانگین کشور را تشکیل می‌دهد و در وزن واردات سهم بسیار اندکی (۸ الی ۱۴ درصد) دارد. در بخش صادرات، میانگین ارزش صادرات کشور تقریباً ثابت ماند (حدود ۱۱۰۰ میلیون دلار) ولی وزن آن رشد قابل توجهی داشت؛ در خراسان رضوی ارزش صادرات پس از افت شدید در ۱۴۰۱-۱۴۰۲ تا حدی بهبود یافت اما همچنان ۷ الی ۱۷ درصد میانگین کشور است، در حالی که در وزن صادرات سهم بالاتری (۱۰ الی ۳۰ درصد) دارد. در مقایسه دو منطقه مهم خراسان رضوی، سرخس در واردات ثبات و بهبود نسبی رتبه نشان داد در حالی که دوغانون جایگاه ضعیف‌تری داشت؛ اما در صادرات هر دو منطقه با افت رتبه مواجه شدند و سرخس همچنان عملکرد بهتری نسبت به دوغانون دارد. به‌طور کلی مناطق ویژه خراسان رضوی در ارزش دلاری واردات و صادرات نقش محدودی دارند، اما در وزن صادرات حضور پررنگ‌تری نشان می‌دهند.
- ✓ منطقه ویژه اقتصادی سرخس منطقه ویژه اقتصادی سرخس در بخش واردات از نظر وزن (هزار تن) و ارزش دلاری در بازه ۱۴۰۰

تا هشت ماهه ۱۴۰۴ جایگاه مناسبی حفظ کرده است. در سال ۱۴۰۰، سرخس در رتبه ۸ (وزن) و ۱۰ (ارزش دلاری) قرار داشت و تا هشت ماهه ۱۴۰۴ به رتبه ۹ (وزن) و ۱۱ (ارزش دلاری) رسیده، هرچند در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نوساناتی با افت به رتبه ۱۲ (وزن) مشاهده شد. این روند نشان‌دهنده ثبات نسبی و بهبود تدریجی سرخس در واردات است. در مقابل، منطقه دوغانون در واردات جایگاه ضعیف‌تری داشته و رتبه آن از ۱۹ (وزن) و ۱۸ (ارزش دلاری) در سال ۱۴۰۰ به ۲۲ (وزن) و ۲۴ (ارزش دلاری) در هشت ماهه ۱۴۰۴ رسیده است، که نشان‌دهنده نقش محدودتر و عدم بهبود قابل توجه این منطقه در فعالیت‌های وارداتی است. به طور کلی، سرخس در واردات عملکرد بهتری نسبت به دوغانون داشته و هر دو شاخص آن در هشت ماهه ۱۴۰۴ بهبود یا ثبات نشان می‌دهند. در بخش صادرات، منطقه سرخس از رتبه ۸ (وزن) و ۱۴ (ارزش دلاری) در سال ۱۴۰۰ به رتبه ۱۵ (وزن) و ۱۶ (ارزش دلاری) در هشت ماهه ۱۴۰۴ نزول کرده، با افت قابل توجه به رتبه ۱۴ (وزن) و ۲۱ (ارزش دلاری) در سال ۱۴۰۲. این روند نزولی ممکن است ناشی از چالش‌های تجاری یا کاهش حجم صادرات در سال‌های اخیر باشد. منطقه دوغانون نیز در صادرات جایگاه پایین‌تری داشته و از رتبه ۱۶ (وزن) و ۱۹ (ارزش دلاری) در سال ۱۴۰۰ به رتبه ۱۸ (وزن) و ۲۵ (ارزش دلاری) در هشت ماهه ۱۴۰۴ رسیده، با بهبود نسبی در وزن صادرات (از ۲۱ به ۱۵ در سال ۱۴۰۳) اما افت کلی در ارزش دلاری. هر دو منطقه در صادرات رتبه‌های متوسطی دارند و تحت تأثیر نوسانات، سرخس همچنان برتر از دوغانون عمل کرده است.

✓

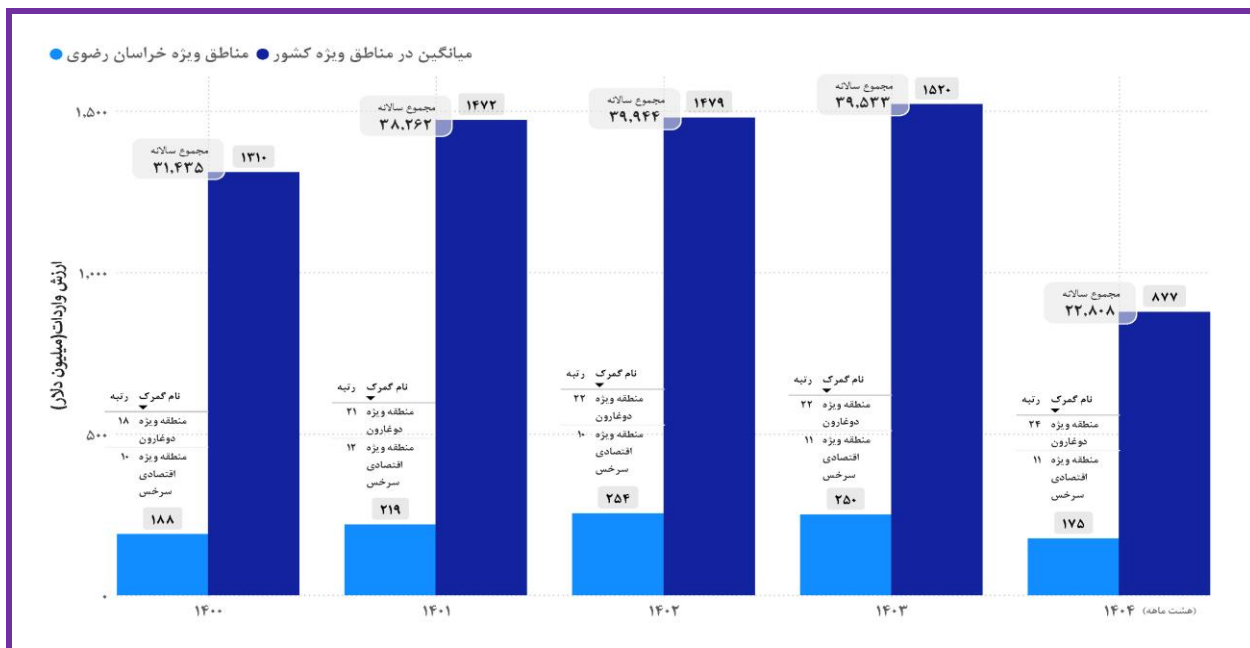
نمودار ۶-۱- الف- ارزش صادرات مناطق ویژه استان در مقایسه با کشور طی سال‌های ۱۴۰۰- هشت ماهه ۱۴۰۴

مأخذ: سایت گمرکات کشور.

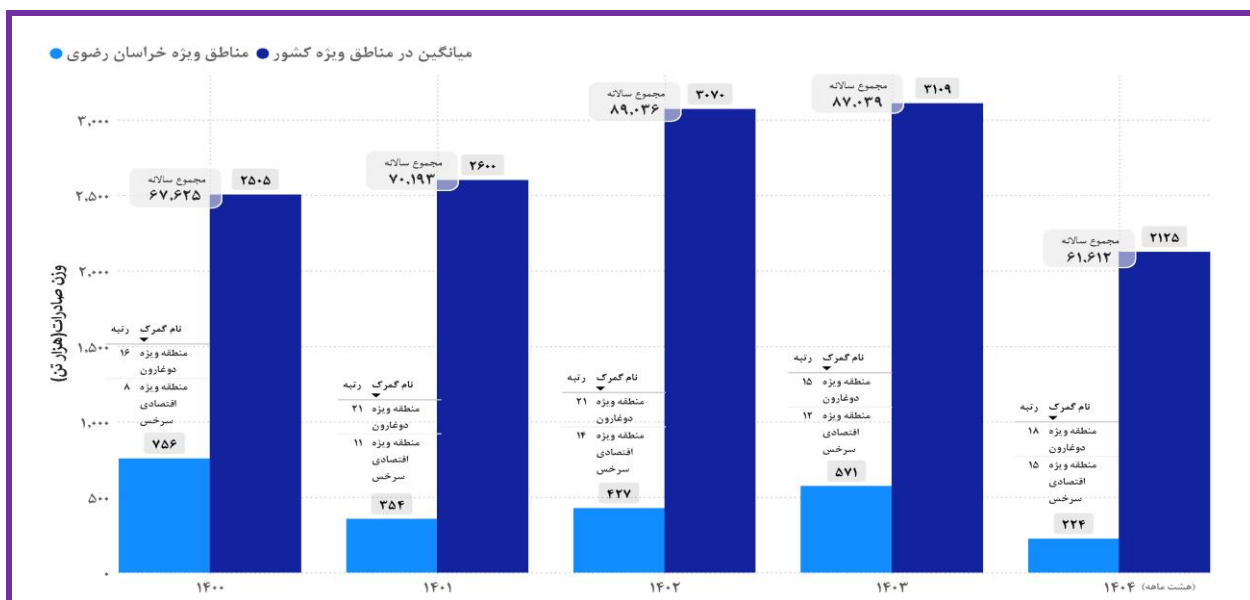

نمودار ۶-۱-ب- ارزش واردات مناطق ویژه استان در مقایسه با کشور طی سال های ۱۴۰۰- هشت ماهه ۱۴۰۴

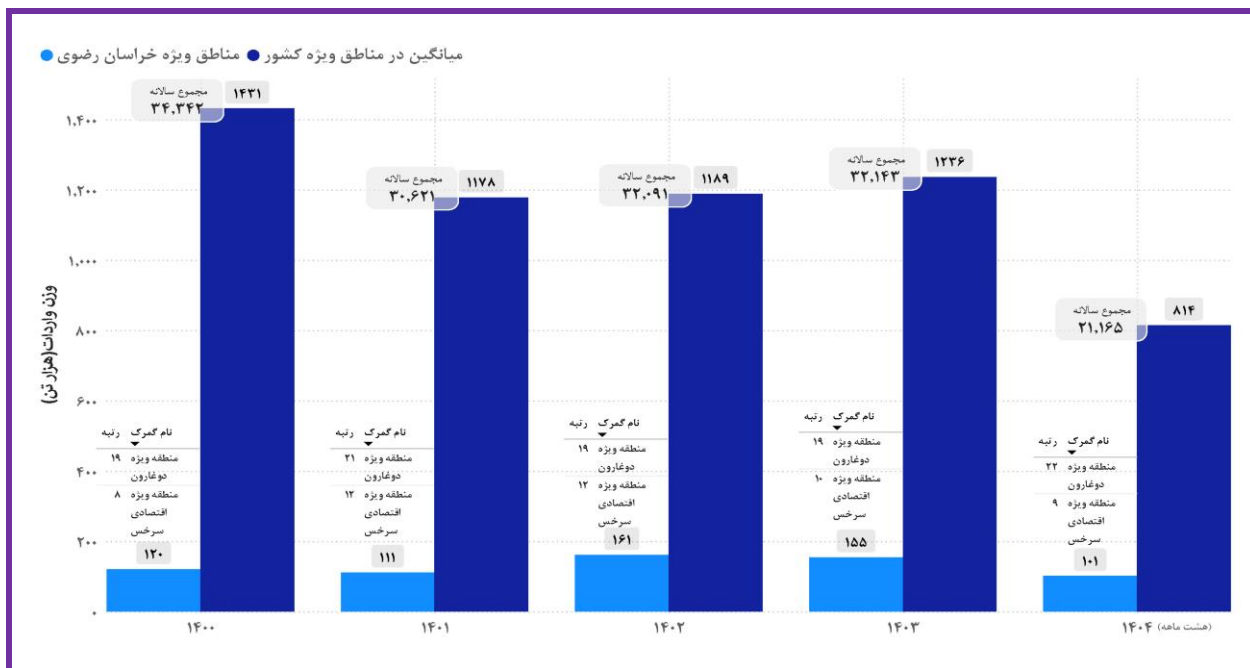

مأخذ: سایت گمرکات کشور.

نمودار ۶-۱-ج- حجم صادرات مناطق ویژه استان در مقایسه با کشور طی سال های ۱۴۰۰- هشت ماهه ۱۴۰۴

مأخذ: سایت گمرکات کشور.

نمودار ۱-۶-د- حجم واردات مناطق ویژه استان در مقایسه با کشور طی سال‌های ۱۴۰۰ - هشت ماهه نخست ۱۴۰۴

مأخذ: سایت گمرکات کشور.

۶-۲) چالش‌های منطقه آزاد و ویژه اقتصادی و راهکارهای پیشنهادی و اقدامات انجام شده

استان خراسان رضوی دارای ۵ منطقه ویژه اقتصادی سبزوار، قوچان، سرخس، کاشمر و منطقه ویژه معدنی سنگان خواف و منطقه آزاد دوغارون (که به تازگی به منطقه آزاد تبدیل شده) می باشد. این مناطق در استان دارای مشکلات مختلفی می باشد که از جمله مهمترین چالش‌های این مناطق می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. زیرساخت‌های ناکافی

❖ منطقه ویژه اقتصادی سرخس به عنوان مثال، هنوز زیرساخت‌های لازم مانند راه اصلی، فرودگاه و خطوط ارتباطی به صورت کامل ایجاد نشده‌اند یا در وضعیت نامطلوب هستند؛

❖ کمبود امکانات اولیه مثل تأمین گاز، آب، برق و تأسیس شبکه‌های حمل و نقل مناسب مانع توسعه واحدهای اقتصادی شده‌اند.

۲. عدم تعریف شفاف و کامل از حقوق و قوانین منطقه آزاد / ویژه

❖ قوانین موجود گاهی با استانداردهای بین‌المللی مطابقت ندارند یا تفسیرهای مختلف دارند که برای سرمایه‌گذاران سردرگمی ایجاد می کند.

❖ برخی از مناطق ویژه اقتصادی خواستار ارتقاء به منطقه آزاد تجاری-صنعتی هستند اما موانع قانونی و مقرراتی همچنان وجود دارد که اجازه تبدیل کامل وضعیت یا بهره‌برداری کامل از امکانات را نمی دهند.

۳. فعال نبودن کامل یا نیمه فعال بودن برخی مناطق

❖ مثلاً مناطقی که عنوان ویژه اقتصادی دارند، اما فعالیت‌شان محدود است (انبارداری، تخلیه و بارگیری) و تولید صنعتی یا تجارت بین‌المللی آن‌ها به اندازه مطلوب نیست؛

❖ همچنین، برخی مناطق ویژه هنوز فاقد مدیریت یا سازمان دهی دقیق اند یا مسئول مشخصی ندارند.

۴. موانع اداری و بروکراسی

- ❖ فرآیندهای اداری برای جذب سرمایه گذار (داخلی یا خارجی) طولانی و پیچیده اند. این امر در کنار عدم شفافیت قوانین، سرمایه گذاران را دچار تردید می کند.
- ❖ نیاز به کارگروه های ویژه برای پیگیری مشکلات نشان می دهد که حل مسائل به صورت پراکنده و موردی صورت می گیرد، نه با یک سیستم کارآمد و منسجم.

۵. موقعیت جغرافیایی و حمل و نقل

- ❖ اگرچه موقعیت سرخس و دوغارون از نظر مرزی و نزدیکی به بازارهای بین المللی یک مزیت تلقی می شود، اما عدم وجود راه های زمینی و حمل و نقلی مناسب، تأخیر در انتقال کالا، هزینه بالاتر لجستیک و دشواری دسترسی به بازارها چالش ساز است.
- ❖ زیرساخت اتصال به شبکه های حمل و نقل بین المللی (جاده، ریلی، هوایی) نیازمند تکمیل است.

۶. مسائل مالی و اقتصادی

- ❖ تأمین منابع مالی برای توسعه زیرساخت ها و تسهیل سرمایه گذاری هنوز چالش است؛ دولت و بخش خصوصی هر دو با محدودیت بودجه و نقدینگی روبرو هستند.
- ❖ درآمدهای استان از فعالیت های اقتصادی بسیاری از واحدها در استان است، اما محل تراکنش مالی یا حساب بانکی خارج از استان است، در نتیجه استان بهره کامل از رکود یا سود اقتصادی را نمی برد.

۷. جذب سرمایه گذاری خارجی

- ❖ قوانین و مزایای سرمایه گذاری خارجی در برخی موارد شفاف نیستند یا تضمین های لازم برای سرمایه گذاران وجود ندارد؛
  - ❖ زیرساخت ها و وجود مزیت های رقابتی ناکافی باعث می شود سرمایه گذاران خارجی ریسک را بیشتر ببینند و دوری کنند.
- مناطق آزاد و ویژه اقتصادی خراسان رضوی ظرفیت بی نظیری برای تبدیل شدن به محور شرق کشور در صادرات، ترانزیت و تولید دارند. اما تحقق این هدف نیازمند سرمایه گذاری هدفمند، اصلاح قوانین، کاهش بروکراسی، و یکپارچه سازی مدیریت منطقه ای است. اگر این اقدامات با برنامه ریزی پایدار و حمایت دولت همراه باشد، خراسان رضوی می تواند به «دروازه اقتصادی ایران به آسیای مرکزی» تبدیل شود. پیشنهادهای رفع چالش های مناطق آزاد و ویژه اقتصادی خراسان رضوی را می توان در چند محور اصلی تنظیم کرد تا هم جنبه ای اجرایی داشته باشند و هم با ظرفیت های واقعی استان (به ویژه موقعیت مرزی، زیرساخت ریلی و ارتباط با آسیای میانه) هماهنگ باشند. در ادامه، راهکارهای جامع و کاربردی ارائه شده اند:

۱. توسعه و تکمیل زیرساخت ها از طریق

- ❖ استفاده از مشارکت بخش خصوصی (PPP) برای احداث و نگهداری زیرساخت های حیاتی؛
- ❖ ایجاد کریدور لجستیکی شرق کشور با محوریت سرخس و دوغارون برای اتصال ریلی و جاده ای به آسیای میانه؛
- ❖ اختصاص تسهیلات هدفمند از صندوق توسعه ملی برای تکمیل زیرساخت های مناطق ویژه؛
- ❖ گسترش مناطق پشتیبان (لجستیک، انبارداری، خدمات گمرکی) در حاشیه مناطق آزاد برای کاهش ترافیک و هزینه حمل و نقل.

۲. اصلاح قوانین و شفاف سازی مقررات

- ❖ تدوین آیین نامه واحد سرمایه گذاری برای تمامی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی استان، با تفسیر مشخص از معافیت ها و اختیارات؛
- ❖ تفویض اختیارات گمرکی، مالیاتی و ارزی از دولت مرکزی به سازمان های محلی مناطق ویژه (کاهش بروکراسی)؛

❖ تصویب قانون خاص مناطق مرزی شرق کشور برای افزایش جذابیت سرمایه گذاری و تسهیل مبادلات با کشورهای همسایه (ترکمنستان، افغانستان).

۳. تقویت جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی

- ❖ ایجاد دفاتر تسهیل سرمایه گذاری خارجی در مشهد و سرخس برای ارائه خدمات یک‌درگاهی (One Stop Service)؛
- ❖ اعطای معافیت‌های مالیاتی هدفمند برای صنایع صادرات‌محور و دانش‌بنیان مستقر در مناطق آزاد؛
- ❖ برگزاری رویدادهای معرفی فرصت‌های سرمایه گذاری (Investment Forum) با تمرکز بر همکاری با کشورهای آسیای مرکزی؛
- ❖ همکاری با بانک‌های توسعه‌ای منطقه‌ای (مثل بانک توسعه اسلامی) برای تأمین مالی طرح‌های بزرگ.

۴. ارتقای بهره‌وری و تنوع فعالیت‌ها

- ❖ حمایت از استقرار صنایع تبدیلی و صادرات‌محور به‌ویژه در بخش‌های کشاورزی، دارویی و انرژی؛
- ❖ ایجاد خوشه‌های صنعتی تخصصی (مثل خوشه پتروشیمی سرخس یا خوشه غذایی دوغارون)؛
- ❖ توسعه واحدهای فناوری و مراکز نوآوری صنعتی با همکاری دانشگاه فردوسی و پارک علم و فناوری خراسان.

۵. بهبود حکمرانی و مدیریت منطقه‌ای

- ❖ تشکیل شورای عالی مناطق آزاد خراسان رضوی به ریاست استاندار با عضویت نمایندگان وزارت اقتصاد، صمت، گمرک و بخش خصوصی؛
- ❖ ایجاد سامانه هوشمند مدیریت پروژه‌ها برای پایش آنلاین عملکرد مناطق (زیرساخت، اشتغال، صادرات و سرمایه گذاری)؛
- ❖ استقرار مدیریت واحد منطقه‌ای با استقلال نسبی مالی و اداری از دستگاه‌های مرکزی؛
- ❖ تقویت پیوند با اقتصاد منطقه‌ای و بین‌المللی؛
- ❖ ایجاد مرکز تجارت مرزی شرق ایران در دوغارون برای هماهنگی با بازار افغانستان و آسیای میانه؛
- ❖ فعال‌سازی کریدور ریلی مشهد-سرخس-ترکمنستان-چین برای حمل‌ونقل بین‌المللی و صادرات؛
- ❖ تسهیل تجارت تهاتری و ارزی با کشورهای همسایه برای دور زدن موانع ارزی و تحریم‌ها.

۶. توسعه سرمایه انسانی و مهارت‌های تخصصی

- ❖ ایجاد آکادمی آموزش مهارت‌های صنعتی و بازرگانی مرزی با همکاری اتاق بازرگانی مشهد؛
- ❖ ارائه دوره‌های آموزشی مشترک با سرمایه‌گذاران خارجی برای تربیت نیروی بومی؛
- ❖ حمایت از طرح‌های اشتغال‌زایی محلی با تمرکز بر زنان و جوانان در مناطق مرزی.

همچنین تاکنون اقداماتی در راستای توسعه و رفاه مناطق ویژه و آزاد در استان صورت گرفته است که در جدول زیر به برخی از مهمترین این موارد اشاره می‌شود:

ردیف	عنوان اقدام	شرح	وضعیت فعلی
۱	تبدیل منطقه ویژه دوغارون به منطقه آزاد	در فضایی معادل ۸,۷۰۰ هکتار تبدیل به منطقه آزاد گردیده است	انجام شده
۲	تبدیل منطقه ویژه سرخس به منطقه آزاد تجاری-صنعتی	لایحه در مجلس تصویب شده، تأیید شورای نگهبان انجام، منتظر تصمیم نهایی مجمع تشخیص	در انتظار تصویب نهایی
۳	تشکیل کارگروه ویژه مناطق آزاد سرخس و دوغارون	به ریاست استاندار و با حضور نمایندگان وزارتخانه‌ها برای رفع موانع اداری و زیرساختی	انجام شده

ردیف	عنوان اقدام	شرح	وضعیت فعلی
۴	تقویت گمرک منطقه ویژه سرخس	تجهیز گمرک، تسهیل تشریفات و افزایش نیروی انسانی جهت تسریع ترخیص کالا	انجام شده
۵	توسعه زیرساخت های منطقه ویژه سرخس (جاده، برق، گاز)	بخشی از زیرساخت ها تکمیل شده ولی هنوز پروژه های حمل و نقل و ریلی نیاز به اعتبار دارند	در حال اجرا
۶	افزایش سرمایه گذاری خارجی در منطقه سرخس	رشد قابل توجه سرمایه گذاری خارجی طی دو سال گذشته	انجام شده
۷	هماهنگی بین دستگاه های استانی و ملی	کار گروه های مشترک وزارت اقتصاد، صمت، گمرک و استانداری فعال شده اند	در حال اجرا
۸	برگزاری نشست های سرمایه گذاری با بخش خصوصی و خارجی	چندین نشست با حضور سرمایه گذاران افغانستانی، ترکیه ای و چینی در مشهد و سرخس برگزار شده است	انجام شده
۹	منطقه ویژه اقتصادی سبزوار	در حال مراحل پایانی سرمایه گذاری بیش از ۱۰ سرمایه گذار	در حال اجرا
۱۰	منطقه ویژه فوچان	صدور مجوز تأسیس منطقه ویژه در سال ۱۳۹۹، این منطقه ویژه فعلاً در فضایی معادل ۵۰ هکتار موافقت شده و تاکنون سازمان مسئول تعیین نشده است	در حال اجرا
۱۱	منطقه ویژه اقتصادی کاشمر	این پروژه با مصوبه مجلس در سال ۱۳۸۹ و توجیه فنی در حال پیگیری می باشد	در حال اجرا
۱۲	منطقه ویژه معدنی سنگان خواف	در حال تهیه طرح توجیحی و عملیاتی منطقه توسط شرکت فولاد سنگان	در حال اجرا

توصیه های سیاستی

منطقه ویژه سرخس

- تکمیل و توسعه زیرساخت ریلی و جاده ای برای اتصال مستقیم به بندرعباس و بنادر جنوبی؛
- احداث انبارهای سرپوشیده و مراکز لجستیک هوشمند برای تسهیل نگهداری و ترانزیت کالاهای صادراتی، خصوصاً محصولات کشاورزی و معدنی؛
- توسعه زیرساخت انرژی پایدار (برق و گاز) برای حمایت از صنایع موجود و جذب صنایع جدید؛
- سرمایه گذاری در صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی استان (زعفران، پسته، زیره)؛
- توسعه صنایع معدنی با ارزش افزوده، مانند فرآوری سنگ های معدنی و تولید محصولات نیمه نهایی؛
- صنایع انرژی بر کم مصرف و تولید انرژی های تجدیدپذیر (خورشیدی و بادی) برای تأمین انرژی کارخانه ها.

❖ منطقه آزاد دوغارون

- توسعه اسکله‌های مرزی و پایانه‌های لجستیک برای واردات و صادرات، به ویژه کالاهای ترانزیتی به افغانستان و آسیای میانه؛
- احداث شهرک صنعتی-تجاری با تسهیلات ویژه برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی؛
- بهبود زیرساخت‌های حمل و نقل و ارتباطات دیجیتال در محدوده منطقه آزاد؛
- جذب صنایع ترانزیتی و لجستیک شامل انبارداری، حمل و نقل چندوجهی و خدمات لجستیکی؛
- ایجاد صنایع بسته‌بندی و پردازش مواد غذایی صادراتی برای بازار افغانستان و آسیای مرکزی؛
- توسعه خدمات تجاری، بانکی و بیمه‌ای برای تسهیل معاملات بین‌المللی.

۷. وضعیت گمرکات استان

جدول ۷-۱- وضعیت گمرکات استان ۱۴۰۰-هشت ماهه ۱۴۰۴

هشت ماهه ۱۴۰۴		سال ۱۴۰۳		سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۰		شرح	
درصد تغییرات(استان)	استان	درصد تغییرات(استان)	استان	درصد تغییرات(استان)	استان	درصد تغییرات(استان)	استان	درصد تغییرات(استان)	استان	واحد	عنوان
۲۷.۵	۱،۷۲۵	۳۱.۶۰	۲،۲۱۷	۱۸.۰۰	۱،۶۸۵	۱.۱۰	۱،۴۳۲	۶.۰۰	۱،۴۲۰	میلیون دلار	ارزش صادرات
۲۷	۲،۸۴۳	۱۶.۴۰	۳،۴۱۰	۳۲.۰۰	۲،۹۳۰	-۱۵.۰۰	۲،۲۲۵	-۵.۰۰	۲،۶۰۷	هزار تن	وزن صادرات
۱۴.۲۰	۴۸۹	۳.۶۰	۷۷۰	۱۴.۰۰	۷۴۳	۱۱.۰۰	۶۵۲	۵۳.۰۰	۵۷۹	میلیون دلار	ارزش واردات
۴/۹	۱۸۳	۵.۰۰	۳۱۵	۸.۵۰	۳۰۰	۲۰.۰۰	۲۷۵	۲۵.۰۰	۲۲۹	هزار تن	وزن واردات

مأخذ: گمرکات استان.

❖ تراز بازرگانی خارجی گمرکات استان طی سال ۱۴۰۰ مثبت و معادل ۸۴۱ میلیون دلار بوده است؛ از کل صادرات استان در سال ۱۴۰۰؛ معادل ۰,۰۱ درصد صادرات غیر نفتی از محل تجارت چمدانی و ۰,۲ درصد از محل بازرچه‌های مرزی استان بوده است؛ در این مدت گمرک مشهد با احتساب سهم ۴۵ درصدی در وزن و سهم ۷۳ درصدی در ارزش، رتبه اول را در میان گمرکات استان داشته است.

❖ تراز بازرگانی خارجی استان طی سال ۱۴۰۱ مثبت و معادل ۷۹۰ میلیون دلار بوده است؛ در این مدت گمرک مشهد با وزن ۲۹۲,۱ هزار تن با احتساب سهم ۵۹ درصد در وزن و ارزش ۱۳۶,۱ میلیون دلار و با احتساب سهم ۸۰ درصد از ارزش رتبه اول را در میان گمرکات استان دارا می‌باشد. بر همین اساس گمرک دوغارون با سهم تقریباً ۲۱ درصد از وزن و سهم ۱۰ درصد از ارزش کل صادرات تجاری رتبه بعدی را به خود اختصاص داده است.

❖ با توجه به مقایسه ارقام صادرات و واردات تراز بازرگانی خارجی گمرکات خراسان رضوی طی سال ۱۴۰۲ مثبت و معادل بر ۹۴۲ میلیون دلار می‌باشد. در این مدت گمرک مشهد با وزن ۶۸۸,۱ هزار تن با احتساب سهم ۵۹ درصد در وزن و ارزش ۲۶۸,۱ میلیون دلار و با احتساب سهم ۷۷ درصد از ارزش رتبه اول را در میان گمرکات استان دارا می‌باشد. بر همین اساس گمرک لطف آباد با سهم تقریباً ۱۲ درصد از

وزن و سهم ۱۰ درصد از ارزش کل صادرات تجاری رتبه بعدی را به خود اختصاص داده است.

❖ تراز بازرگانی خارجی گمرکات استان طی سال ۱۴۰۳ مثبت و معادل ۱۴۴۸ میلیون دلار می باشد؛ در این مدت گمرک مشهد با وزن ۸,۲۰۱۶ هزار تن با احتساب سهم ۶۵ درصد در وزن و ارزش ۷,۱۶۵۷ میلیون دلار و با احتساب سهم ۸۰ درصد در ارزش رتبه اول را در میان گمرکات استان دارا می باشد. بر همین اساس گمرک لطف آباد با سهم تقریباً ۱۱ درصد از وزن و سهم ۸,۸ درصد از ارزش کل صادرات تجاری رتبه بعدی را به خود اختصاص داده است.

❖ تراز بازرگانی خارجی گمرکات استان طی هشت ماهه سال ۱۴۰۴ مثبت و معادل ۱,۲۳۶ میلیون دلار می باشد؛ در این مدت گمرک مشهد با وزن ۱,۸۶۷ هزار تن با احتساب سهم ۶۹ درصد در وزن و ارزش ۱,۲۵۶ میلیون دلار و با احتساب سهم ۷۷ درصد در ارزش رتبه اول را در میان گمرکات استان دارا می باشد. بر همین اساس گمرک دوغارون با سهم تقریباً ۱۷ درصد از وزن و سهم ۹ درصد از ارزش کل صادرات تجاری رتبه بعدی را به خود اختصاص داده است.

جدول ۷-۳ - رتبه استان در صادرات و واردات در مقایسه با کل کشور ۱۴۰۰-هشت ماهه ۱۴۰۴

رتبه	شرح	
۸	رتبه استان در صادرات ارزش (دلاری)	سال ۱۴۰۰
۸	رتبه استان در وزن صادرات	
۱۴	رتبه استان در واردات ارزش(دلاری)	
۱۰	رتبه استان در وزن	
رتبه	شرح	سال ۱۴۰۱
۹	رتبه استان در صادرات ارزش (دلاری)	
۹	رتبه استان در وزن صادرات	
۱۵	رتبه استان در واردات ارزش(دلاری)	
۱۰	رتبه استان در وزن	سال ۱۴۰۲
رتبه	شرح	
۶	رتبه استان در صادرات ارزش (دلاری)	
۸	رتبه استان در وزن صادرات	
۱۵	رتبه استان در واردات ارزش(دلاری)	سال ۱۴۰۳
۱۱	رتبه استان در وزن	
رتبه	شرح	
۶	رتبه استان در صادرات ارزش (دلاری)	
۷	رتبه استان در وزن صادرات	سال ۸-۱۴۰۴
۱۵	رتبه استان در واردات ارزش(دلاری)	
۱۲	رتبه استان در وزن	
رتبه	شرح	
۶	رتبه استان در صادرات ارزش (دلاری)	سال ۸-۱۴۰۴
۶	رتبه استان در وزن صادرات	
۱۳	رتبه استان در واردات ارزش(دلاری)	
۱۱	رتبه استان در وزن	

➤ توصیه‌های سیاستی

۱- توسعه زیرساخت‌های فیزیکی و لجستیکی

- **گسترش و به‌روزرسانی زیرساخت‌های گمرکی:** احداث سالن‌های مدرن بارگیری و انبارداری، سیستم‌های هوشمند کنترل و ثبت کالا، افزایش ظرفیت مبادی مرزی سرخس و دوغارون.
- **شبکه حمل‌ونقل متصل:** توسعه مسیرهای ریلی و جاده‌ای منطبق با استانداردهای بین‌المللی برای اتصال گمرکات به بنادر جنوبی و بازارهای آسیای مرکزی.

۲. تسهیل مقررات و فرآیندهای گمرکی

- **یکپارچه‌سازی سامانه‌های گمرکی:** استفاده از سامانه‌های دیجیتال برای ثبت، رهگیری و ترخیص کالا به صورت آنلاین.
- **کاهش بروکراسی:** ساده‌سازی تشریفات ترخیص، استانداردسازی فرم‌ها و حذف مراحل غیرضروری.
- **تسریع در صدور مجوزهای صادرات و واردات:** همکاری با سازمان‌های ذی‌ربط برای تسهیل فرآیندهای مجوزی، به‌ویژه برای کالاهای صادراتی استراتژیک مانند زعفران، پسته و صنایع معدنی.

۳. جذب سرمایه‌گذاری و توسعه کسب‌وکار

- **مشوق‌های مالی و تعرفه‌ای:** ارائه معافیت مالیاتی، تسهیلات ارزی، نرخ‌های ترجیحی انرژی و زمین برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی.
- **تمرکز بر صنایع ارزش افزوده:** تشویق به سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی، صنایع معدنی و فولاد آلیاژی در مناطق ویژه اقتصادی.
- **پارک‌های لجستیک:** ایجاد مراکز لجستیک و انبارداری برای کالاهای صادراتی و وارداتی به منظور کاهش هزینه و زمان حمل‌ونقل.

۴. توسعه نیروی انسانی و آموزش

- **توانمندسازی کارکنان گمرک و مناطق ویژه اقتصادی:** آموزش تخصصی در زمینه تجارت بین‌الملل، قوانین گمرکی، مدیریت زنجیره تأمین و فناوری‌های دیجیتال.
- **ارتباط با دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها:** ایجاد مراکز آموزش و تحقیقاتی مرتبط با تجارت خارجی، لجستیک و اقتصاد دیجیتال.

۵. بهره‌گیری از فناوری و اقتصاد دیجیتال

- **گمرک دیجیتال:** استفاده از فناوری‌های هوش مصنوعی و اینترنت اشیا برای پایش، رهگیری و پیش‌بینی جریان کالا.
- **اتوماسیون و هوشمندسازی:** کاهش خطاهای انسانی، سرعت ترخیص کالا و افزایش شفافیت.
- **یکپارچه‌سازی داده‌ها:** اتصال سامانه‌های گمرکی، مالی و حمل‌ونقل برای تحلیل داده و بهینه‌سازی سیاست‌ها.

۸. نیازهای زیر ساختی استان

۸-۱) موانع مالی پروژه‌های زیرساختی

تا سال ۱۴۰۴ بالغ بر ۴۵ پروژه دارای مصوبه شورای برنامه ریزی استان و دارای اولویت در استان شناسایی شده‌اند. از میان پروژه‌های شناسایی شده طی سالهای شروع و نیز سال‌های تعیین شده جهت خاتمه طرح، تعداد ۹ پروژه پتانسیل تکمیل در کوتاه مدت داشته (با توجه به پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد) و تعداد ۳۰ پروژه پتانسیل تکمیل در بلندمدت را دارند که مشکل اصلی آنها در عدم بهره‌برداری، عدم تامین مالی در سال‌های گذشته بوده است. در این میان اطلاعات کافی از برخی از پروژه‌ها در خصوص میزان پیشرفت فیزیکی وجود ندارد.

- تعداد پروژه‌های نیمه‌کاره که به علت عدم تامین مالی نیمه کاره مانده‌اند. به همراه درصد پیشرفت فیزیکی:

جدول ۸-۱ - طرح‌های زیربنایی نیمه تمام اولویت دار استان

ردیف	پروژه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار مورد نیاز (میلیارد ریال)	وضعیت پروژه
پروژه های دارای پتانسیل تکمیل در کوتاه مدت				
۱	قطار شهری مشهد خط ۲	۹۲,۸	۱۳۰۰۰	در حال اجرا
۲	بهسازی محور مشهد - سرخس	۸۴,۵	۷۰۰۰	در حال اجرا
۳	احداث بزرگراه مشهد- سنگ بست- فریمان- تربت جام - تایباد- دوغارون	۷۸,۵	۱۶۴۰۰	در حال اجرا
۴	احداث باند دوم تربت حیدریه - مهنه - گناباد	۹۸	۷۰۰	بهره برداری
۵	احداث باند دوم تربت حیدریه - زاوه - باخرز	۷۰,۲	۶۰۰۰	در حال اجرا
۶	ساماندهی رودخانه کشف رود	۷۶	۲۰۰۰۰	در حال اجرا
۷	طرح تامین آب مشهد از طریق جایگزینی پساب تصفیه شده با آب کشاورزی:	۷۰	۳۰۰	در حال اجرا
۸	طرح آبرسانی به شهر مشهد از سد ارداک	۹۱	۲۸۰۰	در حال اجرا
۹	زیر سازی راه آهن خواف هرات (بخش ایران)	۹۵	۵۲۴۹	در حال اجرا
پروژه های دارای پتانسیل تکمیل در بلند مدت				
۱	قطار شهری مشهد خط ۳	۲۹,۹	۵۰۰۰۰	در حال اجرا
۲	قطار شهری مشهد خط ۴	۲,۵	۱۷۶۰۰۰	در حال اجرا
۳	تصفیه خانه سپتاژ	۵۰	۴۷۰۰	در حال اجرا
۴	احداث آزاد راه حرم تا حرم (قم- گرمسار-مشهد)	۱۵	۱۰۰۰۰۰	در حال اجرا
۵	آزادراه مشهد-چناران - قوچان	۳۳	۶۰۰۰۰	در حال اجرا
۶	اجرای باند دوم محور شادمهر- کاشمر	۳۶	۹۰۰۰	در حال اجرا
۷	چهار خطه نمودن راه سنگان - نشتیفان - خواف - رشتخوار - تربت حیدریه	۱۶	۲۵۰۰۰	در حال اجرا
۸	بهسازی محور درگز - کبکان - دوغایی	۱۳	۳۰۰۰۰	در حال اجرا

ردیف	پروژه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار مورد نیاز (میلیارد ریال)	وضعیت پروژه
۹	چهار خطه نمودن راه بجنورد- اسفراین- سبزوار - بردسکن (باند دوم سبزوار-اسفراین)	۵۳ (قطعه ۱)	۴۵۰۰ (کل قطعات خراسان)	در حال اجرا
۱۰	برقی کردن راه آهن تهران - مشهد و مطالعه و احداث قطار سریع السیر آن	۱	۳۰۰۰۰۰	در حال مطالعه
۱۱	احداث راه آهن گرگان - بجنورد و راه آهن شیروان-مشهد	۵	۵۲۰۰۰	در حال اجرا
۱۲	احداث قطار حومه کلانشهرمشهدبه شهر جدید گلپهار(مترو)	۳۵,۱۵	۳۰۰ (میلیون یورو)	در حال اجرا
۱۳	احداث راه آهن زاهدان- زابل- بیرجند و اتصال آن به راه آهن باقی-مشهد	۴۵	۷۴۰۰۰	در حال اجرا
۱۴	اتصال دوغارون به شبکه ریلی (راه آهن مشهد- فریمان- تایباد- دوغارون)	۵۴(قطعه ۱)	۳۰۰۰۰	در حال اجرا
۱۵	اتصال سبزوار به شبکه ریلی (راه آهن مشهد-تهران آنتنی سبزوار)	۴۹	۸۰۰۰	در حال اجرا
۱۶	طرح آبرسانی از دریای عمان به شرق کشور	۱۶	۹۰۰۰۰۰(قطعه خراسان)	در حال اجرا
۱۷	انتقال آب از غرب دشت مشهد	۶۶	۶۶۰۰	در حال اجرا
۱۸	احداث و تامین تجهیزات بارج ایگیر سد دوستی	۱۰۰		بهره برداری
۱۹	ساختمان سد و شبکه آبیاری شورپیچه	۶۰	۲۲۳۹۰	در حال اجرا
۲۰	طرح تأمین آب شرب مشهد از رودخانه های مرزی هزار مسجد	۳	۵۹۰۰۰	در حال اجرا
۲۱	تونل انتقال آب هزار مسجد	۲۱	۳۱۳۷۴	در حال اجرا
۲۲	احداث بیمارستان ۵۴۰ تختخوابی پیامبر اعظم (ص) شرق مشهد	۵۰	۹۴۹۵	در حال اجرا
۲۳	احداث بیمارستان زاوه	۱۰۰	۵۰	بهره برداری
۲۴	احداث بیمارستان ۲۰۴ تختخوابی نیشابور	۹۴۵	۱۳۳۴	۲۵۰۰ تجهیزات
۲۵	بیمارستان ۱۰۰ تختخوابی گلپهار	۸۸,۵	۷۱۴	در حال اجرا
۲۶	شهر فرودگاهی امام رضا(ع)	۱	۱۵۰۰۰۰۰	در حال مطالعه
۲۷	نیروگاه سیکل ترکیبی راشد تربت حیدریه	فاز ۱: ۱۰۰ فاز ۲: ۴۵	۳۱۰ (میلیون یورو)	فاز ۱: افتتاح
۲۸	ورزشگاه ۶۰۰۰ نفره سرپوشیده ثامن	۹۲		در حال اجرا
۲۹	مجموعه ورزشی ثامن (شامل ۳۲ عنوان پروژه)	۲۰		در حال اجرا
۳۰	مرکز جامع سرطان	۴۰		در حال اجرا

۸-۲) محدودیت های بانکی و مالیاتی

با توجه به ماهیت پروژه های دارای اولویت در استان، تمامی پروژه ها نیازمند تأمین منابع مالی بویژه فاینانس بوده و این پروژه ها با محدودیت های بانکی و مالیاتی روبرو نیستند.

۸-۳) کمبود انرژی و اثر ناترازی انرژی بر استان

• مصرف کل برق استان به همراه میزان ناترازی برق در استان

میزان پیک برق مصرفی در سال ۱۴۰۳، ۱،۵۵۱،۱۴۰۳ مگاوات و انرژی مصرفی ۵۸۶،۵۸۶ مگاوات ساعت و میزان ناترازی برق ۳۰۳ مگاوات بوده که در صورت امکان تأمین آن، پیک بار شرکت به بیش از ۱،۸۰۰ مگاوات می رسد.

همچنین میزان پیک بار در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴، ۱،۵۳۰ مگاوات و انرژی مصرفی طی این شش ماه ۵،۰۶۸،۴۴۱ مگاوات ساعت می باشد. **همچنین، میزان ناترازی برق ۷۳۰ مگاوات** بوده است که در صورت امکان تامین آن، پیک بار شرکت به بیش از ۱،۸۰۰ مگاوات می رسد. آمار مذکور نشان می دهد که در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴، معادل ۵۸ درصد کل مصرف سال ۱۴۰۳، برق مصرف شده است. میزان ناترازی در ۶ ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴ بسیار قابل توجه بوده و در مقایسه با کل ناترازی در سال ۱۴۰۳، **۱۴۰ درصد** رشد داشته است که زنگ خطری برای استان به شمار می آید.

● مصرف کل گاز استان به همراه میزان ناترازی گاز استان

در سال ۱۴۰۳ در استان بطور کلی ۱۴،۴۳۸ میلیون متر مکعب گاز مصرف شده است که بیشترین میزان مصرف در فصول زمستان و معادل ۵،۵۲۸ میلیون متر مکعب بوده و کمترین میزان مصرف در فصل بهار و به میزان ۲،۶۷۸ میلیون متر مکعب بوده است. در سال ۱۴۰۴، طی شش ماهه اول سال معادل ۶،۱۱۰ میلیون متر مکعب گاز مصرف شده است که میزان مصرف در فصل بهار به میزان ۳،۳۴۷ میلیون متر مکعب بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل رشد قابل توجه ۲۵ درصدی را تجربه نموده است. در مقابل میزان مصرف گاز در تابستان ۱۴۰۴ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل ۴ درصد کاهش داشته است.

میزان ناترازی در استان در روزهای سرد سال معادل ۳۰ میلیون متر مکعب می باشد. (بر اساس اظهار نظر مدیر عامل شرکت گاز استان).

۸-۴) نیاز به شهرک های صنعتی

● تعداد کل شهرک های صنعتی استان و موقعیت جغرافیایی به همراه ظرفیت فعال و غیرفعال شرکت شهرک های صنعتی استان خراسان رضوی " به عنوان یکی از شرکتهای تابعه "سازمان صنایع کوچک و شهرک های صنعتی ایران" با دارا بودن ۵۴ شهرک و ناحیه صنعتی مصوب فرصتی استثنایی و منحصر به فردی را برای سرمایه گذاران بخش خصوصی بوجود آورده است. این شرکت سازمانی توسعه ای، پویا، دانش مدار و خلاق و همسو با تحولات جهانی است که با تکیه بر فناوری، دانش روز و توانمندسازی کارکنان و تعامل با ذینفعان خود در مسیر ایجاد و توسعه شهرکها و نواحی دولتی و غیردولتی، مناطق ویژه اقتصادی، تکمیل زیست بوم صنعتی، حفظ محیط زیست منطقه، انتقال فناوری و تکنولوژی و توانمندسازی صنایع کوچک و متوسط و همچنین زمینه سازی حضور موثر در بازارهای داخلی و جهانی فعالیت دارد و بهترین گزینه را برای سرمایه گذاران داخلی و خارجی در سطح استان خراسان رضوی فراهم می آورد. در استان خراسان رضوی ۴۴ شهرک و ناحیه صنعتی فعال و در حال واگذاری زمین وجود دارد، اراضی در اختیار ۹،۸۹۲ هکتار، زمین صنعتی ۳،۸۹۵ هکتار، مساحت اراضی واگذار شده ۲،۸۶۷ هکتار می باشد.

جدول ۸-۴- شهرک های صنعتی استان خراسان رضوی

شهرک	موقعیت جغرافیایی (شهرستان محل استقرار)	واحدهای بهره برداری دارای مجوز بهره برداری	تعداد کل واحدهای بهره برداری دارای مجوز
شهرک صنعتی بجستان	بجستان	۸	۸
شهرک صنعتی بینالود	مشهد	۱۰	۵۸
شهرک صنعتی تایباد	تایباد	۱	۶
شهرک صنعتی تربت جام	تربت جام	۸	۳۱
شهرک صنعتی تربت حیدریه ۱	تربت حیدریه	۱	۲۲
شهرک صنعتی تربت حیدریه ۲	تربت حیدریه	۱۴	۱۴
شهرک صنعتی جوین	جوین	۳	۱۳
شهرک صنعتی چرمشهر قزقان	مشهد	۴	۶۸

تعداد کل واحدهای بهره برداری دارای مجوز	واحدهای بهره برداری دارای مجوز بهره برداری		موقعیت جغرافیایی (شهرستان محل استقرار)	شهرک
۳۲۱	۲۹۴	۲۷	چناران	شهرک صنعتی چناران
۲۳۴	۲۰۸	۲۶	زبرخان	شهرک صنعتی خیام (نیشابور)
۷	۴	۳	درگز	شهرک صنعتی درگز
۶۳	۵۱	۱۲	سبزوار	شهرک صنعتی سبزوار ۱
۲۵	۲۴	۱	سبزوار	شهرک صنعتی سبزوار ۲
۱۷۶	۱۶۶	۱۰	فریمان	شهرک صنعتی سنگ بست مشهد(کاوایان)
۱۸	۱۶	۲	نیشابور	شهرک صنعتی عطار
۲۷	۲۳	۴	فریمان	شهرک صنعتی فریمان
۶۸	۵۱	۱۷	قوچان	شهرک صنعتی قوچان ۱
۷	۷		قوچان	شهرک صنعتی قوچان ۲
۲۳	۱۷	۶	بردسکن	شهرک صنعتی کاشمر ۱ (بردسکن)
۵۲	۳۸	۱۴	کاشمر	شهرک صنعتی کاشمر ۲
۴۹	۴۴	۵	گناباد	شهرک صنعتی گناباد
۲۶۰	۲۵۴	۶	طرقبه و شاندیز	شهرک صنعتی ماشین سازی و فناوریهای برتر (مشهد۴)
۸۱۰	۷۹۳	۱۷	طرقبه و شاندیز	شهرک صنعتی مشهد (طوس)
۲۸۴	۲۷۲	۱۲	مشهد	شهرک صنعتی مشهد کلات گازرگاه
۹	۸	۱	طرقبه و شاندیز	شهرک فناوری صنایع غذایی
۴	۴		تایباد	ناحیه صنعتی باخرز
۱۵	۱۲	۳	جغتای	ناحیه صنعتی جغتای
۲۹	۱۹	۱۰	خواف	ناحیه صنعتی خرگرد
۴	۴		خوشاب	ناحیه صنعتی خوشاب
۱۰	۵	۵	رشتخوار	ناحیه صنعتی رشتخوار
۷	۵	۲	کلات	ناحیه صنعتی زاوین
۷	۴	۳	ترت حیدریه	ناحیه صنعتی شهید رضوی (رباط سنگ)
۷	۷		گناباد	ناحیه صنعتی کاخک
۱۱	۹	۲	فیروزه	ناحیه صنعتی کمال الملک (کمال آباد)
۲۵	۲۴	۱	گناباد	ناحیه صنعتی کوثر (بیمرغ)
۴	۴		مه ولات	ناحیه صنعتی مه ولات
۹	۹		نیشابور	ناحیه صنعتی میان جلگه
۵	۵		ترت جام	ناحیه صنعتی نصرآباد
۲,۷۹۰	۲,۵۷۴	۲۱۶	جمع	

مأخذ: شرکت شهرک‌های صنعتی استان خراسان رضوی.

● نیازمندی‌های استان برای شهرک‌های صنعتی و دلیل نیازمندی

الف: اولویت‌های راهبردی شهرک‌های صنعتی

- ❖ ایجاد و توسعه شهرکها و نواحی صنعتی، صنفی و فنآوری؛
- ❖ آماده سازی زیرساخت‌های صنعتی در شهرکها و نواحی صنعتی؛
- ❖ توسعه زیست بوم کسب و کار در شهرکها و نواحی صنعتی و صنفی؛
- ❖ توانمند سازی کسب و کارهای کوچک و متوسط و حمایت های صنایع کوچک؛
- ❖ تعالی سازمانی و توسعه سیستم های مدیریتی و سرمایه های انسانی در راستای توسعه زیرساختهای صنعتی در شهرکها و نواحی صنعتی.

ب: نگاهی به برخی از نیازمندی های استان برای شهرک‌های صنعتی

۱- مزایای استقرار در شهرک‌های صنعتی

- ۱) مستثنی بودن از قانون شهرداری ها؛
- ۲) عدم نیاز به کسب مجوز جداگانه از ادارات و سازمانهای مختلف؛
- ۳) صدور مجوز ساخت و ساز بنا و گواهی پایان کار در کوتاهترین زمان ممکن و بصورت رایگان؛
- ۴) صدور مجوزهای تغییر کاربری، تغییر فعالیت، تجمیع، صدور اسناد مالکیت و دیگر خدمات اداری بصورت رایگان؛
- ۵) کاهش هزینه های سرمایه گذاری بدلیل استفاده از خدمات مشترک سازمان دهی شده توسط شرکتهای صنعتی از جمله راه دسترسی، آب، برق، مخابرات، گاز طبیعی و تصفیه خانه مرکزی فاضلاب؛
- ۶) فراهم بودن امکانات جانبی مورد نیاز برای تولید از قبیل بانک، بیمه، درمانگاه، آتش نشانی، مراکز خدمات فنآوری و کسب و کار و ...
- ۷) تسریع در احداث واحد صنعتی با توجه به آماده بودن امکانات زیربنایی در شهرک؛
- ۸) تهیه زمین مناسب برای اجرای طرحهای صنعتی با توجه به مکانیابی و طراحی انجام شده مطابق با اصول فنی و مهندسی و آخرین رو شهای شهرک سازی؛
- ۹) ایجاد شرایط لازم به منظور هم افزایی صنایع مستقر در شهرکها و نواحی صنعتی؛
- ۱۰) فراهم شدن بستر مناسب برای ایجاد شبکه ها و خوشه های مرتبط به یک صنعت در محدوده شهرکها و نواحی صنعتی؛
- ۱۱) استفاده از خدمات نرم افزاری (مشاوره ای فنی، مهندسی، مدیریتی و ...) مراکز خدمات فناوری کسب و کار؛
- ۱۲) امکان خرید و اجاره کارگاه های کوچک و پیش ساخته بمنظور تسریع در بهره برداری و اشتغالزایی؛
- ۱۳) امکان اعطای ۱۰ درصد تخفیف برای عرصه های بزرگ و ناهموار در شهرک ها و نواحی صنعتی؛
- ۱۴) امکان اعطای تخفیف در صورت پرداخت کل مبلغ قرارداد حق بهره برداری؛
- ۱۵) امکان پرداخت مبلغ قرارداد حق بهره برداری به صورت نقد و اقساط؛
- ۱۶) امکان اعطای تخفیف به میزان ۱۰ درصد و افزایش اقساط تا ۴۸ ماه برای شرکتهای دانش بنیان، ایثارگران، نخبگان و مخترعین ؛
- ۱۷) اعطای تخفیف تا سقف پنجاه درصد (۵۰٪) در قیمت حق بهره برداری کلیه نواحی صنعتی و شهرکهای صنعتی واقع در مناطق کمتر توسعه یافته و محروم؛

۱۸) امکان اعطای مشوقات به شرکتهای دانش بنیان در صورت ارائه پروانه بهره برداری پیش از موعد مطابق برنامه زمانبندی اجرای طرح؛
۱۹) معافیت مالیاتی ناشی از فعالیت واحدهای تولیدی در شهرکها و نواحی صنعتی برخوردار به مدت ۷ سال و در شهرکها و نواحی صنعتی غیربرخوردار به مدت ۱۳ سال برخوردار می گردند.

۲- نیاز استان به ایجاد محدوده های همگن در راستای رونق رشد اقتصادی در شهرکهای صنعتی به دلایل

- ❖ **تمرکز صنایع:** شهرک های صنعتی باعث تمرکز صنایع مختلف در یک مکان مشخص شده و از پراکندگی بی رویه واحدهای تولیدی جلوگیری می کنند.
- ❖ **تسهیل زیرساخت ها:** در این شهرکها، زیرساخت های لازم مانند آب، برق، گاز، راه های دسترسی و سیستم های فاضلاب به صورت متمرکز فراهم شده است.
- ❖ **کاهش هزینه های تولید:** با اشتراک گذاری برخی امکانات و خدمات بین واحدهای تولیدی، هزینه های تولید کاهش می یابد.
- ❖ **تسهیل امور اداری:** وجود ادارات و سازمان های مرتبط با صنعت در شهرک های صنعتی، انجام امور اداری واحدهای تولیدی را تسهیل می کند.
- ❖ **توسعه اشتغال پایدار:** شهرک های صنعتی نقش مهمی در ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری در منطقه دارند.
- ❖ **توسعه صادرات:** شهرک های صنعتی به توسعه صادرات ملی کمک می کنند زیرا بسیاری از محصولات تولیدی خود را به کشورهای دیگر صادر می کنند.

۹. چشم انداز ۳ ساله استان

در بازه ی زمانی سال های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴، اقتصاد استان خراسان رضوی روندی نسبتاً پایدار اما کم شتاب را تجربه کرده است. در این سالها اقتصاد استان وضعیت «نسبتاً پایداری با رشد ملایم تولید» را داشته است، اما فشار شدید تورم و نوسانات بازار کار و مشکلات بانکی مانع از رشد شتابان شده است. سهم استان از تولید ناخالص داخلی کشور حدود ۵ تا ۶ درصد برآورد می شود و اقتصاد آن بیش از هر چیز بر سه محور خدمات، گردشگری مذهبی و کشاورزی استوار است. اگرچه در برخی سالها به ویژه ۱۴۰۲ رشد بخش خدمات و بازگشت تدریجی فعالیت های پسا کرونا به رونق نسبی تولید انجامید، اما به دلیل محدودیت سرمایه گذاری و تورم بالا، بخش صنعت و معدن استان نتوانستند سهم قابل توجهی در افزایش ارزش افزوده ایفا کنند. در نتیجه، رشد اقتصادی استان عمدتاً حول میانگین ملی و در محدوده ۱ تا ۲ درصد نوسان داشته است.

در بازه مورد بررسی، نرخ تورم استان همسو با روند ملی دچار افزایش شده و سقف های بالای تورم گزارش شده اند؛ تورم بالا در این دوره یکی از چالش های اصلی اقتصاد استانی بوده است. نوسانات قیمت نهاده های تولید، رشد نقدینگی، و افزایش هزینه های حمل و نقل و انرژی موجب فشار بر واحدهای تولیدی و افت قدرت خرید خانوارها شده است. این شرایط، به ویژه در مشهد و شهرهای اطراف، منجر به کاهش تقاضای مصرفی و سرمایه گذاری کوتاه مدت شده و توان رقابتی بنگاه های کوچک را کاهش داده است. در چنین فضایی، نظام بانکی استان اگرچه حجم تسهیلات پرداختی را افزایش داده، اما با رشد مطالبات غیرجاری و کاهش کیفیت اعتبارات روبه رو بوده است؛ موضوعی که ضرورت مدیریت ریسک اعتباری و بازسازی ساختار تسهیلات مولد را برجسته می کند.

در بازار کار، نرخ بیکاری استان در سال های مورد بررسی با کاهش قابل توجهی مواجه شده است بطوری که در تابستان ۱۴۰۴ به ۵/۳ درصد

رسیده و یکی از استان‌هایی است که نرخ بیکاری پایین‌تری نسبت به میانگین کشوری را شاهد بوده و رشد ۰,۲ واحد درصدی در مقایسه با مدت مشابه سال قبل داشته است. در مقابل نرخ مشارکت اقتصادی در تابستان ۱۴۰۴ حدود ۴۲/۳ درصد بوده که نسبت به تابستان سال گذشته ۱,۱ واحد درصد کاهش یافته است. روند کاهشی مشارکت و افزایش نسبی بیکاری نشان می‌دهد که بازار کار استان وارد مرحله‌ای از رکود نسبی و کاهش فعالیت نیروی کار شده است که با توجه به نقش محوری خراسان رضوی در اقتصاد ملی تداوم این روند ممکن است اثراتی فراتر از مرزهای استان نیز داشته باشد. با این حال، ظرفیت بالای استان در ایجاد اشتغال پایدار از طریق صنایع تبدیلی کشاورزی و خدمات نوین گردشگری همچنان یک فرصت جدی به‌شمار می‌رود.

گزارش‌های موجود از تأمین مالی از طریق شبکه بانکی حاکی از افزایش حجم سپرده‌گذاری‌ها و تسهیلات پرداختی در استان است. افزایش تسهیلات اگرچه نشان‌دهنده جریان منابع است، اما بالا بودن مانده مطالبات و افزایش آن در تابستان سال ۱۴۰۴ نسبت به مدت مشابه سال قبل و فشار بر نقدینگی می‌تواند موجب فشردگی اعتباری و سخت‌تر شدن اعطای تسهیلات به پروژه‌های مولد شود. این پدیده بویژه برای بنگاه‌های کوچک که به نقدینگی و گردش سرمایه وابسته‌اند، مخاطره‌آمیز است.

از منظر سرمایه‌گذاری، خراسان رضوی در سال‌های اخیر شاهد افزایش مجوزهای سرمایه‌گذاری خارجی بوده است، اما میزان تحقق‌یافته پروژه‌ها نسبت به مصوبات پایین‌تر است. جذابیت بازار داخلی، دسترسی به کشورهای آسیای میانه و افغانستان و وجود زیرساخت‌های نسبی حمل‌ونقل، مزیت مهم استان برای توسعه سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود. با این حال، پیچیدگی‌های اداری، دشواری تأمین مالی و نبود ارتباط موثر و سیستماتیک میان دستگاه‌های اجرایی، روند اجرای پروژه‌ها را کند کرده است.

در مجموع، اقتصاد استان خراسان رضوی در پایان سال ۱۴۰۴ با ترکیبی از فرصت‌های ساختاری و چالش‌های نهادی روبه‌رو است. ظرفیت بالای تولید و تجارت مرزی، بازار بزرگ گردشگری مذهبی، و زیرساخت‌های انرژی و حمل‌ونقل، پایه‌ای مناسب برای تحقق اهداف برنامه هفتم توسعه در استان به‌شمار می‌آیند. اما برای دستیابی به رشد اقتصادی هدف‌گذاری‌شده (۸ درصد)، ضروری است چشم‌انداز زیر برای استان مد نظر قرار گیرد.

۹-۱- چشم‌انداز

استان خراسان رضوی تا سال ۱۴۰۷ با تکیه بر مزیت‌های رقابتی خود در گردشگری زیارت، کشاورزی با ارزش افزوده بالا، صنایع کوچک و متوسط، و موقعیت ترانزیتی شرق کشور، به الگویی از اقتصاد مقاوم، پویا و دانش‌محور در نواحی شرقی ایران تبدیل شود.

۹-۲- اهداف کلان اقتصادی استان

بر اساس سناریوی خوشبینانه و رشد ۸ درصدی در برنامه هفتم:

ابزار اجرایی	هدف استان (۱۴۰۴-۱۴۰۷)	محور برنامه هفتم
تمرکز بر گردشگری، صنایع تبدیلی کشاورزی، خدمات دانش بنیان	دستیابی به رشد ۸ درصد سالانه استانی	رشد اقتصادی ۸٪ در سطح ملی
توسعه تولید محلی، حمایت از زنجیره تأمین	کاهش تورم استانی به کمتر از ۱۰ درصد تا پایان ۱۴۰۷	کاهش تورم به ۹/۵ درصد تا پایان برنامه
نوسازی تجهیزات، آموزش نیروی کار، و دیجیتال سازی فرآیندها	رشد بهره‌وری ۲/۸ درصدی در صنایع کوچک و خدمات	افزایش بهره‌وری ۲/۸ درصد سالانه
تقویت زیرساخت‌های صادراتی و برندینگ «مشهد» و «زعفران ایران-تفویض اختیار ثبت سفارش	رشد سالانه ۱۰٪ صادرات استانی (زعفران، خشکبار، خدمات گردشگری سلامت)	افزایش صادرات غیر نفتی و تراز مثبت تجاری
تسهیل مجوز، بسته‌های تشویقی و منطقه ویژه نوآوری شرق	جذب ۶۵ میلیون دلار سرمایه گذاری خارجی ۱۴۰۷ (رشد سالانه ۳۰ درصد)	افزایش سرمایه‌گذاری مولد خارجی

۹-۳- اهداف بخشی

بخش اقتصادی	شاخص پایه (۱۴۰۳)	هدف ۱۴۰۷	تراز با برنامه هفتم
گردشگری و زیارت	۳۱ میلیون زائر سالانه	۳۵ میلیون نفر (۱۱٪)	همسو با هدف رشد خدمات داخلی
کشاورزی	۸۵ هزار هکتار سطح زیر کشت (۱۴۰۲)	تثبیت سطح و افزایش ارزش افزوده ۱۵ درصد سالانه	همسو با بند افزایش ارزش صادراتی محصولات کشاورزی
صنعت و معدن	۵۶۰۰ واحد فعال	۶۲۰۰ واحد (۱۰٪)	همسو با رشد تولید صنعتی ملی
ترانزیت و تجارت خارجی	۲۲۱۷ میلیون دلار صادرات کالا	۲۸۰۰ میلیون دلار صادرات (۲۳ درصد)	همسو با توسعه شرق کشور در برنامه هفتم

۹-۴- اهداف اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان

برای تحقق اهداف برنامه هفتم پیشرفت در استان و رشد اقتصادی مورد نظر در سال پایان برنامه، به ۳۵۶۲،۷۴ هزار میلیارد تومان سرمایه گذاری نیاز است. پیش بینی می‌شود که حدود ۲۶۳۹،۰۷ هزار میلیارد تومان (۶۵ درصد) از این مبلغ از طریق افزایش سرمایه گذاری و ۹۲۳،۶۷ هزار میلیارد تومان (۳۵ درصد) از طریق ارتقای بهره‌وری تأمین مالی شود. این اهداف در برنامه اداره وزارت امور اقتصادی و دارایی و اداره کل امور اقتصادی و دارایی در استان می‌تواند از طریق زیر محقق شود:

شاخص عملکرد	هدف (۱۴۰۴-۱۴۰۷)	محور کلان
حجم تسهیلات پرداخت شده	جذب منابع مالی برای پروژه‌های مولد	تأمین مالی بانکی
کاهش زمان صدور مجوزها، تعداد موانع کسب و کار کاهش یابد	ارتقای شاخص سهولت کسب و کار استان	فضای کسب و کار
ارزش دارایی‌های مولد شده، افزایش درآمدهای پایدار استانی	مولدسازی دارایی‌های دولتی و نیمه دولتی	مولدسازی منابع و دارایی‌ها (۰,۱۳ همت در ۱۴۰۳)
تعداد و ارزش پروژه‌های خارجی در استان	افزایش جذب سرمایه خارجی	سرمایه‌گذاری خارجی
ارزش سهام معامله شده، تعداد سهام معامله شده	افزایش ارزش معاملات	بازار سرمایه
میزان آورده بخش خصوصی	افزایش سهم آورده بخش خصوص از منابع مالی	آورده بخش خصوصی

۹-۵- راهبردها و اقدامات اجرایی

۹-۵-۱- تأمین مالی بانکی

- راه‌اندازی پنجره واحد مالی با همکاری بانک‌ها؛
- ارائه بسته‌های تشویقی برای تسهیلات ارزان قیمت و بلندمدت به پروژه‌های مولد؛
- پایش و گزارش‌گیری دوره‌ای از نحوه تخصیص تسهیلات و اثر بر اشتغال و رشد اقتصادی.

۹-۵-۲- بهبود فضای کسب و کار

- حذف موانع اداری و مجوزهای زائد با همکاری استانداری و سازمان‌های اجرایی؛
- دیجیتال‌سازی فرآیندهای صدور مجوز و گزارش مالیاتی و گمرکی؛
- ایجاد سامانه پایش رضایت سرمایه‌گذاران و بنگاه‌ها و اصلاح مستمر سیاست‌ها بر اساس بازخورد.

۹-۵-۳- مولدسازی منابع و دارایی‌ها

- شناسایی دارایی‌های بلااستفاده یا کم‌بهره دستگاه‌های دولتی و نیمه دولتی؛
- ایجاد طرح‌های مشارکتی برای تبدیل دارایی‌های غیرمولد به پروژه‌های اقتصادی درآمدزا؛
- همکاری با بخش خصوصی و بانک‌ها برای تأمین مالی پروژه‌های مولد از محل دارایی‌ها؛
- گزارش‌دهی شفاف از ارزش مولدسازی و اثر اقتصادی آن بر بودجه استان؛
- تسهیل شرایط واگذاری و فروش دارایی‌ها و استفاده از روش‌های نوین مالی (مانند توکن سازی).

۹-۵-۴- سرمایه‌گذاری خارجی

- معرفی فرصت‌های استان به سرمایه‌گذاران خارجی (بویژه کشورهای همسایه و آسیای مرکزی)؛
- تسهیل و کاهش بروکراسی برای ثبت و اجرای پروژه‌های خارجی؛
- همکاری با گمرک و منطقه ویژه اقتصادی سرخس برای توسعه پروژه‌های صادراتی؛
- مشوق‌های سرمایه‌گذاری و خدمات پس از سرمایه‌گذاری.

۹-۶- بازار سرمایه

- شناسایی بنگاه‌های اقتصادی متقاضی ورود به بازار سرمایه؛
- ایجاد مرکز تأمین مالی استان؛
- استفاده از ظرفیت شرکتهای سهامی عام پروژه؛
- تأسیس نهادهای مالی به منظور تسهیل و تسریع در تأمین مالی شرکتهای و پروژه‌های استانی.

۹-۷- آورده بخش خصوصی

- تفویض اختیار به استان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی؛
- ارائه تسهیلات ترجیحی برای آورده‌ها؛
- انتشار اوراق مشارکت محلی و مشارکت مردمی؛
- راه‌اندازی صندوق‌های محلی در فعالیتهای مختلف.

منابع

- اداره کل جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی.
- اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان خراسان رضوی.
- بازننگری مطالعات و سند آمایش استان خراسان رضوی.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- برنامه هفتم توسعه پیشرفت
- رضایی میرقائد، علی؛ (بهار ۱۴۰۰)؛ " سند راهبردی انقلاب اقتصادی استان خراسان رضوی ".
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خراسان رضوی.
- سالنامه آماری استان خراسان رضوی، ۱۴۰۲.
- سالنامه آماری بیمه کشور.
- شرکت توزیع نیروی برق استان خراسان رضوی.
- شرکت شهرک های صنعتی استان خراسان رضوی.
- شرکت گاز استان خراسان رضوی.
- شورای هماهنگی بانک های استان خراسان رضوی.
- گمرک جمهوری اسلامی ایران.
- مرکز آمار ایران.